

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 73ον - Τεύχος 1ον

*«Χρόνε καινούργιε, φέρε μας μαζί σου τήν ειρήνη,
φέρε στήν Κόλαση ένα φῶς, στήν ἔρημο μιά κρήνη...»*

Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 2024

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Σεβ. Μητρο. Θεσσαλονίκης κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Αλέξανδρος Ί. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2023-2025 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτ. Γεώργιος Σελλής (Πρόεδρος ΙΣΚΕ), πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης, πρωτ. Βασίλειος Χρηστίδης, πρωτ. Γεώργιος Κωνσταντίνου, πρωτ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου, Αρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζής, Πέτρος Παναγιωτόπουλος (Επίκ. Καθ. Α.Π.Θ.) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Αγριμάκη, Έμμανουήλ Πλούσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος – Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρουονέρι Άττικης, Τηλ.: 210-8160.127 – Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (για όσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Αθηνάς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 48.25.298, Fax: 211 48.25.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα έξωφύλλου: Στίχος από τό ποίημα του Φώτη Αγγουλέ
«Πρωτοχρονιά 1957»

Φωτογραφία έξωφύλλου: Kiyoshi Saito (1907-1997), «Ηλιοβασίλεμα στό χιόνι» (1975), ιδιωτική συλλογή

Εικονογράφηση τεύχους: Πίνακες μέ χειμωνιάτικα τοπία

..”

Τό περιοδικό *Έφημέριος* δέν εϋθύνεται για τό γλωσσικό ιδίωμα τών άρθρογράφων του.

Δέν επιτρέπεται ή αναδημοσίευση, ή αναπαραγωγή –όλική ή μερική– του περιεχομένου του περιοδικού *Έφημέριος* καθ' οιονδήποτε τρόπο. Έπιτρέπεται μόνον ή παράθεση αποσπασμάτων αποκλειστικώς για επιστημονικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ αναφορά της πηγής προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Έτος 73ον

Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2024

Τεύχος 1ον

Περιοχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ, Εισοδικόν	3
πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΧΥΤΙΑΝΝΑΚΗ - ΕΜΜ. ΑΘ. ΛΟΥΚΑΚΗ, Ό έσχατολογικός χαρακτήρας τής Θ. Λειτουργίας καί ή σύγχρονη ένοριακή πράξη	5
π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ, Η διήγηση τής Γένεσης καί ή σύγχρονη έπιστήμη για τή δημιουργία τοῦ κόσμου	8
ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ό άναγεννητικός χαρακτήρας τής πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ	10
π. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ, Σημεία τοῦ Πάθουσ στίς Γενέθλιεσ άφηγήσεισ τοῦ Χριστοῦ	13
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Διάγραμμα τής Λειτουργίασ τῶν πιστῶν (Α)	16
πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, Ό ὀσιος Σεραφείμ τοῦ Σάρωφ	19
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ, Κυριακή ΙΕ΄ Ματθαίου	21
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΜΟΣΧΟΥ, Η σημασία τοῦ Ὑστερου Μεσαίωνα για τήν ιστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ	23
Σεβ. Μητρ. Περιστερίου κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οίκονομία (ΚΗ΄, β΄ μέρος)	25
Άρχιμ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΛΤΟΥ, Ίχνηλατώντασ τήν συνοδικότητα (VIII)	28
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ, «...Ίησοῦσ άρχόμενος...» (Γενεαλογία Λουκά, 3.23-38): Η ρωμαϊκή παράδοση έκλογής άρχόντων	31
Άρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, Εισαγωγικά Ι. Ίστορικό πλαίσιο. 1. Λαοί καί γεωγραφία τής Εὐρώπησ	33

Μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Ζητήματα Ἐκκλησιαστικῆς Δεοντολογίας. Γενικές ἀρχές	35
ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΜΠΟΥΓΑ, Ὁ Ὅσιος Γέρων Βησσαρίων ὁ Ἀγαθωνίτης. Ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἀπό τά πρῶτα του βήματα στή μοναχική ζωή (α)	38
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Κίνηση «Ἐγώ Εἶμι» (I AM). Μιά Σέκτα μέ διεθνή παρουσία	41
Ἐπιστολές	43
Βιβλιοπαρουσίαση	47
Ἐφημεριακά	48

π. Βασίλειος Θερμός, «Νά λοιπόν γιατί»

Ὅλη μέρα οἱ ἄγγελοι στό τρέξιμο
καί στήν ψυχή τό στόμα
νά σταθοῦν στή μάνα, στόν ἄρρωστο, στόν ἀπελπισμένο
νά σβήνουν παραπατήματα, νά παραμερίζουν ἀγκάθια
νά προλαβαίνουν ἀφροσύνες, νά καθαίρουν βλέμματα.

Τά βράδου ἀποσύρονται νά βάλουν δυνάμεις γιά τήν ἐπαύριο.
Ἀπό τήν ἐξάντληση αἱμορραγοῦν
καί βάφουν πορφυρό τόν ὀρίζοντα.

Ἀπό τήν ποιητική συλλογή *Πυραγός ἐπί τιμῇ*, Ἀθήνα: Ἄρμος 2010

Σεβαστοί πατέρες,

Στό πρώτο τεύχος τοῦ Ἐφημερίου γιά τό 2024, συνεχίζουμε τή δημοσίευση τοῦ μελετήματος «Ὁ ἐσχατολογικός χαρακτήρας τῆς Θ. Λειτουργίας καί ἡ σύγχρονη ἐνοριακή πράξη», τοῦ πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη καί τοῦ θεολόγου Ἐμμ. Λουκάκη στή στήλη «Προσόμοια». Ἀκολουθεῖ τό κείμενο τοῦ π. Δημητρίου Μπαθρέλλου, ἐπισκ. καθηγητοῦ στό Παν. τοῦ Emory, μέ τίτλο «Ἡ διήγηση τῆς Γένεσης καί ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη γιά τή δημιουργία τοῦ κόσμου» στή στήλη «Ἡ Ἐκκλησία διαλέγεται». Ὁ ὁμότιμος καθηγητής τοῦ Α.Π.Θ. Μιλτιάδης Κωνσταντίνου, σχολιάζοντας τό Στ' ἀνάγνωσμα τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανίων, ὁμιλεῖ γιά τόν «Ἀναγεννητικό χαρακτήρα τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ» («Παλαιοδιαθηκικά»), ἐνῶ ὁ π. Ἰωάννης Σκιαδαρέσης, πρ. Ἀναπληρωτής Καθηγητής στό Α.Π.Θ., περιγράφει τά «Σημεῖα τοῦ Πάθους στίς Γενέθλιες ἀφηγήσεις τοῦ Χριστοῦ».

Στή στήλη «Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας», ὁ Δημήτρης Μαυρόπουλος δημοσιεύει τό πρώτο μέρος ἀπό τό μελέτημά του μέ τίτλο «Διάγραμμα τῆς Λειτουργίας τῶν πιστῶν». Στόν ὄσιο Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ, πού ἡ μνήμη του τιμᾶται στίς 2 Ἰανουαρίου, ἀναφέρεται τό κήρυγμα τοῦ πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη («Διακονία τοῦ Λόγου, 1»), ἐνῶ ὁ π. Βασίλειος Θερόμος, καθηγητής τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀναλύει τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς ΙΕ' Ματθαίου («Διακονία τοῦ Λόγου, 2»).

Στή «Σημασία τοῦ Ὑστερου Μεσαίωνα γιά τήν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ» ἀναφέρεται τό κείμενο τοῦ Δημητρίου Ν. Μόσχου, καθηγητοῦ τοῦ Ε.Κ.Π.Α. (στήλη: «Στό πέλαγος τῆς Ἱστορίας»). Σέ συνέχεια τοῦ μελετήματός του μέ γενικό τίτλο «Ἡ ὄντολογική ὑπόσταση τῶν Ἱερῶν Κανόνων», ὁ Σεβ. Μητρ. Περιστερίου κ. Γρηγόριος πραγματεύεται τό εἰδικότερο θέμα «Ἡ ἐλευθερία τῶν Ἱερῶν Κανόνων» (στήλη: «Εἰσαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οἰκονομία»). Ὁ ἀρχιμ. Ἀμφιλόχιος Μήλτος, Δρ Θεολογίας ἀναλύει τή Ρωμαιοκαθολική κριτική στήν διδασκαλία τῆς ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας, στό κείμενό του «Ἰγνηλατώντας τήν συνοδικότητα» (στήλη: «Ἐν Διαλόγῳ»). Στή στήλη «Τό Ἄγριέλαιον εἰς Καλλιέλαιον», ὁ Στ. Γουλούλης, Δρ Ἱστορίας, σχολιάζει τό Ακ 3:23-28, σέ ἀναφορά μέ τή ρωμαϊκή παράδοση τῆς ἐκλογῆς ἀρχόντων («...Ἰησοῦς ἀρχόμενος...» [Γενεαλογία Λουκά, 3.23-38]: Ἡ ρωμαϊκή παράδοση ἐκλογῆς ἀρχόντων). Στούς λαούς καί τή γεωγραφία τῆς Εὐρώπης κατά τόν 7ο αἰ., καί εἰδικότερα στίς σλαβικές ἐποικήσεις στήν ἑλληνική χερσόνησο, ἀναφέρεται τό μελέτημα τοῦ ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπα-

τζόγλου, Δρος Θεολογίας (στήλη: «Κύριλλος καί Μεθόδιος καί Βυζαντινός Κόσμος τῆς Κεντροανατολικῆς Εὐρώπης»).

Στή νέα στήλη μέ τίτλο «Ζητήματα Ἐκκλησιαστικῆς Δεοντολογίας» δημοσιεύεται σέ συνέχειες ἡ ὁμότιλη πραγματεία τοῦ μακαριστοῦ Μητρ. Νικοδήμου (Βαλληνδρᾶ), τήν ὁποία συνέγραψε τήν ἐποχή τῆς διακονίας του στήν Ἱ.Μ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου.

Ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἀπό τόν βίο τοῦ ὁσίου Βησσαρίωνος τοῦ Ἀγαθωνίτου μᾶς παρουσιάζει ὁ Ἰωάννης Π. Μπουγᾶς, Δρ Νεώτερης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καί Φιλοσοφίας, στό κείμενό του «Ὁ Ὅσιος Γέρων Βησσαρίων ὁ Ἀγαθωνίτης. Ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἀπό τά πρῶτα του βήματα στή μοναχική ζωή» (στήλη: «Ἄγιολογικά»). Τέλος, στή στήλη «Πρός διάκρισιν», ὁ πρωτ. Βασίλειος Α. Γεωργόπουλος περιγράφει τήν αἵρετική κίνηση «Ἐγώ εἰμι (I AM)», ἡ ὁποία ἔχει διεθνή παρουσία.

Τό τεῦχος ὁλοκληρώνεται μέ τίς στήλες «Ἐπιστολές» (ὅπου ὁ π. Ἄν. Γκοτσόπουλος ἀναφέρεται στόν γάμο μεταξύ δευτεροεξαδέλφων), «Βιβλιοπαρουσίαση» (ὅπου καταγράφονται νέες ἐκδόσεις πού ἐστάλησαν στόν Ἐφημέριο), καί «Ἐφημεριακά» (ὅπου ὁ πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης πληροφορεῖ τούς ἐφημερίους γιά μισθολογικά καί συνταξιοδοτικά ζητήματα).

Καλή Χροιά!

Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

*Kazimir Malevich,
Χειμερινό τοπίο,
(1930), Museum Ludwig,
Κολονία*

Ο έσχατολογικός χαρακτήρας τῆς Θ. Λειτουργίας καί ἡ σύγχρονη ἐνοριακή πράξη

πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη - Ἐμμ. Ἀθ. Λουκάκη, Θεολόγου

Παραμελημένα καί ἄτοπα σημεία τῆς Θείας Λειτουργίας

3. Τό Ἀλληλουάριο τοῦ Ἀποστόλου καί ἡ θυμίαση

Στήν ὑπ' ἀριθ. 286 ἐρώτηση τῶν Ἀπαντήσεων εἰς Λειτουργικάς ἀπορίας, (τ. Β', σ. 326-331), ὁ ἀείμνηστος καθηγητής Ἰ. Φουντούλης ἀναλύει διεξοδικά περί τοῦ Ἀλληλουαρίου τοῦ Ἀποστόλου καί τήν κατά τή διάρκεια τῆς ψαλμωδίας του θυμίαση. Σαφῆς διάταξη ὑπάρχει ἐπίσης στό Ἱερατικόν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (4^η ἔκδ., 2002, σ. 116). Παρά ταῦτα ἡ σύγχρονη λειτουργική πράξη γνωρίζει μιάν ἄλλη «διάταξη», αὐτήν πού θέλει τό θυμίαμα νά γίνεται κατά τή διάρκεια τῆς ἀνάγνωσης καί στόν περιορισμό αὐτοῦ «τοῦ πολυμνήτου ἄσματος», κατά τόν Συμεών Θεσσαλονίκης¹ ἢ κατά τόν Παῦλο Εὐδοκίμωφ «τοῦ ὕμνου τῆς αἰωνιότητος»² μόνο στό τριπλό Ἀλληλούια: «Αὐτό ἐπέφερε τελεία ἀναστάτωση στή λειτουργική τάξη. Ὅλα τά πρό τοῦ Εὐαγγελίου λεγόμενα καί πραττόμενα μετατοπίστηκαν καί γίνονται κατά τή διάρκεια τοῦ Ἀποστόλου, πράγμα πού παρακωλύει τήν ἀκρόαση τοῦ ἀναγνώσματος καί ἀπό τούς λειτουργούς καί ἀπό τό λαό. Ἐπιβάλλεται γιά τούς λόγους αὐτούς ἡ ἀποκατάστα-

σή του γιά τήν εὐτακτότερη τέλεση τῆς θείας λειτουργίας»³.

4. Εὐλογία ἀναγνώστου καί εὐαγγελιστοῦ

Καί στό σημεῖο αὐτό ἐπικρατεῖ ἀναρχία, οἱ δέ προσδιορισμοί πού λέγονται καί στίς δύο περιπτώσεις, δηλώνουν ταυτόχρονα ἄγνοια τῆς παραδόσεως ἀλλά καί τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας καί σύνταξης. Ἐπιπλέον ἡχοῦν καί κακόηχα. Γιά ὅλα αὐτά γράφει ὁ Ἰ. Φουντούλης: «Μετά τό ἀνάγνωσμα τοῦ Ἀποστόλου καί τοῦ Εὐαγγελίου ὁ ἱερεὺς “εἰρηνεύει”, δηλαδή εὐχεται τήν εἰρήνη – εὐλογεῖ τόν ἀναγνώστη καί εὐαγγελιστή ἀντίστοιχα. Ὁ παλαιός τύπος εὐλογίας ἦταν καί στίς δύο περιπτώσεις τό ἀπλό “εἰρήνη σοι”, πού λεγόταν μάλιστα σέ χαμηλό τόνο, ἐφ' ὅσον δέν ἀφοροῦσε στήν κοινότητα, ἀλλά μόνο σ' αὐτόν πού διάβαζε τίς περικοπές σάν “ἀντιμισθία τοῦ ἔργου” κατά τόν ἅγιο Συμεών Θεσσαλονίκης. Πρόσφατα ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια ὅχι μόνο ἡ εὐλογία νά γίνεται δυνατά, ἀλλά καί νά ἐπαυξάνεται μέ προσδιορισμούς καί νά ἐπεκτείνεται πρὸς ὅλο τό λαό. Ἔτσι τό “εἰρήνη σοι” τοῦ Ἀποστόλου γίνεται “εἰρήνη σοι τῷ ἀναγιγνώσκοντι”, ἢ “τῷ ἀναγνῶντι” ἢ “τῷ ἀναγνώσαντι” ἢ

«τῆ ἀναγινωσκούσῃ» ἢ «τῆ ἀναγνούσῃ» ἢ «τῆ ἀναγνώσασῃ» (σέ γυναικεῖα μοναστήρια) ἢ ἀκόμη τό «εἰρήνη ὑμῖν καί ἡμῖν» καί προστίθεται «καί παντὶ τῷ λαῷ». Καί γιά μέν τό «καί παντὶ τῷ λαῷ» δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἶναι τελείως ἀπόβλητο καί σόλοικο, ἀφοῦ ἡ εὐλογία δέν ἀφορᾷ στό λαό ἀλλά στόν ἀναγνώστη. Ἐλάχιστα δευτερόλεπτα ἀργότερα (ἂν δέν ψάλλεται μάλιστα τό ἀλληλουϊάριο) εὐλογεῖται ὁ λαός μέ τό ἀρχαῖο «Εἰρήνη πᾶσι» πρό τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου. Γιά δέ τίς μετοχές «ἀναγιγνώσκοντι» κ.λπ., ἐκτός τοῦ ὅτι δέν μαρτυροῦνται ἀπό τήν παράδοση εἶναι ἓνα τραγικό δεῖγμα στό ποῦ μπορεῖ νά ὀδηγήσει ὁ σχολαστικισμός καί ἡ αὐθαιρεσία καί στό ποῦ ὀδηγούμεστε μή σεβόμενοι τή σεπτῆ τάξη τῆς Ἐκκλησίας. Μία μικρὴ ἐκτροπή μπορεῖ νά δημιουργήσει λαβύρινθο ὑπερβασίων καί σύγχυση χωρίς προηγούμενο. Τό ἴδιο καί στήν εὐλογία τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἡ ἀρχαία ὀρθή τάξη προβλέπει τό ἀπλό «εἰρήνη σοί». Ἡ προσθήκη «τῷ εὐαγγελιζομένῳ» ἢ «τῷ εὐαγγελισσαμένῳ» εἶναι γιά τούς ἴδιους λόγους ἀπαράδεκτη»⁴.

Χαρακτηρίζουμε, ἐπίσης, ἀπαράδεκτη τή συνήθεια ὁ Ἀπόστολος νά ἀναγιγνώσκεται πάντοτε ἀπό κάποια γωνία ἢ θέση τοῦ ἀναλογίου καί ὄχι στό μέσον τοῦ ναοῦ, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ τάξις. Κατά δέ τήν ἀνάγνωσή του δέν θυμιάζει ὁ ἱερεὺς τίς εἰκόνες καί τόν λαό, ὅπως ἀντιπαραδοσιακά ἔχει ἐπικρατήσει⁵.

5. Παραλαβὴ τοῦ Ἀποστόλου ἀπὸ τὴν Ὡραία Πύλη;

Σέ μερικούς ναοὺς ἔχει εἰσαχθεῖ ἄλλη καινοτομία γιά τόν δῆθεν ἐξωραϊσμό ἢ τὴν ἀνάδειξη τοῦ ἀποστολικοῦ ἀναγνώσματος. Ὁ ἀναγνώστης παραλαμβάνει τόν Ἀπόστολο ἀπὸ τόν ἱερέα κατὰ τὴ Δύναμις τοῦ τρισαγίου ἀπὸ τὴν Ὡραία Πύλη καί τόν παραδίδει, ὅταν τελειώσει τὴν ἀνάγνωση, κατὰ τὴν εὐλογία. Προβάλλεται δέ πρὸς δικαιολογία ὅτι ὁ Ἀπόστολος εἶναι ἱερό βιβλίον, περιέχει περιχοπές τῆς Ἁγίας Γραφῆς, θεόπνευστα κείμενα, κ.λπ. καί πρέπει νά βρίσκεται στήν Ἁγία Τράπεζα. Αὐτὰ εἶναι ψευδεῖς θεολογικὲς ἐπινοήσεις. Ὁ Ἀπόστολος εἶναι βιβλίον τοῦ χοροῦ, τοῦ ἀναγνώστου... Στὴν Ἁγία Τράπεζα τίθεται μόνο τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ τύπος καί τὸ σύμβολο τοῦ Χριστοῦ. Τέτοιου εἴδους ἀντιπαραδοσιακὲς πρωτοβουλίες προκάλεσαν τὴ βιβλιοδεσία τοῦ Ἀποστόλου ἀπὸ τοὺς προμηθευτὲς ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν μέ ἐπάργυρα ἢ ἐπίχρυσα καλύμματα κακίστης ἐμπνεύσεως μέ τοὺς Ἀποστόλους, τόν Χριστό, τὴν Παναγία, καί ὅτι ἄλλο ἐπενόησε ἢ φαντασία τους. Οἱ δέ ἱερεῖς τὰ θέτουν στήν Ἁγία Τράπεζα. Πράγματα ἀπαράδεκτα⁶.

6. Ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου καί τοῦ Ἀποστόλου χύμα;

Πρόσφατα παρακολούθησαμε τὴν περιπέτεια ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου καί Εὐαγγελίου στὴ δημοτικὴ γλῶσσα

παράλληλα μέ τό ἀρχαῖο κείμενο. Ὡστόσο, οἱ συζητήσεις καί ἡ ὄλη φιλολογία ἐπί τοῦ θέματος μοιάζει νά μήν προβληματίσαν ἀρκετούς ἀναγνώστες καί ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουν στήν ἀνάγνωσή των χύμα καί ὄχι ἐμμελῶς, (ἢ καί ἀκόμη μέ ἀλλαγὴ λέξεων ἢ φράσεων τοῦ κείμενου γιά νά μή σκανδαλίζονται οἱ πιστοί!), προτάσσοντες (ἰδιαίτερα οἱ ἱερεῖς) τό ἐπιχείρημα ὅτι ἔτσι γίνονται πιά κατανοητά ἀπό τόν λαό. Παραθέτουμε ἐπ' αὐτοῦ τίς παρατηρήσεις τοῦ Ἱ. Ζηζιούλα: «Τό θέμα τῆς ἐμμελοῦς ἢ μή ἀπαγγελίας τῶν ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων κατὰ τή Θεία Λειτουργία δέν πρέπει νά εἶναι ἄσχετο μέ τήν ἐσχατολογική ἢ μή προσέγγιση τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἡ ἀνάγνωσις ἑνός κείμενου μέ σκοπό διδακτικό καί ἠθικοπλαστικό διαφέρει ριζικά ἀπό τήν ἀνάγνωσή του μέ πνεῦμα δοξολογικό. Στήν πρώτη περίπτωση οἱ λέξεις συλλαμβάνονται καί καταλαμβάνονται

ἀπό τόν ἀνθρώπινο λόγο. Στή δεύτερη περίπτωση οἱ λέξεις “πλατύνονται” (ἐξ οὗ καί τό μέλος), γιά νά “περιλάβουν” καί “καταλάβουν” αὐτές τόν ἀνθρώπινο λόγο. Εἶναι φανερό ὅτι τό δεύτερο αὐτό εἶδος ἀναγνώσεως (τό δοξολογικό) προσκρούει εὐθέως στόν ὀρθολογισμό, ὁ ὁποῖος ἀξιώνει τήν “κατάληψη” τῆς ἀληθείας ἀπό τόν ἀνθρώπινο λόγο...»⁷. Στό πνεῦμα αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων καταλαβαίνει κανεῖς τήν εὐσέβεια τῶν προγόνων μας, οἱ ὁποῖοι καίτοι ἀγράμματοι ἢ ὀλιγογράμματοι, ὡς γεννημένοι στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, εἶχαν ἄριστες προσλαμβάνουσες ἐπί τοῦ θέματος: Ψιθυρίζαν εὐλαβικά τό «Κύριε ἐλέησον» μετά ἀπό κάθε τελεία κατὰ τήν ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου. Παρακαλοῦσαν, δηλαδή, τόν Κύριο νά τούς φωτίσει στήν κατανόηση τῶν νοημάτων τοῦ κειμένου, χωρίς τήν παρεμβολή μεταφράσεων καί ἀλλαγῶν τῶν λέξεων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. PG 155:225C. 2. Π. Εὐδοκίμωφ, *Ἡ Προσευχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία 1982, σ. 166. 3. Ἱ. Φουντούλης, *Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στή Θεία Λατρεία*, ὁ.π., σ. 224. 4. Αὐτ., σ. 222-223. 5. Βλ. Γ. Φίλιας, *Παράδοση καί Ἐξέλιξις στή Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, ὁ.π., σ. 287, 288. 6. Αὐτ., σ. 223-224. 7. Ἱ. Ζηζιούλας, «Συμβολισμός καί Ρεαλισμός στήν Ὁρθόδοξη Λατρεία», *Σύναξις* 71 (1999) 7-21.

Edvard Munch,
Χειμῶνας στό
δάσος (1899),
Ἐθνικό Μουσεῖο
Ὁσλο (Νορβηγία)

Ἡ διήγηση τῆς Γένεσης καί ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη γιά τή δημιουργία τοῦ κόσμου

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου

Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἀναλήψεως Ντράφι - Ἐπισκ. Καθηγητοῦ Παν. Emory

Ἡ Γένεση, τό πρῶτο βιβλίο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, περιγράφει, μεταξύ ἄλλων, τή δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἀρχικά δημιουργήθηκαν ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ, στή συνέχεια τό φῶς, ἔπειτα διαχωρίστηκαν τά νερά ἀπό τήν ξηρά, βλάστησαν τά φυτά, δημιουργήθηκαν ὁ ἥλιος, τό φεγγάρι, καί τά ἀστέρια, ἀργότερα τά ζῶα, καί τέλος ὁ ἄνθρωπος. Ὁ κόσμος δημιουργήθηκε σέ ἕξι μέρες. Ἡ ἕβδομη ἡμέρα καθιερώθηκε ὡς ἡμέρα ἀνάπαυσης καί λατρείας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ διήγηση χαρακτηρίζεται ἀπό συμμετρία. Τίς τρεῖς πρῶτες ἡμέρες δημιουργοῦνται τά ἀκίνητα δημιουργήματα, τίς τρεῖς ἐπόμενες ὅσα κινοῦνται. Τή δεύτερη μέρα τῆς πρώτης τριάδας διαχωρίζονται τά νερά ἀπό τή στεριά, τή δεύτερη μέρα τῆς δευτέρας τριάδας δημιουργοῦνται τά ψάρια. Τήν τρίτη ἡμέρα δημιουργοῦνται τά φυτά, τήν ἕκτη ἡμέρα τά ζῶα κ.λπ. Εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικό ὅτι ἡ ἀφήγηση ὁργανώνεται μέ βάση τόν κύκλο τῆς ἑβδομάδας. Πολλοί ἐρμηνευτές θεωροῦν ὅτι ὁ συγγραφέας σκοπίμως συσχετίζει τή δημιουργία καί τήν ὁργάνωση τῆς κοσμικῆς τάξης μέ τήν ὁργάνωση τῆς ζωῆς τοῦ Ἰσραήλ, πού συμπεριλαμβάνει ἑξαήμερη ἐργασία καί μία ἡμέρα, τό Σάββατο, γιά τή λατρεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὁργάνωση τῆς

ζωῆς τοῦ Ἰσραήλ πάνω στήν ἀπαρασάλευτη τάξη τῆς δημιουργίας προσέφερε αἴσθημα σταθερότητας καί ἀσφάλειας, ἰδίως σέ περιόδους δοκιμασιῶν. Γενικά, ἡ ὅλη ἀφήγηση τῆς Γένεσης μοιάζει μέ ἕνα μεγαλειώδες κοσμικό ἄσμα πρὸς τόν Θεό-Δημιουργό τοῦ κόσμου.

Τί σχέση ἔχει ἡ ἀφήγηση αὐτή μέ τίς ἐπιστημονικές θεωρίες γιά τή δημιουργία τοῦ σύμπαντος; Ἡ ἐρώτηση εἶναι παραπειστική καθὼς μᾶς καλεῖ νά συγκρίνουμε δύο διαφορετικά πράγματα. Ἡ ἀφήγηση τῆς Γένεσης καί ἕνα βιβλίο σύγχρονης φυσικῆς δέν ἀνήκουν στό ἴδιο εἶδος κειμένου (*genre*). Δέν μπορούμε, γιά παράδειγμα, νά συγκρίνουμε ἕνα βιβλίο ἱστορίας, ἕνα μυθιστόρημα, καί ἕνα ποίημα θέτοντας τό ἐρώτημα ποιό ἀπό τά τρία λείει τήν ἀλήθεια. Προφανῶς αὐτό πού ἀφηγεῖται τό μυθιστόρημα δέν “συνέβη”, αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι τά σπουδαῖα μυθιστορήματα δέν λένε μεγάλες ἀλήθειες.

Ἡ Βίβλος, βέβαια, δέν εἶναι μυθιστόρημα. Δέν εἶναι ὅμως οὔτε ἐπιστημονική πραγματεία. Σκοπός τῆς δέν εἶναι νά μᾶς μεταδώσει ἐπιστημονικές γνώσεις. Μέλημά τῆς δέν εἶναι νά μᾶς πεί πῶς δημιουργήθηκε ὁ κόσμος ἀλλά Ποιός καί γιατί τόν δημιούργησε. Γι’ αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο ἀνακριβεῖς βιβλικές ἀναφορές σέ θέματα χρονολογίας, γε-

ωγραφίας, κοσμολογίας κ.λπ. δέν άναι-
ροϋν τό άλάθητο τής Βίβλου, τό όποιο
σχετίζεται μέ ό,τι άφορά τή σωτηρία
του άνθρώπου. Προσπάθειες ύποστήρι-
ξης “έπιστημονικων” παραμέτρων τής
βιβλικής αφήγησης μέ βάση μία στενή
κατά γράμμα έρμηνεία, όπως λ.χ. ότι
ό κόσμος δημιουργήθηκε σέ έξι είκοσι-
τετράωρα, δέν άποτελούν άπτόκα τής
πατερικής παράδοσης αλλά του προτε-
σταντικου φονταμενταλισμου.

Στό πλαίσιο του θεολογικου, ύμνολο-
γικου, και λειτουργικου χαρακτήρα τής
διήγησης για τή δημιουργία του κόσμου
γίνονται κατανοητά όρισμένα στοιχεία
της, τά όποια σέ μία πρώτη άνάγνωση
ξενίζουν. Για παράδειγμα, ένω τό φως
δημιουργείται τήν πρώτη ήμέρα και τά
φυτά τήν τρίτη, ό ήλιος (τό φως του όποι-
ου είναι άπαραίτητο για τήν άνάπτυξη
των φυτων), τό φεγγάρι, και τά άστέρια
δημιουργούνται τήν τέταρτη. Γνωρίζου-
με ότι τήν έποχή τής συγγραφής τής βι-
βλικής διήγησης διάφοροι λαοί λάτρευαν
τόν ήλιο και τό φεγγάρι, και θεωρούσαν
τά άστέρια ύπεύθυνα για τίς ζωές και
τό μέλλον τους. Η διήγηση τής Γένεσης
έπισημαίνει μέ σαφήνεια ότι τά παρα-
πάνω δέν είναι θεοί αλλά κτίσματα του
θεου, τά όποια μάλιστα δέν δημιουρ-
γήθηκαν καν τήν πρώτη μέρα, ως δήθεν
σημαντικότερα, αλλά μόλις τήν τέταρτη.

Χωρίς νά λησμονήσουμε τά παραπά-
νω, μπορούμε, παρά ταυτα, νά έπισημά-
νουμε ότι, μεταξύ τής βιβλικής διήγησης
και των επιστημονικων μας γνώσεων για
τή δημιουργία του κόσμου ύπάρχουν ση-
μαντικά σημεία έπαφής. Κατ’ άρχάς, ή
διήγηση τής Γένεσης είναι άπομυθοποιη-

μένη. Ο κόσμος δέν ήρθε στην ύπαρξη ως
άποτέλεσμα σύγκρουσης ή και άλληλοε-
ξόντωσης θεοτήτων, όπως συμβαίνει σέ
άλλες σχετικές διηγήσεις, αλλά από ένα
και μόνο Θεό-Δημιουργό, ό όποιος πα-
ρουσιάζεται χωρίς μυθολογικά χαρακτη-
ριστικά. Δεύτερον, σύγχρονες εξέλιξεις
στον χώρο τής έπιστήμης μοιάζουν έξαι-
ρετικά συμβατές, ή και “έπιβεβαιώνουν”,
θεμελιώδη στοιχεία τής βιβλικής αφήγη-
σης για τή δημιουργία του κόσμου. Θά
άναφερθώ σέ δύο από αυτές. Πρώτον, ή
θεωρία τής μεγάλης έκρηξης, σύμφωνα
μέ τήν όποια ό κόσμος ήλθε στην ύπαρξη
πριν από περίπου 13,8 δισεκατομμύρια
χρόνια. Δεύτερον, ή άστρονομική άκρί-
βεια των σταθερων που άπαιτούνται για
τήν εμφάνιση τής ζωής, τίς όποιες είναι
“άδύνατον” νά άποδώσει κανείς στην
τύχη. Όσον άφορά, τέλος, στή θεωρία τής
εξέλιξης, από θεολογική άποψη δέν μάς
δημιουργεί ιδιαίτερες δυσκολίες. Βλέ-
πουμε, για παράδειγμα, στό κείμενο τής
Γένεσης ότι οι πιό σύνθετοι όργανισμοί
έμφανίζονται τελευταίοι (μέ άποκορύ-
φωμα τόν άνθρωπο). Έπιπλέον, ό άνθρω-
πος, για παράδειγμα, δημιουργείται από
τό χωμα τής γής, δηλαδή μέ άξιοποίηση
προϋπάρχουσας ύλης (ζωικής ή μή, δέν
έχει ιδιαίτερη σημασία). Έστω, λοιπόν,
και άν ή θεωρία αυτή εϋσταθεί, δέν μάς
δημιουργεί θεολογικά προβλήματα.

Ήδη, όμως, παραβιάσαμε έν τινι αυτό
πού ειπώθηκε νωρίτερα, ότι δηλαδή ή
Γένεση και ένα σύγχρονο επιστημονικό
σύγγραμμα δέν είναι άμεσα συγκρίσι-
μα κείμενα. Ίσως, λοιπόν, θά έπρεπε
νά κλείσουμε ύπενθυμίζοντας αυτή τήν
έπισήμανση.

Ὁ ἀναγεννητικός χαρακτήρας τῆς πρόνοιᾳς τοῦ Θεοῦ

Σχόλιο στό Στ' ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς γιορτῆς τῶν Θεοφανίων

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου

Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἄρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μετ' Ἐκκλησίας

Ἡ γιορτή τῶν Θεοφανίων ἀποτελεῖ τήν πρώτη μεγάλη ἐκκλησιαστική πανήγυρη τοῦ νέου πολιτικοῦ ἔτους. Πρόκειται γιά μία ἀπό τίς ἀρχαιότερες χριστιανικές γιορτές, ἀφιερωμένη γενικά στή φανέρωση τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο. Ἀργότερα, ὅταν θεσπίστηκε ἡ γιορτή τῶν Χριστουγέννων, ἡ 6^η Ἰανουαρίου ἀφιερώθηκε στήν ἀνάμνηση τῆς βάπτισης τοῦ Ἰησοῦ, διατηρώντας ὅμως τό ὄνομα καί τό περιεχόμενο τῆς γιορτῆς, καθὼς ἡ βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ στόν ποταμό Ἰορδάνη συνοδεύεται ἀπό μία θεοφάνεια, κατά τήν ὁποία ἀποκαλύπτεται στόν κόσμο ὁ Τριαδικός Θεός.

Σύμφωνα μέ τό λειτουργικό τυπικό τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς γιορτῆς τῶν Θεοφανίων περιλαμβάνει 13 ἀναγνώσματα ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη. Στούς ἐνοριακούς ναούς ὅμως διαβάζονται συνήθως μόνον τρία γιά λόγους συντομίας. Πρόκειται γιά τό πρῶτο (Γεν 1:1-13), τό πέμπτο (4Βα 2:6-14) καί τό ἕκτο (4Βα 5:9-14) ἀπό τά ἀναγνώσματα πού προβλέπονται.

Τό ἕκτο ἀνάγνωσμα προέρχεται ἀπό τό Δ' βιβλίο τῶν Βασιλειῶν, στό ὁποῖο περιγράφονται τά τελευταῖα χρόνια τῶν

βασιλείων τοῦ Ἰσραήλ καί τοῦ Ἰούδα ὡς τήν καταστροφή τους ἀπό τά στρατεύματα τῶν Ἀσσυρίων καί τῶν Βαβυλωνίων ἀντίστοιχα, καλύπτοντας μιά περίοδο 260 ἐτῶν περίπου. Μεταξύ τῶν ἱστορικών πληροφοριῶν περιλαμβάνονται καί ἀφηγήσεις γιά τούς προφήτες Ἡλία (1:1-2:11) καί Ἐλισαῖο (2:12-9:10· 13:1-25).

Ἡ περικοπή 5:9-14 ἀποτελεῖ μέρος τῆς εὐρύτερης ἀφήγησις πού καλύπτει ὁλόκληρο τό κεφ. 5 τοῦ βιβλίου καί ἀναφέρεται στή θαυμαστή θεραπεία τοῦ Ναιμάν, ἀρχιστρατήγου τοῦ συριακοῦ στρατοῦ, ἀπό τόν προφήτη Ἐλισαῖο. Τό κύριο θέμα τῆς ἀφήγησις εἶναι ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι μόνον Θεός τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλά τοῦ κόσμου ὁλόκληρου (πρβλ. 3Βα 17:8-24) καί ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ μόνος πραγματικός Θεός (πρβλ. 3Βα 18:20-40). Ἡ ἀφήγησις ἀναδεικνύει τό μέγεθος τῆς πρόνοιᾳς τοῦ Θεοῦ ἀκόμα καί γιά τούς ἐχθρούς τοῦ Ἰσραήλ καί τήν ἀντίθεση μεταξύ πίστεως καί ἀπιστίας, καθὼς τόσο ὁ βασιλιάς τῶν Ἀραμαίων ὅσο καί οἱ δοῦλοι τοῦ Ναιμάν ἐμφανίζονται νά πιστεύουν στή δύναμη τοῦ Ἐλισαίου, ἐνῶ, κατά εἰρωνικό τρόπο, ὁ ἴδιος ὁ Ναιμάν καί ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ δέν πιστεύουν ὅτι ἡ θεραπεία εἶναι δυνατή.

Σημαντικός για τήν κατανόηση τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀποσπάσματος εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ βιβλικός συγγραφέας εἰσάγει τόν Ναιμάν στήν ἀρχή τῆς ἐνότητας. Στό 5:1 ὁ Ναιμάν παρουσιάζεται ὡς ἀρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ Συρίας, ἄνθρωπος πού ἀπολάμβανε τῆς ὑπόληψης τοῦ βασιλιᾶ καί τοῦ θαυμασμοῦ ὄλων, καθῶς εἶχε νικήσει σέ πολλούς πολέμους καί ὅλοι τόν ἀναγνώριζαν ὡς γενναῖο πολεμιστή. Ὅμως ταυτόχρονα μέ ὄλους αὐτούς τούς ἐπαινετικούς χαρακτηρισμούς ἐπισημαίνεται καί ὁ λόγος τῆς ἐπιτυχίας του Ναιμάν: «ἐν αὐτῷ ἔδωκε Κύριος σωτηρίαν Συρίας». Ἀπό τήν ἀρχή, δηλαδή, δηλώνεται ὅτι ὁ Θεός εἶναι κυρίαρχος τῆς Ἱστορίας σέ ὀλόκληρο τόν κόσμο, ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἄν ὁ κόσμος (στήν προκειμένη περίπτωση ἡ Συρία) τό ἀναγνωρίζει ἢ ὄχι. Παρ' ὅλα αὐτά, αὐτός ὁ πολιτικά πανίσχυρος καί στρατιωτικά ἀνίκητος ἄνθρωπος προδόθηκε ἀπό τό ἴδιο τοῦ τό σώμα· ἦταν λεπρός.

Στόν ἀρχαῖο κόσμο, “λέπρα” χαρακτηζόταν μιά πληθώρα δερματικῶν ἀσθενειῶν πού ἔφεραν μαζί τους διάφορα κοινωνικά στίγματα. Στόν Ἰσραήλ ὅποιος εἶχε προσβληθεῖ ἀπό λέπρα ἀποκλειόταν ἀπό τή λατρεία (Λευ 13-14) ἢ, ὑπό ὀρισμένες συνθήκες, μπορούσε νά ἐξοστραχιστεῖ ἀπό τήν κανονική κοινωνική συναναστροφή μέ τήν κοινότητα. Ἡ ἀφήγηση δέν δίνει λεπτομέρειες γιά τή φύση τῆς ἀσθένειας τοῦ Ναιμάν. Ἀπό τήν πληροφορία ὅμως ὅτι μιά μικρή Ἰσραηλίτισσα, αἰχμάλωτη πολέμου, τήν ὁποία εἶχε πάρει ὡς δούλη ἢ σύζυγος τοῦ Ναιμάν, τοῦ ὑπέδειξε νά ἀναζητή-

σει τή θεραπεία «ἐνώπιον τοῦ προφήτου τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν Σαμαρείᾳ» (5:3) καί ἡ ἀποδοχή ἀπό τόν Ναιμάν τῆς πρότασης νά πάει στήν ἐπικράτεια τοῦ ἐχθροῦ γιά νά θεραπευτεῖ, καθιστᾶ προφανές ὅτι ἡ ἀσθένειά του ἦταν κάτι περισσότερο ἀπό μιά ἀπλή ἐνόχληση.

Ἡ πρόθεση τοῦ Ναιμάν νά μεταβεῖ στό βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ γιά θεραπεία προκαλεῖ πολιτική κρίση στήν αὐλή τῆς Σαμαρείας, καθῶς ἡ ἐπιστολή καί τά δῶρα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Συρίας πρὸς τόν βασιλιᾶ τοῦ Ἰσραήλ θεωρήθηκαν πρόφαση γιά σύγκρουση (5:5-7). Καί ἐδῶ παρεμβαίνει ὁ προφήτης Ἐλισαῖος πού ἀναλαμβάνει νά δεχτεῖ τον Ναιμάν.

Ὁ Ναιμάν δέν ἦρθε ὡς ταπεινός ἰκέτης ζητώντας βοήθεια, ἀλλά μέ ὑπερβάλλοντα ἐγωισμό «ἐν ἵππῳ καί ἄρματι» (5:9). Ὅμως τόν περίμενε μιά μεγάλη ἀπογοήτευση. Προφανῶς ἀνέμενε ἀπό τόν προφήτη μιά ὑποδοχή ἀνάλογη τοῦ ἀξιώματός του καί μιά πομπώδη τελετουργία ἐπίκλησης ὑπερφυσικῶν δυνάμεων πού θά τόν θεράπευαν μέ τρόπο ἐντυπωσιακό. Ἄντ' αὐτοῦ ὁ Ἐλισαῖος ὄχι μόνο δέν βγῆκε νά ὑποδεχτεῖ μέ τιμές τόν στρατηγό, ἀλλά ἔστειλε ἕναν ὑπηρέτη μέ ὀδηγίες: «Πορευθεῖς λουσαι ἐπτάκις ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καί ἐπιστρέψει ἡ σάρξ σου σοι, καί καθαρισθήσῃ» (5:10). Εὐκόλα μπορούμε νά ἀντιληφθοῦμε τήν ἔκρηξη θυμοῦ τοῦ Ναιμάν, καθῶς θεωρεῖ τήν ἀπάντηση καί τίς ὀδηγίες τοῦ προφήτη προσβλητικές καί ταπεινωτικές. Ὁ Ναιμάν περίμενε νά κάνουν κάτι οἱ ἄλλοι γι' αὐτόν, ἐνῶ τώρα τοῦ ζητοῦν νά κάνει αὐτός κάτι. Ἄν εἶχε ἀνάγκη ἀπό ἕναν τελετουργικό καθαρόμ ἄνθρωπο μπορούσε νά τό

κάνει πολύ πιό άνετα στά ποτάμια τής Συρίας: «Δέν εἶναι καλύτεροι ὁ Ἄβανά καί ὁ Φαρφάρ, οἱ ποταμοί τής Δαμασκοῦ, ἀπ' ὅλα μαζί τά νερά τοῦ Ἰσραήλ; Δέν θά μπορούσα νά πάω νά λουστῶ σ' αὐτούς καί νά καθαριστῶ;» (5:12).

Ὁ Ναιμάν φαίνεται, ἐξαιτίας τής περηφάνειας του, νά χάνει τή μοναδική εὐκαιρία θεραπείας, καθώς ἐτοιμάζεται νά φύγει. Ὅμως τήν τελευταία στιγμή παρεμβαίνουν οἱ δοῦλοι του καί τόν μεταπείθουν. Ἔτσι, κατέβηκε στόν Ἰορδάνη ποταμό καί βυθίστηκε ἑπτά φορές ὅπως τόν καθοδήγησε ὁ προφήτης. Αὐτό πού ἔλαβε ἦταν περισσότερο ἀπό αὐτό πού περίμενε. Καθώς βγαίνει ἀπό τό νερό, τό δέρμα του δέν ἔχει ἴχνη λέπρας καί πρὸς ἐκπληξή του «ἐπέστρεψεν ἡ σὰρξ αὐτοῦ ὡς σὰρξ παιδαρίου μικροῦ» (5:14).

Στή σύντομη περιγραφή ἑνός θαύματος τοῦ προφήτη Ἐλισαίου φαίνεται νά συμμετέχουν ὅλες οἱ μεγάλες προσωπικότητες τής ἐποχῆς: ὁ βασιλιάς τής Δαμασκοῦ, ὁ ἀρχιστράτηγός του, ὁ βασιλιάς τής Σαμάρειας, οἱ ἀυλικοί του, ὁ προφήτης Ἐλισαῖος. Ὅμως μιά πιό διεισδυτική ματιά δείχνει ὅτι πραγματικοί πρωταγωνιστές εἶναι οἱ ἀνώνυμοι ὑπηρετές τῶν ὑψηλῶν καί τῶν ἰσχυρῶν: ἡ μικρή Ἐβραιοπούλα σκλάβα στήν ἀρχή τής ἱστορίας πού δίνει μιά προοπτική θεραπείας στόν Ναιμάν καί οἱ δοῦλοι τοῦ στρατηγοῦ στό τέλος πού ἀποτρέπουν τή φυγή του. Αὐτούς τούς ταπεινούς καί ἀνώνυμους χρησιμοποιεῖ ὁ Θεός γιά νά διδάξει στόν Ναιμάν καί στόν βασιλιά τοῦ Ἰσραήλ ὅτι ὁ ἀληθινός Θεός δέν μοιάζει μέ καμιά ἄλλη τοπική θεότητα πού εἶναι ἔτοιμη νά εὐλογῆσει τόν κάθε

φορά πλειοδότη. Ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ εἶναι αὐτός πού καθορίζει τούς ὅρους τής παρέμβασής του καί ὄχι οἱ ἰσχυροί τοῦ κόσμου τούτου. Ἀκόμα καί ὁ προφήτης τοῦ Θεοῦ δέν ἔχει κάποια συμμετοχή στή θεραπεία του Ναιμάν· ἀπλῶς τοῦ ὑποδεικνύει αὐτό πού πρέπει νά κάνει, τό θαῦμα ὅμως τό κάνει ὁ Θεός.

Πολύ πιό ἐντυπωσιακό ὅμως ἀπό τή θεραπεία τοῦ Ναιμάν εἶναι αὐτό πού συμβαίνει μέσα του. Ὁ περήφανος γιά τίς νίκες του στρατηγός πού περίμενε νά σταθεῖ ὁ προφήτης μπροστά του, στέκεται τώρα αὐτός μπροστά στόν προφήτη καί ὁμολογεῖ ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλος Θεός σέ αὐτόν τόν κόσμο ἐκτός ἀπό τόν Θεό τοῦ Ἰσραήλ. Ὅταν κανένας ἄλλος θεός δέν μπορούσε νά τόν θεραπεύσει, αὐτός ὁ “ξένος Θεός” τοῦ ἔδωσε μιά νέα ζωή. Ὅταν πίστευε ὅτι εἶχε τόν ἔλεγχο, αὐτός ὁ “ξένος Θεός” ἀρνήθηκε νά μετακινηθεῖ καί νά χειραγωγηθεῖ. Τελικά ὁ Ναιμάν ἀναγνωρίζει αὐτό πού ὁ βιβλικός συγγραφέας δηλώνει ἀπό τήν ἀρχή τής περικοπῆς, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι αὐτός πού τοῦ χάρισε τίς νίκες. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ ἀδυνατεῖ νά ἀναγνωρίσει τή δύναμη τοῦ δικοῦ του Θεοῦ, ὁ Θεός μετατρέπει ἕναν ξένο καί ἐχθρό σέ πιστό προσκυνητή του.

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου κατά τόν Ἑσπερινό τής γιορτῆς τῶν Θεοφανίων ἔρχεται νά ὑπομνήσει σέ κάθε χριστιανό ὅτι ὁ Θεός ἔχει τή δύναμη νά μετατρέψει τό νερό πού χρησιμοποιεῖται κατά τόν Ἁγιασμό σέ φορέα τής χάρης του, πού θά δώσει στόν ἄνθρωπο τή δυνατότητα νά ἀνακαινίσει ὀλόκληρη τή ζωή του.

Σημεία τοῦ Πάθους στὶς Γενέθλιες ἀφηγήσεις τοῦ Χριστοῦ

π. Ἰωάννου Σκιαδαρέση
Πρ. Ἀναπλ Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

1. Πλοκή στοιχείων Γέννησης καὶ Πάθους τοῦ Κυρίου στὴν Ὑμνολογία καὶ στὴ Βυζαντινὴ Ἀγιογραφία

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἀπὸ τὴν Κυριακὴ πρό τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως καὶ ἐξῆς διαπιστώνουμε στοὺς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας στενὴ πλοκὴ Γέννησης καὶ Πάθους τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὰ ἀπόδειπνα, τὰ προεόρτια τριώδια, τοὺς κανόνες, πού ἐξαρτῶνται κατὰ ἀκροστιχίδια καὶ κατὰ περιεχόμενο ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα τριώδια τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, βλέπουμε αὐτὴν τὴν πλοκὴ. Ὑπάρχουν ὕμνοι πού τοὺς ἀκοῦμε ἀτόφιους τῆ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Οἱ εἰρμοὶ π.χ. τῶν κανόνων τῆς Κυριακῆς πρό τῶν Χριστουγέννων («Κύματι θαλάσσης, τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον...») εἶναι οἱ ἴδιοι μέ τοὺς εἰρμούς τῶν κανόνων τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἔτσι, ἐνῶ τὸ κλίμα εἶναι Χριστουγεννιάτικο, ἡ Ἐκκλησία μᾶς ὑπενθυμίζει τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Ἡ μίμηση κορυφώνεται τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, μέ τὴν ἀκολουθία τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ, πού ἔχουν ποιηθεῖ κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς Μ. Παρασκευῆς καὶ τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου.

Σέ πολλοὺς ὕμνους Χριστουγεννιάτικους συναντᾶμε ἐπίσης πρόσωπα, πού κυρίως ἔχουν νά κάνουν μέ τὸ πάθος, ὅπως π.χ. ὁ προφήτης Ἰωνᾶς. Τὸ ἴδιο ἰσχύει μέ τὸν προφήτη Δανιὴλ καὶ τοὺς Τρεῖς Παῖδες.

Στὴ Βυζαντινὴ Ἀγιογραφία ἐπίσης ἡ ἴδια πλοκὴ παρατηρεῖται: Ἡ Γέννηση εἶναι τὸ πρῶτο, ἀλλὰ στὴν εἰκόνα συνυπάρχει τὸ Πάθος καὶ ἡ ταφὴ. Ἐνῶ ἡ Γέννηση φέρει χαρὰ ἐν ὄλω τῷ κόσμῳ, δέν παύει νά παραπέμπει στό Πάθος καὶ στὴν Ταφὴ, πού εἶναι, ἐκ πρώτης ὄψεως ὀδυνηρά: Ἕνας δραματικὸς τόνος κυριαρχεῖ παράλληλα μέ τὴ χαρὰ τῶν ἀγγέλων, τῶν ποιμένων καὶ τῶν μάγων. Ὁ Χριστὸς λ.χ. γεννιέται στό σκοτεινόχρωμο σπήλαιο, ἀγγίζοντας τὴν ἄβυσσο, ὅπως συνέβη στὸν θάνατό του. Στὴ φάτνη σπαργανωμένος «ράκη καθάπερ βροτός» ὁ Χριστὸς, ὄχι ὑπερκινητικὸς ὅπως εἶναι σέ πολλοὺς πίνακες τῆς Δύσης, ἀλλὰ συνεσταλμένος, τυλιγμένος ὡσεὶ νεκρὸς «τά σουδάρια» καὶ «τά ὀθῶνια» ὅπως στὸν ἐνταφιασμό του. «Κεῖται» ὄχι ὡς ἀνέμελο παιδί, παχουλό καὶ ἄβουλο, ἀλλὰ «ἐν καταπαύσει», ὅπως τὸ Μ. Σάββατο. Εἶναι ὁ πάσχων δοῦλος ὁ ἀναλαβὼν τὴν θνητότητα τοῦ ἀνθρώπου...

Ἡ Θεοτόκος πάλι, ὄχι μαντόνα ἢ ἀγέρωχη βασίλισσα, ἀλλά συνήθως γονατισμένη, μέ τήν προορατική αἴσθησι τῆς ρομφαίας, ἢ ὁποία θά τήν διέλθει, ὅπως προεῖδε ὁ πρεσβύτες Συμεών.

Ἔλα αὐτά, πέρα ἀπό τό ὅτι σημαίνουν πώς ἡ δομή πολλῶν ἀκολουθιῶν τῶν Χριστουγένων εἶναι ἀντιγραφή τῆς δομῆς ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδας καί τοῦ Πάσχα, μᾶς δείχνουν πεντακάθαρα ὅτι ἡ Ἐκκλησία διαχρονικά εἶδε τή γιορτή τῶν Χριστουγέννων σέ πλήρη συνάρτησι μέ τό Πάθος.

2. Ἡ πλοκή στίς Καινοδιαθηκικές ἀφηγήσεις τῆς Γέννησις

Ἐκεῖ ὅμως, πού ἡ πλοκή στοιχείων τῆς Γέννησις καί στοιχείων τοῦ Πάθους εἶναι χαρακτηριστική εἶναι στίς Καινοδιαθηκικές ἀφηγήσεις τῆς Γέννησις. Στίς ἀφηγήσεις αὐτές, ἰδιαίτερα τοῦ Λουκά, ὑπάρχουν, ἀπό τή μιά, στοιχεῖα δοξολογίας, χαρᾶς καί λαμπρότητος, κι ἀπό τήν ἄλλη, ὑπαινικτικά εἰσβάλλουν στοιχεῖα δραματικότητος καί πάθους.

Συγκεκριμένα, ἡ ἀφήγησι, γραμμένη πολύ μετά τή Γέννησι καί σίγουρα μετά τίς διηγήσεις τοῦ Πάθους, εἶναι ἔντονα ὑπαινικτική τοῦ Πάθους, ὅπως καί στή Βυζαντινή Ἀγιογραφία. Τό προφανῶς διαμορφωμένο ἤδη μοτίβο ἀφήγησις τοῦ Πάθους τοῦ Χριστοῦ κάνει ἐμφανῆ τήν παρουσία του καί στίς ἀφηγήσεις τῆς Γέννησις:

α) Τό ὅλο λ.χ. κλίμα τῆς Γέννησις (μῆ εὔρεσι καταλύματος, ἀπουσία στοιχειωδῶν μέσων, οἱ ὑποψίες, οἱ ἀμφιβολίες, οἱ φόβοι, ὁ διωγμός, ἡ σφαγή τῶν

νηπίων κ.λπ.) προφανῶς ὑπαινίσσεται καί θυμίζει ἐν πολλοῖς τό ἀνάλογο κλίμα τοῦ τέλους τοῦ Κυρίου (προδοσία, ἐγκατάλειψι, ἐμπαιγμοί, ταπείνωσι, Σταυρός κ.λπ.). Σ' αὐτήν τήν ἀρχή καί σ' αὐτό τό τέλος ὁ ἀληθινά ἰσχυρός φαίνεται ἀπελπιστικά ἀνίσχυρος.

β) Ἡ σχεδόν παντελής ἀπουσία τοῦ συνήθους εἰδυλλιακοῦ κλίματος στή γέννησι ἑνός παιδιοῦ, δίδει τή θέσι του στόν δραματικό τόνο, πού ταιριάζει καί θυμίζει τόν Σταυρό καί τό Πάθος.

γ) Οἱ ποιμένες, ὕστερα ἀπό τήν ἀγγελία τοῦ ἀγγέλου, περιμένουν νά ἀντικρύσουν μεγαλεῖο καί συναντοῦν ἄκρα ταπείνωσι.

δ) Ἡ ἄμεση ἀναφορά τοῦ δόλιου σχεδίου τοῦ Ἡρώδη νά προσκυνήσει τόν γεννηθέντα, μᾶλλον προανακρούει τήν μελλοντική θανάτωσή του ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία καί τά καμώματα τοῦ Πιλάτου.

ε) Οἱ μάγοι καί τά δῶρα τους προλαβαίνουν, ὅπως θά πει ἡ ὑμνολογία, τίς μυροφόρες πού φέρουν τά μύρα τους στόν Χριστό κ.λπ.

Εἰδικά, ὅμως, ὑπάρχουν στίς ἀφηγήσεις τῆς Γέννησις λέξεις ἢ ὀρολογία, πού μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο παραπέμπουν εὐθέως στό Πάθος:

α) Ἡ φάτνη (τό παχνί) λ.χ. μέ τόν τρόπο πού παρουσιάζεται στή Γέννησι («ἀνέκλινεν αὐτόν ἐν τῇ φάτνῃ» Λκ 2,7) παραπέμπει στόν ἐνταφιασμό τοῦ Χριστοῦ στό μνήμα. Μάλιστα, ἡ πληροφορία ὅτι στό μνήμα τοῦ Χριστοῦ δέν εἶχε τοποθετηθεῖ ἄλλος (Μθ 27,60. Λκ 23,53. Ἰω 19,41) προφανῶς παραπέμπει στή φάτνη, ἢ ὁποία πρώτη φορά θά χρη-

σιμοποιήθηκε αντί λίχνου. Παράλληλα γίνεται προπομπός «του ἰλασθηρίου», πού εἶναι ὁ Σταυρός.

β) Τό ἐσπαργανωμένο καί ἀνυπεράσπιστο βρέφος-παιδίον στή φάτνη παραπέμπει στόν σαβανωμένο νεκρό Χριστό (Μθ 27,59. Λκ 23,53), τόν «έντετυλιγμένον» τά «ὀθώνια καί τὸ σουδάριον».

γ) Ἡ μετοχή «κείμενον», πού χρησιμοποιεῖται γιά τὸ βρέφος Χριστό στόν Λουκά δύο φορές (Λκ 2,12. 16), δέν μπορεῖ νά μᾶς παραπέμπει εὐθέως στή συχνή χρήση τοῦ ἴδιου ρήματος καί τῆς ἴδιας μετοχῆς, γιά νά δηλώσει τόν νεκρό Χριστό στό μνήμα, στίς ἀφηγήσεις τοῦ Πάθους, ὅπως π.χ. Λκ 23,53. Ἰω 20,12 κ.λπ.

Ὅλα τά προηγούμενα, καί ἄλλα πού δέν ἀναφέρουμε λόγω χώρου, μᾶς βοηθοῦν νά δοῦμε στή σωστή προοπτική τή Γέννηση καί τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου. Εἶναι σάν νά ζητοῦν νά υπαγάγουν τὸ γεγονός τῆς Γέννησης σέ κάτι ἀνώτερο· σάν νά θέλουν νά μᾶς ἀποκαλύψουν ὅτι ἔχουμε τή Γέννηση ἀκριβῶς γιά νά ἀκολουθήσει ὁ μαρτυρικός θάνατος καί ἡ Ἀνάσταση. Μὲ ἄλλα λόγια, μᾶς κατεθίνουν νά δοῦμε πῶς οἱ ἀφηγήσεις τῆς Γέννησης εἶναι ἔτσι γραμμένες, ὥστε νά μᾶς βάλουν στά νοήματα τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Πάθους καί φυσικά τῆς Ἀνάστασης. Θά λέγαμε ὅτι οἱ πληροφορίες τοῦ Πάθους, χωρὶς τὴν προσήμανση τῆς Γέννησης, θά ἦταν ἐλλιπεῖς καί ὅτι ἡ Γέννηση θεωρεῖται ἀπὸ τὴ σκοπιά τοῦ Πάθους, ἢ ὁποῖα ἀποκτᾶ μὲ αὐτόν τὸν τρόπο ξεχωριστό ἐνδιαφέρον. Ἔτσι δικαιολο-

γεῖται ἀπόλυτα αὐτό πού εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Γερμανό Μ. Kähler ὅτι «τά εὐαγγέλια εἶναι κυρίως ἱστορία τοῦ πάθους τοῦ Ἰησοῦ μὲ ἐκτενὴ εἰσαγωγή».

3. Ἡ μὴ αὐτονομία τῶν ἐορτῶν

Ἐνα συμπέρασμα πού ἐξάγεται ἀπὸ ὅλα τά προηγούμενα εἶναι πῶς οἱ Δεσποτικές γιορτές δέν αὐτονομούνται. Ὅλες περιχωροῦνται. Ὁ ὅλος Χριστός ἄτμητος σώζει τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Χριστός πού γεννήθηκε εἶναι ὁ ἴδιος πού θαυματουργήσε, πού σταυρώθηκε, πού ἀναστήθηκε. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καί γιά τὴν κατανόησή του μέσα στήν Κ. Διαθήκη. Ὅποιος ἐπιθυμεῖ νά κατανοήσει τὴ Γραφή, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα συγγραφῆς τῆς, πρέπει νά λάβει ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸ περιεχόμενο καί τὴν ἐνότητα ὀλόκληρης τῆς Γραφῆς καί θά πρόσθετα ὅτι πρέπει νά λαμβάνει ἐπιπλέον ὑπ' ὄψιν τοῦ τὴ ζῶσα παράδοση ὀλόκληρης τῆς Ἐκκλησίας. Κανονική, λοιπόν, ἢ κανονιστικὴ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση (ὀλική) εἶναι ἢ ἐνδεδειγμένη προσέγγιση. Δι' ὅλης τῆς Κ. Διαθήκης ἔχουμε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως στίς ἀφηγήσεις ἢ στοὺς ὕμνους ἢ στήν εἰκόνα τῆς Γέννησης συνυπάρχουν στοιχεῖα τοῦ Πάθους ἢ στήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως εἶναι εὐδιάκριτα καί κάποια στοιχεῖα τῆς Γέννησης, ἔτσι καί σέ ὅλες τίς Δεσποτικὲς γιορτὲς τῆς Ἐκκλησίας μας συνυπάρχουν Χριστολογικὰ στοιχεῖα πού προέρχονται ἀπὸ διάφορα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου. Ὅλα μαζί μᾶς δίδουν σαφῆ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ ἔργου του.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΝΒ΄ Διάγραμμα τῆς Λειτουργίας τῶν πιστῶν (Α)

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Λειτουργία τῶν πιστῶν ὀνομάζουμε τὸ δεύτερο μέρος τῆς θείας Λειτουργίας, κατὰ τὸ ὅποιο παρόντες καὶ ἐνεργοῦντες εἶναι μόνον βαπτισμένοι χριστιανοί. Τὸ μέρος αὐτὸ τὸ ὀνομάζουμε ἐπίσης Λειτουργία τοῦ μυστηρίου ἢ μυσταγωγικὸ μέρος, μέ κέντρο τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τῆς θείας Κοινωνίας. Πρόκειται γιὰ τὸ κέντρο τῆς λειτουργικῆς μας ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Πρόκειται νὰ κοινωνήσουμε μέ τὸν Χριστό, νὰ γίνουμε ὁμαίμοι καὶ ὁμόσωμοι μέ αὐτόν, νὰ γίνουμε μέλη τοῦ σώματός του στό ὅποιο ἔχουμε ἐνταχθεῖ μέ τὸ βάπτισμά μας, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἐνώσεως νὰ γίνουμε ἐπίσης υἱοὶ τοῦ οὐρανίου Πατρός. Ἐπιτελεῖται τὸ μυστήριον τῆς ὑπερφυοῦς υἰοθεσίας. Ἐχῶ διαιρέσει τὴν παρουσίαση αὐτῆς τῆς τελετουργίας σέ 15 σημεῖα – καλύτερα, σέ 15 ἀναβαθμούς, κατὰ τὸ πρότυπο τῶν 15 ψαλμικῶν ἀναβαθμῶν πού περιέχονται στό 18^ο Κάθισμα τοῦ Ψαλτηρίου (ψαλμοὶ 119-133).

Βῆμα 1ο. Δεήσεις ὑπὲρ τῶν πιστῶν

Στό πρῶτο μέρος τῆς θείας Λειτουργίας, αὐτὸ πού ὀνομάζουμε Διδακτικὸ, μέ κέντρο τὴν ἀνάγνωση τῶν ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων (Ἀπόστολο καὶ Εὐαγγέλιο) καὶ τὸ κήρυγμα, ὑπάρχει

ὁμολογη ὁμάδα δεήσεων, τὰ λεγόμενα Εἰρηνικά, πού ἀναφέρονται σέ βιοτικές μέριμνες τῶν πιστῶν. Ἐδῶ, στό δεύτερο μέρος, οἱ δεήσεις εἶναι πιὸ ἐσωτερικές, πιὸ πνευματικές. Ἀναφέρονται σέ αἰτήματα πού σχετίζονται μέ τὴ σωτηρία μας, σέ ἀγαθές ἐνισχύσεις πού συμφέρουν γιὰ τὴν ψυχὴ μας, σέ συνθήκες πού θὰ ἐπιτρέψουν τὸ τέλος τοῦ ἐπίγειου βίου μας νὰ εἶναι ἀνώδυνο καὶ εἰρηνικό, ἀλλὰ καὶ δικαιομένο ἐνώπιον τῆς θείας δικαιοσύνης. Πᾶμε σέ ἄλλη σφαῖρα, ἅς τὴν ὀνομάσουμε, πρὸς τὸ παρόν, ἀνώτερη σφαῖρα αἰτήσεων. Τὸ περιεχόμενο αὐτῶν τῶν δεήσεων ἀναπτύσσεται στίς δύο εὐχές πού ἀναπέμπονται ἀπὸ τὸν ἱερέα, συνήθως μυστικῶς, μέ ἐκφώνηση τῶν καταλήξεών τους. Ἡ πρώτη εὐχή, αὐτὴ τῶν πιστῶν, ὅπως ὀνομάζεται, εἶναι μιὰ δέηση τοῦ ἱερέα νὰ τὸν ἀξιώσει ὁ Θεός γιὰ νὰ ἱερουργήσῃ τὸ μέγα μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τῆς θείας Κοινωνίας. Καὶ τὴ δέηση αὐτὴ τὴν ἀπευθύνει ὡς μέλος λαοῦ, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς μέλος τῆς ἱερατικῆς τάξης στήν ὁποία καταστάθηκε διὰ τῆς χειροτονίας, ἔχοντας ἄνωθεν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Ὁ διδάκονος θὰ ἐκφωνήσῃ τὴ δέηση: «Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ Σῇ χάριτι», καὶ ὁ λαός

θά συμπληρώσει: «Κύριε ἐλέησον». «Ἀντιλαβοῦ» σημαίνει πάρε μας, λάβε μας, κάνε μας δικούς σου, οἰκείους, ὥστε νά μᾶς σώσεις καί νά μᾶς διαφυλάξεις μέ τή χάρη σου. Τό ζητᾶμε αὐτό, ξέροντας συγχρόνως ὅτι μᾶς προσέλαβε, ὁ Υἱός του προσέλαβε τή φύση μας μέ τήν ἐνανθρώπησή του. Καί ξέρούμε ὅτι αὐτό τό μέγα ἔλεός του εἶναι πού μᾶς στηρίζει καί μᾶς ἐπιτρέπει νά ἐλπίζουμε ὅτι θά μᾶς ἔχει φίλους του. Ἀκολουθεῖ ἡ δεύτερη εὐχή, ἡ ὁποία ἔχει τό ἴδιο περιεχόμενο μέ τήν προηγούμενη, μόνο πού τώρα εἶναι ἐμφανής ἡ συμπερίληψη καί ὄλων ὅσοι παρίστανται στήν ἱερή σύναξη, οἱ «συνευχόμενοι», ὑπενθυμίζοντας ὅτι ἡ ἱερή πράξη πού θά συντελεστεῖ ἀποτελεῖ κοινή πράξη κλήρου καί λαοῦ. Τή μικρή αὐτή εἰσαγωγή στό Β΄ Μέρος τῆς θείας Λειτουργίας θά ἀκολουθήσει ὁ Χερουβικός ὕμνος.

Βῆμα 2ο. Χερουβικός ὕμνος

Πρόκειται γιά κατάθεση μιᾶς πρώτης ἐμπειρίας καί ἐξαγγελία τῆς προαιρέσεως. Καταθέτουμε τήν ἐμπειρία πού ἔχουμε ἀποκτήσει ἤδη μέ τό βάπτισμά μας, ὅτι ἐξεικονίζουμε μέσα στήν ἱστορία τόν χορό τῶν ἀγγέλων, ἔχουμε κληθεῖ νά γίνουμε αὐτοί πού ἀγγέλλουν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, καί συγχρόνως καταθέτουμε τή θέλησή μας, τήν προαίρεσή μας, ὅτι αὐτό τό θέλουμε. Ἐτοιμαζόμεστε νά προσαγάγουμε στόν Θεό μαζί μέ τούς ἑαυτούς μας καί στοιχεῖα τῆς δημιουργίας, τά δῶρα μας δηλαδή, ἐπειδή ἀκριβῶς ἀποδεχόμεστε τήν ἀρχαία κλήση νά γίνουμε διαχειριστές τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ: «αὐξάνεσθε καί πλη-

θύνεσθε καί πληρώσατε τήν γῆν καί κατακυριεύσατε αὐτῆς» (Γεν 1,28). Ἀποδεχόμεστε νά ἀνυψώσουμε αὐτή τή δημιουργία σέ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπισημανση μάλιστα ὅτι εἰσερχόμενοι στήν εὐχαριστιακή σύναξη ἀφήνουμε ἀπ' ἔξω τίς βιοτικές μας μέριμνες, δηλώνει ὅτι ἔχουμε συνείδηση γιά μετάβαση στόν τόπο τῆς θεότητας. Ὁ χερουβικός ὕμνος μᾶς παίρνει ἀπό τήν ἱστορία καί μᾶς πάει στή Βασιλεία. Αὐτή εἶναι ἄλλωστε ἡ πρόθεσή μας. Γιά νά πραγματοποιηθεῖ τό δεῖπνο τῆς Βασιλείας χρειάζεται νά ἀπεκδυθοῦμε τά στοιχεῖα τῆς ἀναγκαιότητας, πού μᾶς ἐγκλωβίζουν στόν τόπο τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐπιθυμοῦμε νά εἰκονίζουμε τά Χερουβεῖμ, πού δορυφοροῦν καί δοξολογοῦν τόν Κύριο, ὅπως περιγράφεται στό ὄραμα τοῦ προφήτη Ἡσαΐα καί στό ὄραμα τῆς Ἀποκάλυψης. Καί τόν προσάγουμε αὐτόν τόν αἶνο ἔχοντας εἰσέλθει στή λειτουργική μας σύναξη χωρίς νά κουβαλᾶμε τίς ἀποσκευές τοῦ βίου μας, ἔχοντας ἀφήσει ἀπέξω τίς ἀποσκευές μας. Εἶναι σαφές ὅτι αὐτή ἡ ἀπάρνηση τῶν βιοτικῶν μεριμνῶν θεμελιώνεται πάνω στόν λόγο τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δέν πρέπει νά φροντίζουμε τί θά φᾶμε καί τί θά πιοῦμε, γιατί ὁ Πατήρ ὁ οὐράνιος γνωρίζει τίς ἀνάγκες μας. Ὁ Χερουβικός ὕμνος εἶναι ἀπό τούς παλαιότερους τῆς θείας Λειτουργίας. Εἰσήχθη κατά τόν 6^ο αἰ. Ὑπάρχει μιά παράδοση πού ἀποδίδει τόν ὕμνο αὐτό στόν αὐτοκράτορα Ἰουστίνου, τόν διάδοχο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλαδή γύρω στό 580.

Κατά τή διάρκεια τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου ὁ λειτουργός ἱερέας θά ἀπευθύ-

νει μία μυστική εὐχή πρὸς τὸν Δεσπότη Χριστό, σέ ἐνικό ἀριθμό, ζητώντας νά τόν «ἰκανώσει» νά ἱερουργήσει τὸ μέγα μυστήριο πού θά ὀδηγήσει, κληρο καὶ λαό, στή θεία Κοινωνία.

Βῆμα 3ο. Προσκομιδῆ

Πρὶν περάσουμε στή Μεγάλη Εἵσοδο, θά ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὴν Προσκομιδῆ, δηλαδή γιὰ τὴν προετοιμασία τῶν δώρων, ἃν καὶ ἔχει γίνει πρὶν ἀρχίσει ἡ θεία Λειτουργία.

Ὁ ἱερέας θά λάβει ἓνα ἀπὸ τὰ πρόσφορα πού ἔχουν φέρει οἱ πιστοί, καὶ πού ἔχει ἐπάνω του ἀνάγλυφο τῆ γνωστή σφραγίδα. Σ' αὐτὴν εἶναι ἀποτυπωμένα σέ κάθετη φορά μὲ ἀνάγλυφο τρόπο τρία τετράγωνα πού τὸ καθένα σχηματίζει σταυρό καὶ στά τέσσερα μέρη του φέρει τὰ ἀρχικά τῆς φράσης ΙΗ.ΧΡ.ΝΙ.ΚΑ. Ἀριστερά τοῦ μεσαίου τετραγώνου ὑπάρχει ἄλλο τετράγωνο πού φέρει σέ σύμπλεγμα τὰ γράμματα ΜΘ, ἀρχικά τῶν λέξεων Μήτηρ Θεοῦ, πού δορυφοροῦνται ἀπὸ μία λόγχη καὶ ἓνα καλάμι μὲ σπόγγο στὴν κορυφή του – σύμβολα τοῦ πάθους. Δεξιά τοῦ μεσαίου τετραγώνου ὑπάρχει ἓνα ἄλλο μὲ ἐννέα τριγωνικά ἀποτυπώματα, πού συμβολίζουν τίς τάξεις τῶν ἀγίων καὶ τῶν ἀγγέλων. Θά χρησιμοποιήσει ἓνα μαχαίρι, πού ἔχει τὸ σχῆμα λόγχης – τὴν ἀγία λόγχη. Ἀπὸ τὴ μέση τοῦ προσφύρου θά ἀφαιρέσει τὸ τεμάχιο σέ σχῆμα κύβου, αὐτὸ πού ἀργότερα θά ζητήσουμε νά καθαγιαστεῖ καὶ νά γίνει σῶμα Χριστοῦ, καὶ θά τὸ τοποθετήσει στό κέ-

ντρο τοῦ δίσκου. Ἀμέσως μετὰ θά λάβει τὸ ποτήριο καὶ θά βάλει σ' αὐτὸ οἶνο καὶ νερό. Ὁ οἶνος αὐτός παλαιότερα ἦταν ἄκρατος, συμπυκνωμένος δηλαδή, γι' αὐτὸ καὶ προσθέτουμε νερό γιὰ νά γίνει κεκραμένος, κρασί δηλαδή.

Ξαναπαίρνει ὁ ἱερέας τὸ πρόσφορο, ἀπὸ τὸ ὅποιο ἔχει βγάλει τὸν λεγόμενο ἀμνό, καὶ συνεχίζει: ἐξάγει τὴ μερίδα τῆς Παναγίας καὶ τὴν τοποθετεῖ στά δεξιά τοῦ ἀμνοῦ· ἐξάγει ἓνα ἓνα τὰ ἐννέα τριγωνικά τεμάχια, μνημονεύοντας στό καθένα τάξεις (ἢ ομάδες) ἀγγέλων καὶ ἀγίων καὶ τὰ τοποθετεῖ στά ἀριστερά τοῦ ἀμνοῦ. Συνεχίζει ὁ ἱερέας, καὶ ἐξάγει μικρὲς μερίδες, ἢ καὶ φίχουλα, μνημονεύοντας ὀνόματα τεθνεώτων καὶ ὀνόματα ζώντων. Κάθε μερίδα καὶ κάθε φίχουλο τὰ ὀνομάζουμε «μαργαρίτη».

Ἄν μπορούσαμε νά δοῦμε τὴν εἰκόνα πού παρουσιάζει τώρα τὸ ἱερό δισκάριο, θά ἀντιλαμβανόμασταν ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω ὑπάρχει ἐν σμικρογραφία ἡ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, στρατευόμενης καὶ θριαμβεύουσας, μὲ τὸ παρελθόν της, τὸ παρόν της καὶ τὸ μέλλον της, ἡ εἰκόνα τῆς οἰκουμένης μὲ τὸν Χριστό ἐν μέσῳ ὅλων. Αὐτὸ τὸ δισκάριο σέ λίγο θά ἀγιαστεῖ. Καὶ αὐτὴ ἡ μερίδα πού εἶναι ψωμί, αὐτὴ ἡ μερίδα θά εἶναι Χριστός. Καὶ μὲ τὸν Χριστό ἐν τῷ μέσῳ θά ἔχουμε τὴν Παναγία, τοὺς ἀγίους, τίς ἐπουράνιες δυνάμεις, τοὺς ζῶντες, τοὺς τεθνεώτες. Ἡ εἰκόνα εἶναι εὐγλωττη, ἐμφανίζει τὴν Ἐκκλησία ὡς Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ συγχρόνως κάνει τὸ ἔσχατο μέλλον παρόν.

(συνεχίζεται)

Ὁ ὄσιος Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἱ. Ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἱ. Μ. Πειραιῶς

Στίς 2 Ἰανουαρίου ἡ οἰκουμενική Ὁρθοδοξία ἐορτάζει τή μνήμη ἑνός μεγάλου Ρώσου ἁγίου, τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ (1759-1833). Ἀπό μικρός ἔδειξε τή μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τόν Θεό, δεχόμενος μάλιστα τή θαυμαστή ἐπέμβαση τῆς Θεοτόκου, ἡ Ὅποια τόν κράτησε στή ζωὴ μετὰ ἀπό ἀσθένειά του σέ μικρὴ ἡλικία. Ἐγινε μοναχός καί διάκονος στή ἱερά Μονή τοῦ Σάρωφ, ἀσκούμενος ἡσυχαστικά μέ ἀδιάλειπτη προσευχή, μέχρις ὅτου ἔγινε πρεσβύτερος (1793). Αὐξήσε ἔκτοτε τίς ἀσκητικές ἐπιδόσεις του ἰδίως μετὰ τήν ἀπόσυρσή του στό ἐρημικό δάσος τοῦ Σάρωφ, κάτι πού συνέχισε καί στή Μονή τῆς μετανοίας του μετὰ τήν ἐπάνοδό του ἐκεῖ. Ἡ ἴδια ἡ Παναγία τόν κάλεσε μετὰ ἀπό χρόνια ἡσυχασμοῦ νά ἐγκαταλείψει τήν ἀπομόνωσή του καί νά δέχεται κόσμο. Ἡ παρουσία του στούς ἀνθρώπους ὑπῆρξε μία ἀδιάκοπη πηγὴ εὐλογίας γιά ὄλους, μεγάλους καί μικρούς. «Χριστός Ἀνέστη!» ἦταν μάλιστα ὁ ὀλοχρόνιος χαιρετισμός του. Στίς 2 Ἰανουαρίου 1833, ἀφοῦ τήν προηγούμενη εἶχε κοινωνήσει τῶν ἀχράντων μυστηρίων καί εἶχε ζητήσει συγγνώμη ἀπό ὄλους, ἄφησε τήν τελευταία του πνοή. Τά λόγια του λίγο πρὶν κοιμηθεῖ ἦταν: «Σώζεσθε, μὴν ἀκηδιάτε, ἀγρυπνεῖτε

καί προσεύχεσθε. Στέφανοι μᾶς ἐτοιμάζονται».

Τρία σημεῖα ἀπὸ τή ζωὴ του θεωροῦνται καίρια γιά τήν πνευματικὴ ζωὴ κάθε χριστιανοῦ.

1) Ἡ ὑπενθύμιση τοῦ ὀσίου στόν διάλογό του μέ τόν Ρώσο ἀξιωματικό Μοτοβίλωφ ὅτι «σκοπὸς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀπόκτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Σκοπὸ δηλαδή δέν ἔχουμε οἱ χριστιανοί, κατὰ τόν ὄσιο, νά γίνουμε ἀπλῶς «καλοὶ ἄνθρωποι», ἀλλὰ νά γίνουμε «ἄλλοι Θεοὶ ἐπὶ τῆς γῆς». «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καί ἐμπεριπατήσω καί ἔσομαι αὐτῶν Θεὸς καί αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός», ἀκούγεται ἤδη ἀπὸ τήν Π. Διαθήκη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ στόματος Ἡσαΐου τοῦ προφήτη. Καί πράγματι, ἐρχόμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς μας, νά μᾶς ἀποκαταστήσει ἀπὸ τό τραῦμα τῆς ἁμαρτίας, μᾶς ἐντάσσει στό σῶμα Του καί μᾶς δίνει τή δυνατότητα νά γίνουμε καί πάλι «τέκνα Θεοῦ» – «ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν» (Μ. Ἀθανάσιος). Ὁ χριστιανὸς ποιά ἄλλη αὐτοσυνειδησία μπορεῖ νά ἔχει ἀπὸ τό γεγονός ὅτι συνιστᾶ μέλος Χριστοῦ καί κλημὰ στό ἀμπέλι Ἐκεῖνου; Ντυμένος τόν Χριστό διὰ τοῦ βαπτίσματος, πνευματοφόρος διὰ τοῦ χρίσματος, καλεῖται νά ἐπιβεβαιώνει τήν ὑψίστη δωρεά μέ τήν ἀδιάκοπη τήρηση

τῶν ἁγίων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ὅποτε ἐνεργοποιεῖ ἔτσι τὴν εἰκόνα Αὐτοῦ στὴν ὑπαρξή του. «Χριστιανός ἐστι μίμημα Χριστοῦ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπων» (Ἰωάννης Κλίμακος).

2) Ἡ γνωστὴ ρήση τοῦ ἁγίου: «ἀποκτησε τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ μέσα σου καὶ χιλιάδες ἄλλοι θὰ τὴν ἀποκτήσουν μαζί σου». Σύμφωνα μέ τὰ παραπάνω, ὁ χριστιανός ὡς μέλος Χριστοῦ δέν μπορεῖ παρά νά ζεῖ τὴν πραότητα καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ Χριστοῦ, ἀσκώντας ἔτσι τὴ σπουδαιότερη ἱεραποστολή στὸν κόσμον. Ὅτι ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε: «εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσι ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν», τὸ ἴδιο ἀκριβῶς λέει καὶ ὁ ὁσιός μας. Διότι «ὁ Χριστός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν». Ὅποτε ἡ εἰρήνη πού φανέρωνε καὶ ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ εἶναι ἡ χαρισματικὴ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ πού ἐξακτίνωνε τὴν κατάστασι καὶ τῆς δικῆς του καρδιάς καὶ λειτουργοῦσε ὡς ἅγιος «μαγνήτης» γιὰ ὅλους τοὺς καλοπροαιρέτους ἀνθρώπους. Παρομοίως δέν τόνιζε μεταξύ ἄλλων καὶ ὁ μέγας ὁσιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος; «Εἰρήνευσε μέ τὸν ἑαυτό σου καὶ θὰ εἰρηνεύσει μαζί σου ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ!»

3) Ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ ὁσίου Σεραφεῖμ γιὰ τὰ παιδιά. Εἶναι γνωστό ὅτι ὅταν βρισκόταν ὁ ἅγιος σέ ἀπομόνωσι στό δάσος, «μόνος μόνω Θεῷ», ὁ κόσμος ἐρχόταν πρὸς ἀναζήτησή του. Κι

ἂν κάποιος τύχαινε νά τὸν εὔρου, ἐκεῖνος ἔπεφτε μπρούμυτα στό ἔδαφος μὴ βλέποντας καὶ μὴ ἀπαντώντας σέ κανέναν. Τί ἔκαναν τότε οἱ πιστοί; Γνωρίζοντας τὴν ἀδυναμία του γιὰ τὰ παιδιά, ἔβαζαν ἐκεῖνα νά τὸν φωνάζουν. Κι ἐκεῖνος ἀδυνατοῦσε νά μὴν ἀνταποκριθεῖ. Γιατί; Διότι τὰ παιδιά ἀποτελοῦν τὴν καθαρότερη στὸν κόσμον φανέρωσι τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ – ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σ' αὐτά, ὅσο εἶναι δυνατόν, ζεῖ «ἀντικειμενικά». Οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου εἶναι σαφεῖς: «Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με. Τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν». Καί: «Ἐάν δέν γίνετε σάν τὰ παιδιά, δέν πρόκειται νά εἰσέλθετε στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Ἡ καθαρότητα τῆς ψυχῆς λοιπὸν τῶν παιδιῶν ἔλκυε καὶ ἔλκυει ὄχι μόνο τὸν οὐράνιο κόσμον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολίτες τοῦ οὐρανοῦ στὸν κόσμον τοῦτο, τοὺς ἁγίους. Σάν τὸν ἅγιο Σεραφεῖμ πού ἔβλεπε μέ καθαρότητα τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ στὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν. Πῶς λοιπὸν νά μὴν ἀνταποκριθεῖ στό κάλεσμά τους; Κι αὐτό ἀποδεικνύει καὶ μέ ἄλλον τρόπο τὴ χάρις πού ζοῦσε στὴν καθαρὴ καρδιά καὶ τοῦ ἴδιου: ἦταν κι αὐτός ἓνα μικρὸ «παιδί» στὴν ψυχῆ. «νήπιος» ὡς πρὸς τὴν κακία τοῦ κόσμου. Αὐτό δέν προτρέπει καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος; «Τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶν τέλειοι γίνεσθε»!

Κυριακή ΙΕ΄ Ματθαίου

πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
Καθηγητοῦ ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Μέ μία πρώτη ματιά, ἄδελφοί μου, τὸ σημερινό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα περιγράφει θαυμαστά ἐπιτεύγματα τὰ ὅποια ὁ ἄνθρωπος πού πιστεύει ἀκράδαντα στὸν Χριστό εἶναι ἱκανός νὰ ἐπιτελέσει.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος παραθέτει μιά σειρά ἀπὸ ἀντιθέσεις: «Μᾶς πιέζουν ἀπὸ παντοῦ ἀλλὰ δέν αἰσθανόμαστε στενάχωρα, βρισκόμαστε σέ ἀδιέξοδο ἀλλὰ δέν ἀπελπίζομαστε, μᾶς καταδιώκουν ἀλλὰ δέν εἴμαστε ἐγκαταλελειμμένοι, μᾶς ρίχνουν κάτω ἀλλὰ δέν ἠττώμεθα». Ὅλοι μας γνωρίζουμε καλά, ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν Ἁγίων, ὅτι αὐτὰ ὅλα ἔγιναν πραγματικότητες καὶ συνεχίζονται.

Οἱ ἀντιθέσεις αὐτές ἀποτελοῦν μέρη τῆς θεμελιώδους καὶ ριζικῆς ἀντίθεσης μεταξὺ θανάτου καὶ ζωῆς. Τό ἀκούσαμε ξεκάθαρα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο: «Ὑποφέρουμε σωματικά μετέχοντας ἔτσι στὸν θάνατο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, γιὰ νὰ φανερωθεῖ στό πρόσωπό μας ἡ ζωὴ τοῦ ἀναστημένου Ἰησοῦ». Ἡ μεγάλη καὶ προαιώνια μάχη ἀνάμεσα στή ζωὴ καὶ στὸν θάνατο λαμβάνει ποικίλες μορφές στή καθημερινότητά μας, μέ τὴν μορφή τῶν ἀντιθέσεων πού ἀκούσαμε. Οἱ ἄνθρωποι, ὁ διάβολος, τὰ πάθη μας, θέλουν νὰ μᾶς πετάξουν μέσα στὸν θάνατο, σωματικό ἢ ψυχολογικό ἢ πνευματικό. Ὁ

Χριστός δέν μᾶς ἀφήνει νὰ βυθιστοῦμε ἐκεῖ καὶ μᾶς κρατᾷ ζωντανούς.

Καθὼς ὀλόκληρη ἡ περικοπή αὐτὴ καταλήγει στήν πίστη, τὸ βιαστικό συμπέρασμα πού ἐνδέχεται νὰ προκύψει εἶναι ὅτι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀποφεύγουμε τὸν ποικιλόμορφο θάνατο καὶ κερδίζουμε τὴν Ζωὴ εἶναι ἐπειδὴ πιστεύουμε στὸν Χριστό. Ὅτι καταφέρνουμε, δηλαδή, ἐκείνες τίς παράδοξες ἀντιθέσεις μέ ὄπλο τὴν πίστη, ἡ ὅποια εἶναι «ἐλεγχος πραγμάτων πού δέν βλέπονται», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή. Αὐτὴ ἀκριβῶς ὑπῆρξε καὶ ἡ νοσοτροπία τοῦ Προτεσταντισμοῦ: ἡ πίστη στὸν Χριστό κάνει τὴ διαφορὰ.

Εἶναι ἀρκετό αὐτό; Ἀκόμη καὶ ἂν δέν δοῦμε τὴν πίστη μόνο ὡς διανοητικὴ παραδοχὴ ἀλλὰ ὡς ἐμπιστοσύνη (ὅπως πράγματι εἶναι), ἀρκεῖ μιά ἐσωτερικὴ ἐνδιάθετη ἀποδοχὴ τοῦ Χριστοῦ ὡς Σωτῆρα –ἔστω καὶ ἐπιστρατεύοντας ὅσο περισσότερο συναίσθημα καὶ βούληση διαθέτουμε– προκειμένου νὰ ἐπιτύχουμε τίς ζηλευτές ἐκείνες ὑπερβάσεις πού ἀκούσαμε, δηλαδή νὰ μᾶς πιέζουν ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ μὴν αἰσθανόμαστε στενάχωρα, νὰ βρισκόμαστε σέ ἀδιέξοδο καὶ νὰ μὴν ἀπελπίζομαστε, νὰ μᾶς καταδιώκουν καὶ νὰ μὴ νοιώθουμε ἐγκαταλελειμμένοι, νὰ μᾶς ρίχνουν κάτω καὶ νὰ μὴν ἠττώμεθα;

Ἡ ἐμπειρία μας μᾶλλον ἄλλα λέει... Εἶναι πολλές οἱ φορές πού χάνουμε τίς μάχες ἂν καί πιστεύουμε ἔντονα στήν δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Βιώνουμε ἀδιέξοδα ἀλλά αἰσθανόμαστε τόν Ἰησοῦ νά ἀπουσιάζει ἢ νά σωπαίνει. Γιατί ἄραγε;

Ἀδελφοί, ἄς προσέξουμε κάποιες δι-ατυπώσεις τοῦ σημερινοῦ ἀναγνώσμα-τος. «Ὁ Θεός ἔλαμψε μέσα στίς καρδιές μας καί μᾶς φώτισε νά γνωρίζουμε τή δόξα Του στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χρι-στοῦ». Ἦ: «Ἐχουμε τόν θησαυρό αὐτό σάν μέσα σέ πῆλινα δοχεῖα, ἔτσι ὥστε ἡ ὑπερβολική δύναμη νά εἶναι τοῦ Θεοῦ καί ὄχι δική μας». Καί: «Ὡστε νά φα-νερωθεῖ στό θνητό μας σῶμα ἡ ζωή τοῦ Ἰησοῦ». Τί παρατηροῦμε;

Αὐτό πού κάνει τή διαφορὰ δέν εἶναι ἀπλῶς ἡ πίστη ἀλλά τό ἄνοιγμα τῆς καρδιάς στόν Χριστό ἐν τῇ πράξει. Δέν εἶναι ἀπλῶς ὅτι συντασσόμαστε μέ τόν Χριστό, ἀλλά ὅτι Τοῦ κάνουμε χῶρο μέσα μας. Γιατί προσέξτε: ὅλα αὐτά τά θαυμαστά καί παράδοξα συμβαίνουν, σύμφωνα μέ τόν Παῦλο, ἐπειδή μεταγ-γίσθηκε ἡ ζωή τοῦ Χριστοῦ μέσα μας!

Μέ ἄλλα λόγια, ἡ πίστη εἶναι μόνο ἡ ἀρχή τοῦ δρόμου. Στήν πορεία του, ὅμως, καί ἀνάλογα μέ τό πόσο ἔμπρα-κτα καλοῦμε τόν Χριστό νά κατοικήσει μέσα μας, ἡ δική Του ζωή γίνεται δική μας, ἔτσι ὥστε Αὐτός εἶναι πού ἐνεργεῖ τά θαυμαστά. Μέ αὐτό τόν τρόπο εἶναι πού πραγματοποιεῖται ἡ ἐπανειλημμέ-νη ὑπόσχεση τοῦ Χριστοῦ «ἂν πιστεύ-εις θά δεῖς πολύ μεγαλύτερα», «ὅποιος πιστεύει σέ μένα θά γίνει ἰκανός νά πράττει θαυμαστά» καί ἄλλα. Εἶναι μέ αὐτή τήν ἔννοια πού ὁ Ἀπόστολος

Παῦλος γράφει ἄλλοῦ: «Ζῆ ὁ Χριστός μέσα μου».

Γιά νά τό κάνουμε πιό πρακτικό, ἄς ἐξετάσουμε τό παράδειγμα τῆς θλίψης καί τῆς στενοχωρίας. Ἐνῶ σχεδόν ὅλοι τίς θεωροῦν συνώνυμες, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τίς θέτει σέ ἀντίθεση. «Ἐν παντί θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι»: ἐν τῷ Χριστῷ, δηλαδή, θλιβόμαστε ἀλλά δέν στενοχωριόμαστε. Τί ἄραγε ἐννοεῖ; Ὅ,τι ἀκριβῶς σημαίνουν οἱ λέξεις!

Στά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά “θλίψη” σημαίνει πίεση ἐκ τῶν ἔξω. “Στενοχωρία”, ὅμως, σημαίνει αἴσθηση στενοῦ χώρου, πιεστι-κό καί ἀσφυκτικό αἶσθημα ἀπό μέσα! Ἀμέσως γίνεται αἰσθητή ἡ διαφορὰ.

Τά ποικίλα προβλήματα τῆς ζωῆς, ὅπως καί ὁ διωγμός λόγῳ τῆς πίστεως μας, ἀπο-τελοῦν “θλίψη”, δηλ. συμπίεση πού ἔρχε-ται ἀπ' ἔξω. Αὐτό δέν εἶναι ὑποχρεωτι-κό νά προκαλέσει ἐσωτερικό ἀσφυκτικό αἶσθημα, ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπό τό ποιὰ ζωή λαμβάνει χώρα ἐντός. Ἄν εἶναι ζωή “σαρκική” ἢ “ψυχική”, κατά τόν Παῦλο, δηλαδή ἂν ζοῦμε κατά τά πάθη μας ἢ κατά τίς φυσικές μας δυνάμεις ἀπλῶς, τότε ἀργά ἢ γρήγορα ἡ “θλίψη” θά προ-καλέσει “στενοχωρία”. Στόν βαθμό πού ζοῦμε ἐν Πνεύματι, δηλ. κάνοντας χῶρο στήν ζωή τοῦ Χριστοῦ νά κατοικήσει μέσα μας, θά εἶναι αὐτή πού θά τά βγά-λει πέρα στίς δυσκολίες. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός μέ τήν δύναμή Του πού κρατᾶ τόν ἐσωτερικό μας κόσμον εὐρύχωρο, ἐνῶ τριγύρω μαίνονται οἱ θλίψεις...

Ἄλλο ἐξωτερική πίεση καί ἄλλο ἐσω-τερική εὐρυχωρία. Σήμερα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, πού βίωσε ὁ ἴδιος τή διαφορὰ, μᾶς ἔδειξε τόν δρόμο.

Ἡ σημασία τοῦ Ὑστερου Μεσαίωνα γιά τήν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ

Δημητρίου Ν. Μόσχου
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Μεσαίωνα θεωρεῖται ἡ περίοδος πού ξεκινᾷ μέ τό τέλος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί τελειώνει τόν 15^ο αἰ. ἀνάμεσα σέ τρία γεγονότα: τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης (1453), τήν ἄφιξη στην Ἀμερική τοῦ Χριστόφορου Κολόμβου (1492) καί τήν ἀρχή τῆς Μεταρρύθμισης (1517). Στόν μέσο ἀνθρωπο ἀκούγεται ὡς μιά μακρά ἀδιαφοροποίητη περίοδος πού συνδέεται με τήν ἀμάθεια, τή δεισιδαιμονία καί φυσικά τήν κυριαρχία τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας (καί μή βιαστεῖ κανείς νά πει τῆς Δυτικῆς μόνο, γιατί τυπικά τουλάχιστον ἕως τόν 11ο αἰ., καί οὐσιαστικά ἀκόμη ἀργότερα, ἡ Δυτική καί ἡ Ἀνατολική Ἐκκλησία ἦταν μιά). Ἡ πραγματικότητα εἶναι πολύ πιό σύνθετη. Μετά τά τέλη τοῦ 10^{ου} αἰ. ἡ δυτική Εὐρώπη ἠσύχασε ἀπό ἐπιδρομές καί ἀναπτύχθηκε δημογραφικά καί οικονομικά. Τήν ἴδια ἐποχή ἡ δυτική Ἐκκλησία προσπαθεῖ νά ἀνακτήσει τήν κανονική τῆς ἐνότητα καί δομή πού λυμαινόταν ἡ φεουδαρχία μέ τήν ἀνύψωση τοῦ παπικοῦ θρόνου στήν κορυφή ὄλων τῶν θεσμῶν (κάτι πού προώθησε δραστικά ἡ κίνηση τῆς μονῆς Κλουνύ στή Βουργουνδία) καί ταυτόχρονα νά ἀποκρούσει τήν παρεμβατικότητα τῶν ἐπίδοξων αὐτοκρατορικῶν σχημάτων κυρίως στη Γερμανία (ἔριδα περί περι-

βολῆς). Τό ἴδιο διάστημα φεύγουν καί οἱ ἀκτῆμονες εὐγενεῖς γιά νά ἀπελευθερώσουν τήν Ἱερουσαλήμ σ' ἓνα κλίμα θρησκευτικῆς φρενίτιδας, πού τούς ὀδήγησε νά φέρουν τήν φεουδαρχική κυριαρχία στή Μέση Ἀνατολή ἕως τόν 12^ο αἰ. Ὅλ' αὐτά συνέβησαν βασικά στό β' μισό τοῦ 11^{ου} αἰ. καί σηματοδοτοῦν τήν ἀνευ προηγούμενου οικονομική καί στρατιωτική ἀνάπτυξη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἀλλά καί τήν κυριάρχηση τοῦ παπικοῦ θρόνου παντοῦ. Γι' αὐτό καί ἡ περίοδος ὀνομάζεται Ἄνω Μεσαίωνα. Σταδιακή κάμψη σέ πολλά ἐπίπεδα τῆς ἀνατολικῆς χριστιανικῆς (διάδοχης τῆς ρωμαϊκῆς) αὐτοκρατορίας, ὀδήγησε τό 1204 καί στήν κατῆχηση ἐπ' αὐτῆς ἀπό τή Δύση.

Ὅμως, κάθε δράση φέρνει ἀντίδραση. Ἔτσι, ἡ πρωτοφανής θεσμική, οικονομική καί ἰδεολογική κυριαρχία τοῦ χριστιανικοῦ λόγου (ὁ 13ος αἰ. εἶναι ἡ ἐποχή τῶν μεγάλων θεολογικῶν συνθέσεων, τῶν Summae) ἐπισύρει ἀμέσως (ἀπό τόν 12ο αἰ.) σφοδρότατη κριτική μέ μορφή κινήσεων πού χαρακτηρίστηκαν αἰρετικές (Καθαροί, Βάλδιοι), ἀλλά καί μέ δημιουργία μοναστικῶν ταγματῶν πού ἔστρεφαν τό βλέμμα στήν μελέτη τῶν Γραφῶν (Δομηνικανοί) καί τήν ἀρχική εὐαγγελική ἀπλότητα (Φραγκισκανοί). Καθώς τά ἀνανεωμένα ἐμπορικά δίκτυα

καί τά λάφυρα φέρνουν πλούτο στή Δύση, οί πάπες τελικά υποκύπτουν στή «προστασία» τῆς γαλλικῆς μοναρχίας μετακομίζοντας στήν Ἀβινιόν ἐπισήμως τό 1309. Ἔτσι, ὅμως, ἐμφανίζονται στήν κοινή γνώμη ὡς μαριονέτες τοῦ Γάλλου βασιλιᾶ. Μετά ἀπό 70 χρόνια περίπου θά ὑπάρχει γιά καιρό ἕνας πάπας στή Ρώμη κι ἕνας ἄλλος στήν Ἀβινιόν (τό λεγόμενο «Μέγα Σχίσμα»). Κατ' αὐτό τόν τρόπο, ἀπό τήν ἐποχή αὐτή καί μετά ἀρχίζει ὁ λεγόμενος «Ἰσπερος Μεσαίωνα».

Ἡ ἐποχή αὐτή γιά ὅλους τούς παραπάνω λόγους, εἶναι μιά ἐποχή πρώτης ἀνάδυσσης τοῦ ἀτόμου ἔξω ἀπό τή μεσαιωνική κοινότητα τῆς πόλης ἢ τοῦ φέουδου. Τό ἄτομο δυσπιστεῖ ἂν ὁ ἱερέας, ὁ ἐπίσκοπος, ὁ πάπας ἢ τό ἱερό προσκύνημα μποροῦν νά μεσολαβήσουν γι' αὐτόν στή Μέλλουσα Κρίση, πού δέν φαίνεται καί πολύ μακριά, ἀφοῦ ἡ πανώλη ἔχει ξεκινήσει τό καταστρεπτικό της ἔργο σέ ἄλλεπάλληλα τρομακτικά κύματα. Ἔτσι, δέν ἔχουμε πιά τόσο μεγάλα συστηματικά θεολογικά ἔργα, ἀλλά ἔργα μυστικῶν ἐμπειριῶν ταύτισης μέ τόν Ἐσταυρωμένο Χριστό, πανθεισμοῦ (ὅπως μέ τόν Meister Eckhardt), τήν πρακτική ἄσκηση τῆς *devotio moderna* (ἀπό τήν ὁποία προέρχεται καί τό περίφημο στήν Ἑλλάδα βιβλίο *Ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ*), καθῶς καί τούς ὁπαδούς τοῦ Ἰωάννη Οὐίκλιφ, πού κηρύττουν εὐλάβεια στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ (καί λιγότερο στούς ἁγίους), συνεχῆ προσευχή καί μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς (καί μετάφρασή της στήν καθομιλουμένη), ἠθικοποίηση τοῦ κλήρου, περιορισμό τῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα. Ἡ Μεταρρύθμιση θά υἱοθετήσῃ παρόμοια αἰτήματα 200

χρόνια ἀργότερα, ἀλλά ἀντίθετα μέ τήν ἐποχή πού περιγράφουμε, θά διαθέτει τό πανίσχυρο ὄπλο διάδοσης ἰδεῶν, τήν τυπογραφία, καί στήριξη ἀπό πολλούς τοπικούς παράγοντες γιά πολιτικούς λόγους κυρίως στή Γερμανία. Σημαντική εἶναι καί ἡ ἀνάπτυξη ἐκκλησιολογικοῦ προβληματισμοῦ γύρω ἀπό τίς ἀρμοδιότητες τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ, καί ἂν ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νά συνέλθει σέ σύνοδο χωρίς νά τήν συγκαλέσει ὁ ἀπαξιωμένος Ποντίφηκας. Ἔτσι, διογκώνεται ἡ λεγόμενη «Συνοδική κίνηση» πού ἔχει σκοπό νά διασώσει (καί ὄχι νά γκρεμίσει) τό κῆρος τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ ἐντάσσοντάς τον σέ συγκροτημένες συνοδικές διαδικασίες πού θά τόν ἐλέγχουν. Στήν ἴδια τήν Ἰταλία ὁ πλοῦτος καί ἡ «εἰσβολή» τῶν ἐλληνικῶν εἶτε μέ μορφή χειρογράφων εἶτε μέ μορφή μεταναστῶν λογίων δασκάλων τῆς ἐλληνικῆς ἀμφισβητοῦν τή μεσαιωνική ἐξουσία τοῦ παπισμοῦ. Ὅλες αὐτές οἱ συνθηκες δέν ἐπαρκοῦν, βέβαια, γιά μιά ριζική ἀλλαγή τοῦ Χριστιανισμοῦ στή Δύση, ἀλλά συμβάλλουν ἀποφασιστικά. Ἡ Μεταρρύθμιση θά εἶναι τό ἐπιπέγασμα καί ὄχι ἡ ἀρχή.

Ὅμως, αὐτά τά γεγονότα θά ἐπιδράσουν σημαντικά καί στήν ἐξέλιξη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τήν ἴδια περίοδο. Πρόκειται γιά ἐπίδραση πού συνήθως (ἐπιλέγουμε νά) ἀγνοοῦμε, καθῶς θεωροῦμε ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι ζοῦν σ' ἕναν ἄλλο (ἀκίνητο!) κόσμο στήν Ἀνατολή πού τόν ὑπερασπίζονται ἐνάντια στήν ἴδια τή Δύση καί τό Ἰσλάμ, ὁπότε ὄλ' αὐτά τούς εἶναι ἀγνωστα καί ἄσχετα. Τό ὅτι αὐτό σέ μεγάλο βαθμό δέν ἰσχύει, θά ἀναπτύξουμε σέ ἄλλο κείμενο.

Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο
καί τήν Κανονική Οικονομία (ΚΗ΄)
Ἡ ὄντολογική ὑπόσταση τῶν Ἱερῶν Κανόνων
(Προεπισκόπηση μιᾶς κανονικῆς πραγματικότητας
σέ νομικιστική ὁμηρία)

Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου κ. Γρηγορίου
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

7. Ἡ Ἐλευθερία τῶν Ἱερῶν Κανόνων (β)

Συνεπῶς, ἡ Ἐκκλησία προτείνει ἐλεύθερα δύο συνώνυμους ὁμοκατάληκτους δρόμους: τίς ράγες (Κανόνες) καί τό ...ἑλικόπτερο (τήν ...«κατάργηση τῶν Κανόνων»), τό θεσμικό καί τό χαρισματικό, καθῶς καί οἱ δύο ὁμώνυμες δυνατότητες ἔχουν τόν ἴδιο προκαθορισμένο ἐσχατολογικό σκοπό καί συμπίπτουν στό ἴδιο Τέρμα, τόν Ἀναστάνα Χριστό (κοινωνία μαζί Του) καί τήν Βασιλεία (κοινωνία ὄλων τῶν ἀνθρώπων μέ τόν Τριαδικό Θεό). Καί οἱ δύο παράλληλοι δρόμοι χαρακτηρίζονται ἀπό τήν ἴδια καί ταυτόσημη ἐλευθερία. «Ἄλλοι μὲν οὕτως, ἄλλοι δὲ οὕτως» ...

Ὡστόσο ἡ Ἐκκλησία, στήν ἐκκίνησή μας (Βάπτισμα) καί «στόν πηγαϊμό γιά τήν Ἰθάκη (Βασιλεία)», μᾶς προτείνει νά «πάρουμε τό τραῖνο» (Ἐνορία, Τοπική Ἐκκλησία) καί ὄχι «τό ἑλικόπτερο» (Ἀσκητικός βίος), πού ὄντως ὑπάρχει καί «αὐτό» στούς κόλπους τῆς ὡς γεγονός ἐφάμιλλης δυνατότητας καί ἐλευθερίας (ἢ νά «πάρουμε τό τραῖνο», μέχρις ὅτου μάθουμε νά «πετάμε μέ

ἑλικόπτερο»...). Ἐπομένως, καί οἱ δύο δυνατότητες εἶναι ὑπαρκτές καί ἐλεύθερα διαθέσιμες: τόσο αὐτή τῆς υἰοθέτησης τῶν Κανόνων (ράγες ἐλευθερίας) ὅσο καί αὐτή τῆς ...«κατάργησης τῶν Κανόνων» (ὑπερπήση ἐλευθερίας). Πρόκειται ἄρα γιά δύο δρόμους ἴδιας καί ταυτόσημης προοπτικῆς, εἶναι δρόμοι ἐλευθερίας καί διόλου κατάργησης τῆς ἐλευθερίας! Καί «ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω» (Μθ 19:12). Ἀντίθετα, στέρξη ἐλευθερίας εἶναι ὅταν στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἀποκλείσουμε τόν ἕνα δρόμο...

Ἦνάρχει καί μία ...τρίτη δυνατότητα, αὐτή τοῦ νά πιστεῦει κανεῖς ὅτι μπορεῖ νά πορευθεῖ χωρίς «ράγες», ἄνευ κανόνων. Ἡ ἐπισήμανση ἐδῶ εἶναι ἀπλή: ἀμαξοστοιχία χωρίς ράγες δέν φθάνει στόν προορισμό τῆς καί Ἐκκλησιακό σῶμα χωρίς ὁδοδείκτες καί Κανόνες δέν θά δυνηθεῖ νά διανύσει ἐσχατολογική πορεία· θά χαθεῖ μέσα στίς αἰωνιστικές ἀτραπούς τῆς Ἱστορίας... Ὡστόσο, ἡ δυνατότητα αὐτή «ἄνευ κανόνων» ὑπῆρξε

κάποια στιγμή. Τήν πρόσφερε ἐξ ἀρχῆς ὁ ἴδιος ὁ Θεός στόν πρωτο-δημιουργηθέντα ἄνθρωπο, τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐα. Τούς πρόσφερε σύνολη τήν Δημιουργία καί ὅλον τόν Παράδεισο «τοῦ ἐργάζεσθαι αὐτόν καί φυλάττειν» (Γεν 2:15) (κάλεσμα κοινωνίας) καί τούς ἔδειξε καί τό τέλος, τόν σκοπό, τόν προορισμό, τό Τέρμα, τά Ἔσχατα, τήν κοινωνία μαζί Του ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ. Καί παρ' ὅλα αὐτά, ἡ «ἀτμομηχανή» τῆς ἀμαξοστοιχίας, ἡ κορωνίδα τῆς Δημιουργίας, ὁ ἄνθρωπος, πίστεψε ὅτι μπορεί νά πορευθεῖ αὐτόνομα, ἀπό ὁμόνοτος του καί χωρίς κοινωνία, καί βρέθηκε «εἰς ἀλμυράς ἐρήμους». Ἡ ἀκοινωνιακή αὐτή ἀστοχία τοῦ ἀνθρώπου γέννησε τήν ἀνάγκη ὁδοδεικτῶν καί κανόνων στήν ἐπαναγωγή του στήν ποθεινή κοινωνία.

Αὐτό τό γεγονός συνιστᾶ στήν ἐποχή μας, ὅπως καί σέ κάθε προγενέστερη ἐποχή, καί ἕναν πειρασμό γιά μή υἱοθέτηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων, λόγω τοῦ ὅτι ὑπεισῆλθε ἔκδηλος ἐπικυρίαρχος νομικισμός σέ αὐτούς καί ἐπισκιασθήκε ἡ γλυκύτητα τοῦ πόθου πού ἀναδύουν αὐτοί καί πού ταυτίζεται μέ τήν ἔνδειξη τοῦ ὁδοδείκτη... Ἔτσι, στήν σκέψη κάποιων συμβαίνει νά θεωροῦν: <ράγες = ἀνελευθερία>, <Κανόνες = στέρηση τῆς ἐλευθερίας, νόμοι, νομικισμός, ἠθικισμός καί τά τοιαῦτα>. Ἐάν ἀντιμετωπίζονται ὡς τοιοῦτοι οἱ Ἱεροί Κανόνες, αὐτό συμβαίνει γιατί χάθηκε αὐτό τό νοσταλγικό (νόστος μέ ἄλλος) ὄραμα τῆς παραπάνω παρατεθείσας ἐλευθερίας καί διολισθήσαμε σέ ἀτραπούς αἰωνιστικές καί νοοτροπίες αὐτοῦ τοῦ κόσμου (πβ. «οἱ Κανόνες γιά τήν Ἐκκλησία εἶναι ὅ,τι οἱ

Νόμοι γιά τήν Πολιτεία» [sic], δηλ. Κανόνες = Νόμοι!, καί τά τοιαῦτα). Αὐτό εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά ἀλλοτριωθεῖ ἡ ὑπόσταση αὐτή καθ' ἑαυτήν τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, καί οἱ ἄνθρωποι νά τούς ἀπορρίπτουν μονίμως, ταυτίζοντάς τους μέ τούς στανικούς νομικισμούς καί τούς ἄτεγκτους ἠθικισμούς τῶν κατασταλτικῶν πολιτικῶν νόμων. Οἱ Ἱεροί Κανόνες ἔτσι εἶναι συνεχῶς ὑπόδικοι, καθημένοι διαρκῶς στό ἐδώλιο, «σέρονται» σέ μόνιμη ...δίχη καταδικαστική καί ἀποκλεισμοῦ ἐκ μέρους αὐτοῦ τοῦ κόσμου καί τοῦ «νῦν αἰῶνα», κλονίζοντας τήν ἐμπιστοσύνη σέ αὐτούς καί στήν προοπτική τους, καί, κατ' ἐπέκταση, στήν ἴδια τήν Ἐκκλησία. Πρόκειται γιά τίς περιπτώσεις ἐκεῖνες πού οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμη καί θεολόγοι, κρίνουν τούς Ἱερούς Κανόνες μέ καιρικές κρίσεις, καί/γιατί δέν ἀντιλαμβάνονται τήν διαχρονικότητά τους καί κυρίως τήν ὄντολογική τους προοπτική.

Ἐν τούτοις, οἱ Ἱεροί Κανόνες θέλουν νά διασώσουν ἀκριβῶς αὐτήν τήν ἐλευθερία, τήν ὁποία ὁ Θεός ὁ ἴδιος ἄσαρκα (Παλαιά Διαθήκη) καί ἔνσαρκα (Καινή Διαθήκη) μᾶς πρόσφερε μέ τήν Θυσία Του. Ἡ νομικιστική διολίσθηση καί πρόσληψη μέ τέτοια ἀλλοτριωτική μορφή τῶν Ἱερῶν Κανόνων, πού ἐμφανίζεται εὐρέως καί ἐπιβλητικά στήν ἐποχή μας, δέν εἶναι εὐθύνη τελικά, ἄν μπορεί νά εἰπωθεῖ ἔτσι, τῶν ἴδιων τῶν Κανόνων, ἀλλά τῶν κατά καιρούς ἐποχικῶν διαχειριστῶν τῆς Κανονικῆς Παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ συνοδικότητα, ἡ συμμετοχικότητα, ἡ κοινότητα, ὁ κοινοτισμός καί ἡ δημι-

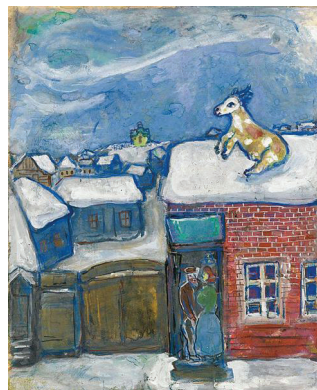
ουργία (= δήμος + ἔργο, καί ὅπου δημιουργία ἐκεῖ καί δημο + κρατία), συνολικά διαμορφώνουν τόν ὀλιστικό ἄνθρωπο ὡς πρόσωπο καί κοινωνιακό ὄν, τό «πολιτικό ὄν», κατά τόν Ἀριστοτέλη, ἀναδύοντας τήν ιδιάζουσα πολιτισμική ταυτότητα τοῦ πολίτη ὡς προσώπου καί ὄχι ὡς ἀτόμου. Πράγματι, ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ὄν πολιτικό [ὑπονοώντας τῆς πόλεως, τῆς κοινωνίας]», ὁ ὁποῖος ὁμως κινεῖται στήν «πόλη» μέ κάποιους κανόνες. Τό ἀντίθετο αὐτοῦ τοῦ γεγονότος εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού ζεῖ ἀτομικά, ὡς ἕνας καί μόνος, χαρακτηρίζεται ἀπό τόν Μακεδόνα φιλόσοφο ὡς «θεός ἢ θηρίον». Θά διορθώσουμε ἐν τούτοις ἐδῶ τόν Ἀριστοτέλη λέγοντας ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι ἕνας ὡς μόνος καί δέν εἶναι μόνος ὡς μονοπρόσωπος (Σαβέλλιος), ἀλλά εἶναι Τριαδικός Θεός, Τριάς Προσώπων ἐν κοινωνία (πβ. Α΄ Ἰω 4:8 καί 16), γιά νά τονισθεῖ μέ αὐτό τό διαλεκτικό παράθεμα ὅτι οἱ Ἱεροί Κανόνες μέ τήν ὑποστατική τους ἐλευθερία διακονοῦν καί στοχεύουν σέ αὐτήν τήν κοινωνία

(συνοδικότητα) ὀριζοντίων (ἄνθρωποι μεταξύ τους) καί καθέτων διαστάσεων (ἄνθρωποι μέ τόν Τριαδικό Θεό).

Ὡστόσο, στόν ἱστορικά ἀκοινωνιακό μας κόσμο, ἅπαντες υἰοθετοῦν ἐξ ἀνάγκης κανόνες, ἀκόμη καί –ἄς ἐπιτραπεῖ τό παράδειγμα– οἱ διατεινόμενοι ἐμφατικά ἄκρως φιλελεύθεροι Νατουραλιστές, οἱ ὁποῖοι προβάλλουν στίς εἰσόδους τῶν χώρων τους τόν ἀπαράβατο “κανόνα” τοῦ ρητοῦ ἀποκλεισμοῦ καί τῆς ἀποπομπῆς σέ κάθε εἰσερχόμενο ἐνδεδυμένο: «Ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος ἐνδεδυμένων ἐντός τοῦ Campus»... Ἄπλῶς, οἱ Νατουραλιστές, ὅπως καί οἱ Φιλόσοφοι στήν ἀνάλογη περίπτωση, πορεύονται χωρίς ἀντίκρουσμα πρός ἕνα ἀπροσδιόριστο ἀναζητούμενο “τέλος”, τό ὁποῖο ὑπόσχονται ἐπαναλαμβάνόμενα καί ἀενάως πάντοτε ...“νά δείχνουν”..., ἐνῶ οἱ Ἱεροί Κανόνες, οἱ ὁποῖοι, παρ’ ὅλο ὅτι φέρουν καί αὐτοί τήν ἴδια ὀνομασία καί δηλώνουν τίμια ὅτι εἶναι κανόνες, διακρίνονται θεαματικά ἀπό μία ὑποστατική διαφορά: ἔχουν ὄντολογικό Ἀντίκρουσμα!...

Marc Chagall
Ἀριστερά: Χιονισμένη ἐκκλησιά (περ. 1927), Detroit Institute of Art, Ντητρόιτ (Η.Π.Α.)
Δεξιά: Χειμῶνας σ' ἕνα χωριό (1930)

Ἰχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (VIII)

Ἀρχιμ. Ἀμφιλοχίου Μήλτου
Δρος Θεολογίας

Ρωμαιοκαθολική κριτική
στήν διδασκαλία
τῆς ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας

Στό προηγούμενο ἄρθρο εἶδαμε τήν κριτική τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας τῆς ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας (πού θέσπισε ἡ Β΄ Βατικανή Σύνοδος) ἀπό ρωμαιοκαθολικούς θεολόγους. Εἶναι ἐνδιαφέρον νά δοῦμε στήν συνέχεια τή θεολογική διάγνωση πού κάνουν οἱ ἴδιοι γιά τήν προβληματική πρόσληψη τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἡ ὁποία συνοψίζεται σέ δύο σημεία: τήν σχέση ἀνάμεσα στήν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν καί τόν σύλλογο τῶν ἐπισκόπων καί στόν σύνδεσμο ἀνάμεσα στόν πάπα ὡς πρῶτο καί ὄλους τούς ἐπισκόπους.

Πολλοί ρωμαιοκαθολικοί θεολόγοι ἔχουν ἐπισημάνει ὅτι στή σχετική θεωρία τῆς Β΄ Βατικανῆς ὑφίσταται ἕνας διαχωρισμός ἀνάμεσα στήν συλλογικότητα τῶν ἐπισκόπων καί στήν «συλλογικότητα τῶν Ἐκκλησιῶν»¹. Πρό τῆς Β΄ Βατικανῆς, ὁ Congar τόνιζε ὅτι τό νά θεμελιώσεις τήν ἐπισκοπική συλλογικότητα στήν πραγματικότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας σημαίνει νά τήν θεμελιώσεις στήν συλλογικότητα τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν². Αὐτή ἡ προγραμματική ἀρχή δέν ἀκολουθήθηκε ἀπό τήν Σύνοδο, ἡ ὁποία, ὅπως ἔδειξε ὁ H. Legrand, υἱοθέτησε οὐσιαστικά

μία διαίρεση ἀνάμεσα στόν σύλλογο τῶν ἐπισκόπων καί τήν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν³. Αὐτό συμβαίνει διότι ἡ ἔννοια τοῦ συλλόγου ἢ κολλεγίου, *collegium*, ἐκφράζει πρωτίστως τήν ἐξουσία μιᾶς ομάδας προσώπων, χωρίς νά τήν συνδέει μέ τήν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν⁴.

Συγκεκριμένα, στό συνοδικό κείμενο *Lumen gentium* 22 ὀρίζεται ὅτι ἀνήκει στό σῶμα ἢ σύλλογο τῶν ἐπισκόπων ὅποιος ἔχει δεχθεῖ τήν ἀρχιερατική χειροτονία καί εἶναι σέ κοινωνία μέ τήν κεφαλή τοῦ συλλόγου, δηλαδή τόν πάπα, καί τά μέλη του. Ἔτσι ἡ χειροτονία εἶναι μέν ἡ πόρτα εἰσόδου στόν σύλλογο, ὅμως τό ὅτι κάποιος γίνεται ἐπίσκοπος μιᾶς συγκεκριμένης Ἐκκλησίας δέν ἀναφέρεται, ὡσάν ὁ σύλλογος νά ἐπρόκειτο γιά μία ομάδα προσώπων ἀνεξάρτητη ἀπό τίς τοπικές Ἐκκλησίες ἢ ὡσάν νά εἶναι κάποιος ἐπίσκοπος «ἀπό ἴδιος του ἢ γιά τόν ἑαυτό του»⁵. Τοιουτοτρόπως, ἡ ἀντίληψη γιά τήν ἀρχιερωσύνη εἶναι, ὅπως λέει ὁ Legrand, μᾶλλον τελετουργική παρά μυστηριακή, ἀφοῦ ἡ χειροτονία κατανοεῖται ἐδῶ περισσότερο ὡς λειτουργικός τύπος (πού παράγει ἀποτελέσματα) παρά ὡς ἐκκλησιαστικό μυστήριο (δηλαδή ἔνταξη σέ μία κοινότητα). Συνεπῶς, σύμφωνα μέ τήν Β΄ Βατικανή, τό νά εἶσαι ἐπίσκοπος σημαίνει βασικά νά εἶσαι μέλος τοῦ παγκόσμιου συλλόγου, χάρις στήν χειρο-

τονία, χωρίς να έχεις αναγκαστικά μία ευθύνη ή σχέση (γενετική θά λέγαμε) έναντι μίας τοπικής Έκκλησίας⁶.

Τό κύριο πρόβλημα τής συλλογικότητας, λοιπόν, είναι ο παγκόσμιος χαρακτήρας, έλλείπει μίας σύνδεσης ανάμεσα στον επίσκοπο και τήν τοπική του Έκκλησία, πού συσκοτίζει τήν σχέση ανάμεσα στην όλη Έκκλησία και τις τοπικές Έκκλησίες. Ο παγκόσμιος χαρακτήρας δέν μπορεί να δικαιολογήσει τήν περιφερειακή όργάνωση⁷ (επισκοπικές συνελεύσεις), άφοϋ αυτή άφορᾶ μόνο μέρος του επισκοπικού συλλόγου. Έκτός από τήν περίπτωση μίας οικουμενικής Συνόδου, δέν υπάρχει άλλη έκφραση ή εφαρμογή τής διδασκαλίας τής επισκοπικής συλλογικότητας και έτσι παραμένει μάλλον άνεργή⁸.

Τό δεύτερο σημείο κριτικής συνοψίζεται στην άσύμμετρη σχέση πάπα και επισκόπων. Ήδη τό 1966, ο νέος τότε θεολόγος J. Ratzinger έκανε μία νύξη του ευαίσθητου προβλήματος τής μη άμφίδρομης σχέσης ανάμεσα στην έξουσία του συλλόγου και στην έξουσία του πάπα, δεδομένου ότι ο σύλλογος δέν μπορεί να υπάρξει ως σύλλογος χωρίς τον πάπα, ένῶ ο τελευταίος μπορεί να έξασκήσει έλεύθερα τήν έξουσία του χωρίς τον σύλλογο⁹. Χωρίς να προτείνει μία λύση του προβλήματος, ο μελλοντικός πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ΄ περιορίζεται στό σχόλιο ότι αυτές οι προβλέψεις βρίσκονται στό δικαιοκί επίπεδο τό όποιο πρέπει να συντονίζεται με τό ήθικό επίπεδο: τελικά ο πάπας δέν μπορεί να άγνοήσει τήν αίσθηση τών επισκόπων ή τήν φωνή τής Έκκλησίας¹⁰.

Σύμφωνα με τον H. Legrand, τό κείμενο του *Lumen gentium* «ένέκρινε μία αντίληψη του συλλόγου, όπου αυτός είναι πάντα έξαρτημένος από τον επικεφαλής του, δίχως ο επικεφαλής να έχει μία κανονική ύποχρέωση να ενεργεί σε συνεργασία με τον σύλλογο»¹¹. Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι ο πάπας έχει προσωπικά τήν ίδια έξουσία με τό σύνολο τών επισκόπων, «μία έξουσία πού είναι πλήρης, υπέρτατη και παγκόσμια και τήν όποια μπορεί πάντα να άσκει έλεύθερα» (LG 22), τότε ή συλλογικότητα «δέν αλλάζει αναγκαστικά τήν εικόνα συγκεντρωτισμού τής Έκκλησίας, σύμφωνα με τήν Α΄ Βατικανή, τήν όποια εικόνα ή πλειοψηφία τών πατέρων τής Β΄ Βατικανής Συνόδου ήθελε άκριβώς να μετριάσει με τήν βοήθεια τής διδασκαλίας αυτής»¹². Ο σημαντικός θεολόγος J.M. Tillard τονίζει, επίσης, ότι ή Β΄ Βατικανή μιλάει συνεχώς για τις ύποχρεώσεις του συλλόγου έναντι του πάπα, αλλά ποτέ για τήν ύποχρέωση σεβασμού στην συλλογική ευθύνη από τήν πλευρά του προκαθημένου. Όλα έναπόκεινται, σημειώνει, στην αίσθηση του προσωπικού του καθήκοντος, διότι γνωρίζουμε τά δικαιώματα του πρώτου, του πάπα, αλλά δέν ξέρουμε τις ύποχρεώσεις του¹³.

Η περίφημη σημείωση, πού με παπική έντολή προστέθηκε τήν τελευταία στιγμή στό περί Έκκλησίας διάταγμα, *Lumen gentium*, ή *Nota praxia*, άποτελεί τήν πιό άκραία έκδοχή γραπτής κατοχύρωσης αυτής τής άσύμμετρίας, όταν διευκρινίζει ότι ή άσκηση τής έξουσίας του συλλόγου έξαρτάται από τήν προσωπική διακριτική ευχέρεια του πάπα.

Αυτό, σημειώνει ο Legrand, κάνει τελικά νά μὴν ὑπάρχει παρά μόνο ἡ ἐξουσία τοῦ πάπα στό ἐπίπεδο τῆς διοίκησης τῆς παγκόσμιας Ἐκκλησίας¹⁴. Ὁ H. Pottmeyer θά ὑπογραμμίσει ὅτι ἡ *Nota praxia* ἀποδίδει στόν πάπα τόσο μεγάλη ἀνεξαρτησία πού ὑπερβαίνει καί τό δόγμα τῆς Α΄ Βατικανῆς. Αὐτό πού μένει εἶναι ὅτι «ἡ μειοψηφία [γιά χάρη δῆθεν τῆς ὁποίας εἰσήχθη ἡ προσθήκη] κέρδισε, τόσο στό κείμενο τοῦ διατάγματος, ὅσο καί στήν προεισαγωγική ἐρμηνευτική σημείωση, τό ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία καί ἡ ἐλευθερία δράσης τοῦ πάπα ἔχουν τονισθεῖ μέ τόση ἐπιμονή πού δέν βρίσκουμε οὔτε στόν ὄρο τῆς Α΄ Βατικανῆς»¹⁵.

Ἐπιπρόσθετα, σύμφωνα μέ τόν ἴδιο θεολόγο, ἡ χρήση τῆς ἔκφρασης *ιεραρχική κοινωμία* ἀποκλείει κάθε ἀλληλε-

ξάρτηση ἀνάμεσα στόν ποντίφικα καί τό ἐπισκοπάτο. «Πράγματι, ἀντί νά ἀναδειχθεῖ ἡ ἰδέα τῆς ἀμοιβαιότητας καί τοῦ ἀλληλένδετου χαρακτήρα ἀνάμεσα στό πρωτεῖο καί τήν συλλογικότητα, καθώς καί τῆς συσχέτισης ἢ συμπληρωματικότητας μέσα στόν ἐπισκοπικό σύλλογο, ὅπως ἐκφράζονται στόν ὄρο κοινωμία, *communio*, τό ἐπίθετο ἱεραρχική, *hierarchica*, καί ὅσα ἀκολουθοῦν ὑπογραμμίζουν μονομερῶς τόν ὑποβιβασμό τῶν ἐπισκόπων, τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία δράσεως τοῦ πάπα καί τό γεγονός ὅτι κατὰ τήν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας του ὁ σύλλογος ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἔγκριση τοῦ πάπα»¹⁶. Ὁ H. Pottmeyer συμπεραίνει ὅτι ὁ συγκεντρωτισμός τῆς Ρώμης ὄχι μόνο εἶναι μακράν ἀπό τό νά ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ ἀλλά, τούναντίον, βρῆκε καί στήριγμα στήν Β΄ Βατικανή Σύνοδο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Y. Congar, "Conclusion", στό B. Botte - H. Marot et al., *Le Concile et les Conciles*, Paris: Cerf/Chevetogne/Cerf 1960, σ. 301 (βλ. σ. 301-314). Τό ἴδιο πρόβλημα μέ ἓνα ἕμμεσο τρόπο τό εἶχε ἐπισημάνει καί ὁ Ράτζινγκερ ἀμέσως μετά τήν Σύνοδο. 2. Y. Congar, *Ministères et Communion ecclésiale*, Paris: Cerf, 1971, coll. "Théologie sans frontière", σ. 223. 3. H. Legrand, "Les évêques, les Églises locales et l'Église entière", στό *Le ministère des évêques au concile Vatican II et depuis, Hommage à Mgr Guy Herbulot*, Paris: Cerf (la Croix) 2001, σ. 208 (βλ. σ. 205-209). 4. H. Legrand, "Collégialité des évêques et communion des Églises dans la réception de Vatican II", *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques*, 75 (1991) 548. 5. H. Legrand, "Les évêques ...", *ἴ.π.*, σ. 208. 6. Βλ. Congar, "La consécration épiscopale et succession apostolique constituent-elles chef d'une Église locale ou membre du collège?", στό *Ministères et Communion ecclésiale*, σ. 121-140. Ὁ μέγας αὐτός ἐκκλησιολόγος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ χειροτονία καθιστᾶ συγχρόνως κάποιον καί ἐπικεφαλῆς μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας καί μέλος τοῦ συλλόγου τῶν ἐπισκόπων. Ὡστόσο, ἐπικράτησε ἡ θέση καί σέ ἐπίσημα κείμενα (*Apostolos suos* τοῦ Jean-Paul II no 12 καί *Communio Notio*, no 9), ὅτι ὁ σύλλογος τῶν ἐπισκόπων εἶναι μία πραγματικότητα προγενέστερη ἀπό τό ἀξίωμα σέ μία ἐπιμέρους Ἐκκλησία. 7. H. Legrand, "Églises locales, Églises régionales et Église entière. Éclaircissements sur quelques débats au sein de l'Église catholique depuis Vatican II", στό M. Deneken (ἐπιμ.), *L'Église à venir, Mélanges offerts à Joseph Hofmann*, préface Mgr Joseph Doré, Paris: Cerf 1999, σ. 298. 8. H. Legrand, "Les évêques...", *ἴ.π.*, σ. 210. 9. J. Ratzinger, "La collégialité épiscopale. Développement théologique", στό *L'Église de Vatican II*, t. III, Paris: Cerf 1966, σ. 778. 10. Πρβλ. τοῦ ἰδίου στό *Licht der Welt. Der Papst, die Kirche und die Zeichen der Zeit. Ein Gespräch mit Peter Seewald*, Freiburg: Herder 2010, σ. 203. 11. H. Legrand, "Les évêques...", *ἴ.π.*, σ. 210. 12. H. Legrand, "Collégialité", στό Jean-Yves Lacoste, *Dictionnaire critique de théologie*, Paris: Presses Universitaires de France 2007, σ. 282. 13. J.-M. R. Tillard, "Retour sur Vatican II: à propos du livre de Mgr J. R. Quinn, *The Reform of the Papacy*", *Irénikon*, 73 (2000) 91. 14. H. Legrand, "Collégialité des évêques et communion des Églises dans la réception de Vatican II", *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, 75 (1991) 550. 15. H.J. Pottmeyer, *Le rôle de la papauté au IIIe millénaire. Une relecture de Vatican I et de Vatican II*, Paris: Cerf 2001, coll. "Théologies", σ. 120. 16. *ἴ.π.*, σ. 119.

«...Ἰησοῦς ἀρχόμενος...»
(Γενεαλογία Λουκᾶ, 3.23-38):
Ἡ ρωμαϊκή παράδοση ἐκλογῆς ἀρχόντων

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Τά εὐαγγέλια Ματθαίου καί Λουκᾶ, τά μόνα μέ πρό δημοσίας δράσεως τοῦ Ἰησοῦ εἰσαγωγικό κεφάλαιο, περιέχουν τή γενεαλογία. Μέ κάποιες διαφορές (ἐνδοκειμενικό περιβάλλον): α) Ὁ Ματθαῖος στήν ἀρχή [1.1-17]), ὁ Λουκᾶς [Λκ 3.23-38] μετά τή Βάπτισι [21-22], στήν ἀρχή τῆς δημοσίας δράσεως [3.23 κ.έ.]: «Καί αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ὦν υἱός, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ...»). β) Ἡ ομάδα τῶν 42 γενεῶν στόν Ματθαῖο ἀφορᾶ τή γενιά τοῦ Ἀβραάμ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, τό βασιλικό γένος τοῦ Δαβίδ. Στόν Λουκᾶ ὁμως φτάνει ὡς τόν Ἀδάμ (77 πρόσωπα), ἐνῶ στελεχῆ ἀνήκουν στίς φυλές Ἰούδα (Ἰωσήφ) καί Λεβή (Μαριάμ), βασιλική καί ἱερατική. γ) Εἰδοποιός διαφορά τῶν δύο καταλόγων: τοῦ Ματθαίου ἐκφέρεται μέ κατιοῦσα (παραγωγική λογική) χρονολογική σειρά, μέ πρῶτο τόν Ἀβραάμ καί τελευταῖο τόν Ἰησοῦ, ἐνῶ τοῦ Λουκᾶ μέ ἀνιοῦσα (ἐπαγωγική λογική) χρονολογική σειρά μέ πρῶτον τόν Ἰησοῦ καί τελευταῖο τόν Ἀδάμ: «τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ»! Γιά τόν Ματθαῖο ὁ Χριστός ἀνήκει στό ἔθνος Ἰσραήλ, γιά τόν Λουκᾶ στό ἀνθρώπινο γένος. Συμπερασματικά: στόν Ματθαῖο ἀναδεικνύει τόν Ἰησοῦ ἢ πατρική γενιά (Ἰωσήφ), ὅπως καί οἱ

τρεῖς μάγοι τόν ἀποκαλύπτουν. Γι' αὐτό ἐδῶ ὁ Ἰησοῦς (Χριστός: 1.1), τελευταῖος στόν κατάλογο, εἶναι ἀντί οἰκογενειακῆς μερίδας (ληξιαρχική πράξι γεννήσεως, ἀπό τό Ἀρχεῖο τοῦ Ναοῦ;), ἀποδεικτικό βασιλικῆς καταγωγῆς. Στόν Λουκᾶ (Χριστός: 2.11, Γέννησι) ἀναδεικνύεται καί ἡ μητρική γενιά. Μεταφέρονται διηγήσεις ἀπό τό “ἀρχεῖο” (μητρῶο) τῆς ἱερατικῆς οἰκογένειας τῆς Μαριάμ [1.5, 1.36], εἰδικά ὄσα Λόγια (τεκμήρια-σημεῖα ὑπερφυσικά) αὐτή «συνετήρει» [2.18: ποιμένες, 2.25 κ.έ.: Συμεών καί Ἄννα, 2.51: 12ετής Ἰησοῦς], σάν βιογραφικό-προγονικό σημεῖωμα: Ὁ Ἰησοῦς ἀναλαμβάνει “καθήκοντα” 30ετής, ἐπιτελεῖ ὡς κύριο ἔργο τήν «Εὐδοκία» τοῦ Πατέρα [3.22], πού ἀποκαλύπτεται ἐν Πνεύματι στή Βάπτισι, ἐπικυρώνοντας ὀρατή Πνευματική υἰοθεσία καί ἐκλογή, τήν ταυτότητα. Ὁ Ἰησοῦς ἀφοῦ καθάρθηκε, (διορίζεται ἀπό τόν Πατέρα σέ ρόλο, ἀναγορεύεται λόγῳ καί καταγωγῆς ἐξ Ἰούδα καί Λεβή βασιλέας καί ἱερέας τοῦ Θεοῦ Πατέρα ἀναφερόμενος πρός ὅλη τήν ἀνθρωπότητα (ὡς ἀδαμιαῖος γόνος). Ἡ Βάπτισι (κατά Λουκᾶ) εἶναι ἡ ἀγία ἔναρξι τῆς ἀναγορευμένης Ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, πρώτη ἡμέρα (πρωτοχρονιά) τοῦ Ἔργου

τοῦ Ἰησοῦ στήν “Ἐρημο” Πολιτεία πού ετοίμασε ὁ Ἰωάννης Πρόδρομος: Ἐγκαινιάζεται, ἀνοίγει ὁ οὐρανός. Ὁ Ἰησοῦς χρισμένος, ἐκλεκτός, ἀπό τόν Θεό εἶναι πλέον ἐπιλεγμένος.

Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς γενεαλογίας τοῦ Λουκᾶ διαμορφώνεται ὡς ταυτότητα καί ἀπό τούς ἀποδέκτες τοῦ κειμένου (ιστορικό περιβάλλον). Ἐνῶ ὁ Ματθαῖος γράφει γιά τούς Ἑβραίους, ὁ Λουκᾶς (ὀλοκληρώνει;) περί τό 62 μ.Χ. (στήν Ἰταλία; βλ. Καραβιδόπουλος, *Εἰσαγωγή*, 2010, σ. 198), ἀπευθυνόμενος πρός τόν Θεόφιλο, ἐλληνορωμαῖο ἀξιωματοῦχο (πού ὡς «κράτιστος» εἶναι σύνδεσμος μέ τή ρωμαϊκή ἐξουσία) ἔκθεση. *Εὐαγγέλιο* [1.2] καί *Πράξεις* [1.1]. Ἐπομένως μεταφέρει παραστάσεις πού θά ἦταν προσληπτές ἀπό τούς Ρωμαίους, μέ τρόπο πού νά τούς εἶναι οἰκεῖες στήν δημοκρατική κοινωνία τους, ὅπως: α) Ὁ Ἰησοῦς ἀναλαμβάνει τό ἀξίωμα μιᾶς ἄλλου ἐπιπέδου καθολικῆς ἀρχιερωσύνης ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ Πατρός, τοῦ (νομιζόμενου) πατέρα του, τῆς μητέρας του καί ὄλων τῶν προγόνων. Ὅμοίως οἱ Ρωμαῖοι ἀνώτατοι ἄρχοντες ἀναλάμβαναν ἀξίωμα (τήν 1^η Ἰανουαρίου, τήν πολιτική πρωτοχρονιά), ἀναδεικνύοντας τίς εἰκόνες τῶν προγόνων, ἀποδεικτικά μιᾶς nobilitas¹. β) Ὡς ἐκλεκτός γόνος τοῦ Ἀδάμ, ἀντιπροσωπεύει τήν ἀνθρωπότητα, κάτι πού συνάδει σέ μία Ρώμη οἰκουμενική. γ) Ὡς Ἐκλεγμένος πού συνδέει βασιλικό καί ἱερατικό αἷμα-ἀξίωμα, ἔρχεται κοντά στούς Ρωμαίους ἄρχοντες (στρατηγοί, ὑπατοί κλπ)

οἱ ὁποῖοι ἀσκώντας πολιτική ἱερωσύνη συνέδεαν Θεῖον καί πολιτική ἐξουσία. Ὁ αὐτοκράτορας ψηφίσθηκε Αὐγουστος (27 π.Χ.), τίτλος ἀναφερόμενος σέ ὄλη τήν ἀνθρωπότητα ἢ Μ. Ποντίφηκας (12 π.Χ.). δ) Ὁ (δι)ορισμός γίνεται ἐξ ἱερῆς, θείας, καταγωγῆς, ὡς υἱός τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Αὐτό ἐμφανίζει ἀναλογίες πρός τήν κυβερνώσα Ἰουλιο-κλαυδιανή δυναστεία², [μέσω τοῦ Ἰουλίου Καίσαρα πού ἀναγορεύτηκε (46 π.Χ.) *divus*, θεϊκός, ὄχι *deus*, θεός], ἡ ὁποία φερόταν (3^{ος} αἰ. π.Χ. κ.έ.) νά ἔχει καταγωγή ἀπό τήν Ἀφροδίτη / Venus, μητέρα τοῦ γενάρχη τῶν Ρωμαίων Αἰνεία, πού ἔφρασε στό Λάτιο ἀπό τήν Τροία. (Ἡ καταγωγή ἀπό θεό τοῦ Ρωμαϊκοῦ δωδεκαθέου ἦταν ἄγνωστη σέ ἀντίθεση πρός τούς Ἑλληνας καί τά ἐλληνιστικά βασίλεια, π.χ. οἱ Ἡρακλεῖδες ἀπό τόν κυβερνήτη Δία). Νάό τῆς Venus Genetrix (γενέτειρας) ἐγκαινίασε ὁ Καίσαρ στο Forum Iulium στίς 26 Σεπτ. 46 π.Χ., ἐνῶ καί ὁ ἐφέστιος ναός τῆς Ρώμης (121 μ.Χ. κ.έ.) θά ἀφιερωθεῖ στή Venus Felix καί τή Dea Roma. Ὡς ἐκ τούτου στό Forum Augustum (2 π.Χ.), τό στρατιωτικό κέντρο τοῦ Imperium, παριστάνεται ὁ Αὐγουστος σέ τέθριππο ὡς Pater Patriae, ἐν μέσω ἀγαλμάτων ὄλων τῶν ἐξεχόντων ἀνδρῶν-προγόνων, ἀπό τόν Αἰνεία κ.έ.³ Ἀλληγορικά τοῦ ἀναγνωρίζουν τό ἀνώτατο αὐτό ἀξίωμα.

Ὁ Λουκᾶς περιγράφει τήν χριστιανική ἀντίληψη ἐξουσίας στά πρότυπα τῶν Ρωμαίων. Δέν εἶναι ὅμως εἰκονική μίμηση, ἀλλά συνειδητοποιημένη ὄντολογία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. H.I. Flower, *Ancestor Masks and Aristocratic Power in Roman Culture*, Oxford, 1996, 60 κ.έ. 2. Ὁ Αὐγουστος, θετός υἱός τοῦ Καίσαρα (*divi filius*) ἔγινε ἰδρυτής τῆς Ἰουλιο-κλαυδιανῆς δυναστείας μέ τελευταῖο τόν Νέρωνα (54-68 μ.Χ.). 3. H.I. Flower, *ὁ.π.*, σ. 224 κ.έ.

Εισαγωγικά I. Ίστορικό πλαίσιο 1. Λαοί και γεωγραφία τῆς Εὐρώπης

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱερ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἀγίων Ἀναργύρων Ψυρρή

β) *Οἱ σλαβικές ἐποικήσεις
στήν ἑλληνική χερσόνησο (συνέχεια)*

Οἱ Δρογουβίτες, σύμφωνα μέ τά γεγονότα τοῦ 678, τοποθετοῦνται δυτικῶς τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνδιαμέσως τῆς Βεροίας ἕως τῆς Μοναστήρι¹, καί οἱ Σαγουδάτοι νοτιότερα καί ἦταν ὄμοροι, ὅπως ἐπιβεβαιώνει ὁ μεταγενέστερος Ἰωάννης Καμενιάτης. Ὁ Καμενιάτης, ἀρχές 10^{ου} αἰ., βεβαιώνει ὅτι «ἐμπεριέχει δὲ τῶ δια μέσου χώρῳ (μεταξύ Θεσσαλονίκης-Βεροίας) τὸ πεδῖον τοῦτο καί ἀμφιμεικτούς τινὰς κώμας, ὧν αἱ μὲν πρὸς τῇ πόλει τελοῦσι, Δρογουβίται τινὲς καί Σαγουδάτοι τὴν κλῆσιν ὀνομαζόμενοι»², δηλ. ζοῦσαν εἰρηνικά σέ μεικτά χωριά Δρογουβίτες, Σαγουδάτοι καί Ρωμαῖοι.

Γιὰ τοὺς Βερζίτες, ἡ ἐγκατάστασή τους τοποθετεῖται ἀπὸ ἄλλους στήν περιοχή τῆς Ἀχρῖδος⁴ καί ἀπὸ ἄλλους στήν Θεσσαλία⁵. γιὰ τοὺς Βαΐουνίτες, ἀγνοοῦνται οἱ ἐγκαταστάσεις τους μέ συνέπεια ἄλλοι νά προτείνουν τὸ γεωγραφικό διαμέρισμα τῆς Ἠπείρου, τὴν Βαγενετία διότι θεωροῦν συγγενεῖς τοὺς ὄρους Βαΐουνίτες καί Βαγενετία, καί ἄλλοι ἀόριστα κάπου στήν ἀνατολική Μακεδονία⁶. Ἀκόμη, ἀναφέρονται καί

κάποια ἄλλα φύλα, καλύτερα πατριές, πού κατοίκησαν κοντά στόν ποταμό Ρύγχιο ἢ Ρυγχίνο, οἱ Ρυγχίνοι, στά στενά τῆς Ρεντίνας, καί κάποιων ἄλλων κοντά στόν Στρυμώνα ποταμό⁷. Σέ ἄλλες πηγές μνημονεύονται, οἱ Σμολεάνοι Σλάβοι στήν Μακεδονία, καθὼς καί οἱ Ἐξερίτες καί Μηλιγγοί στήν Πελοπόννησο⁸.

γ) *Οἱ σλαβικές ἐποικήσεις στήν ἑλληνική χερσόνησο. Ἡ ἐποχή τῶν Θαυμάτων τοῦ ἀγ. Δημητρίου.*

Ἄν ἡ συλλογή τῶν Θαυμάτων περιγράφει τίς ἐπιδρομές κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, δηλ. τὴν δράση τῶν εἰσβολέων καί τίς ἀλλεπάλληλες θαυμαστές διασώσεις τῆς πόλεως ἀπὸ τόν Ὑπέρμαχό της ἅγιο Δημήτριο, τότε τὴν ἄλλη ὄψη τοῦ νομίσματος, τὴν Βυζαντινὴ ἀντίδραση, διασώζει ὁ χρονογράφος τῆς ἐποχῆς Θεοφάνης, ὁ ὁποῖος μέ λιτό ὕφος συγκεφαλαιώνει τὴν κατάστασι λέγοντας ἀπλά ὅτι «τούτῳ τῶ ἔτει (656-657) ἐπεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς (ὁ αὐτοκράτορας Κώνστας Β', 641-688) κατὰ Σκλαβηγίας καί ἠχμαλώτευσεν πολλοὺς καί ἐπέταξεν»⁹. Οἱ ἐπιχειρήσεις θά συνεχισθοῦν ἀποφασιστικότερα ἀπὸ τόν διάδοχό του

Ίουστινιανό Β', ὁ ὁποῖος ἀφοῦ νίκησε στά 688-689 τοὺς Σλάβους καὶ ὑπέταξε τίς Σκλαβηνίες, φρόντισε γιὰ μονιμότερες λύσεις: «πολλὰ πλήθη τῶν Σκλάβων τὰ μὲν πολέμῳ, τὰ δὲ προσρυέντα παραλαβῶν εἰς τὰ τοῦ Ὁφικίου διὰ τῆς Ἀβύδου περάσας κατέστησε μέρη»¹⁰.

Οἱ νεήλυδες Σλάβοι γιὰ ἀρκετὸ ἀκόμη διάστημα θὰ παρέχουν πράγματα στὴν κεντρικὴ διοίκηση, ἀλλὰ μὲ φθίνουσα ἰσχύ, κάτι πού μαρτυρεῖ τίς ἀλλαγές καὶ ἀλλοιώσεις πού ὑπέστησαν τὰ χρόνια αὐτὰ μετὰ τὴν ἐγκατάστασή τους στὸν ἐλληνικὸ χῶρο. Γεγονός πάντως εἶναι, ὅτι ἡ ἔνταξή τους ἔχει συντελεσθεῖ προοδευτικὰ στὸν κοινωνικὸ κορμὸ τῆς αὐτοκρατορίας, ὥστε πλέον δὲν ἀντιμετωπίζονται ὡς ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ ὡς δυστροποῦντες πολῖτες. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ διαπιστώνεται μὲ τὴν τακτικὴ καταβολὴ τοῦ φόρου. Ἄν καὶ δὲν διάθετουμε μαρ-

τυρίες ἀπὸ πότε ἄρχισε ἡ φορολόγησή τους, βέβαιον πάντως εἶναι ὅτι στά μέσα τοῦ 8^{ου} αἰ. ἀποτελεῖ ἤδη καθεστῶς. Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ καταγράφεται ἀπὸ τὸν Θεοφάνη Χρονογράφο μὲ πολὺ χαρακτηριστικὸ τρόπο: ἔτσι, λοιπόν, γιὰ μίαν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκλαβηνίων, στά χρόνια τοῦ Κωνσταντίνου Ε' (759), ἐνῶ γράφει ὅτι «τούτῳ τῷ ἔτει Κωνσταντῖνος τὰς κατὰ Μακεδονίαν σκλαβηνίας ἠγματοῦτευσεν», σπεύδει ἀμέσως νὰ προσθέσει ὅτι «καὶ τοὺς λοιποὺς ὑποχειρίου ἐποίησεν»¹¹. Ἀνάλογη μαρτυρία παρέχει καὶ γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ 783, ὅταν ὁ πρωθυπουργός τῆς Εἰρήνης, λογοθέτης τοῦ ὀξέος δρόμου Σταυράκιος, «ἐστάλη μετὰ δυνάμεως πολλῆς κατὰ τῶν Σκλαυινῶν ἔθνων καὶ κατελθῶν ἐπὶ Θεσσαλονίκην καὶ Ἑλλάδα ὑπέταξε πάντας καὶ ὑποφόρους ἐποίησε τῇ βασιλείᾳ»¹².

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. πρόχειρα Ἄ. Σταυρίδου-Ζαφράκα, «Τὰ Θέματα τοῦ Μακεδονικοῦ χώρου. Τὸ Θέμα τοῦ Στρυμόνος», σὲ *Διεθνὲς Συμπόσιο. Βυζαντινὴ Μακεδονία (324-1430)*, Θεσσαλονίκη 29-31 Ὀκτωβρίου 1992, [ΕΜΣ], Θεσσαλονίκη 1995, σ. 309-310· Ν. Δαπέργολας, *Σλαβικὲς ἐγκαταστάσεις στὴ Μακεδονία ἕως καὶ τὸν 9ο αἰ.*, Θεσσαλονίκη 2009. Γιὰ τοὺς Δρογουβίτες ὁ Χρήστου, *Δηγήσεις περὶ τῶν Θαυμάτων*, σ. 88, προτείνει τὴν Ἄλμωπία ὡς πιθανὸν χῶρον ἐγκαταστάσεως. 2. Καμενιάτης, G. Böhlig (ἔκδ.), *Ioannis Cameniatae De Expugnacione Thessalonicae*, Berlin 1973, 8, 80-82. 3. Τσάρας, «καὶ ἀμφιμεικτους τινὰς κώμας», σ. 179-200, ὁ ὁποῖος μελετᾷ γενικὰ τὸ φαινόμενο τῆς μετακινήσεως καὶ ἐγκαταστάσεως τῶν Σλαβικῶν φύλων. 4. Χρήστου, *Δηγήσεις περὶ τῶν Θαυμάτων*, σ. 88. 5. Βλ. Θεοχαρίδης, *Ἱστορία τῆς Μακεδονίας*, σ. 183· Τσάρας, *ὁ.π.*, σ. 188. 6. Γιὰ τὴν ἐγκατάστασή τους ἀγνοοῦνται τὰ πάντα, ἔτσι ἀπὸ εἰκασίες καὶ συνδυασμοὺς ὁ Ταφραλί, *Ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τίς ἀπαρχές*, σ. 280 σημ. 17, καταλήγει στὴν Ἠπειρο, ἐνῶ ὁ Τσάρας, *ὁ.π.*, σ. 188, δέχεται κάπου στὴν ἀν. Μακεδονία, ὁμοίως ὁ Χρήστου, *ὁ.π.*, σ. 88. 7. *Θαύματα*, Β 4, 232, 277. Βλ. Θεοχαρίδης, *ὁ.π.*, σ. 180-181· Ν. Μουτσόπουλος, «Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ὄχυροῦ οἰκισμοῦ τῆς Ρεντίνας στὴ Μακεδονία», σὲ *Β' Συμπόσιο Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης*, Ἀθήνα 9-11 Ἀπριλίου, Ἀθήνα 1982, σ. 59-61· Ἄ. Κωνσταντακοπούλου, *Ἱστορικὴ Γεωγραφία τῆς Μακεδονίας (4-6ος αἰ.)*, Ἰωάννινα 1984, σ. 235-236. 8. Γιὰ τίς μαρτυρίες τῶν πηγῶν, καθὼς καὶ τὸν προσδιορισμὸ τῶν ἐγκαταστάσεών τους, βλ. Θεοχαρίδης, *ὁ.π.*, σ. 183-189· Ζαφράκα, *ὁ.π.*, σ. 310. Γιὰ τὴν προέλευση τῶν ὀνομάτων, βλ. H. Grégoire, "L' étymologie slave du nom des Melingi et des Ezerites", *Nouvelle Clio* 4 (1952) 293-295· D. Georgakas, "Place and Other Names in Greece of Various Balkan Origins", *Zeitschrift für Balkanologie* 2 (1964) 38-76. 9. Θεοφάνης 347, 6-7. 10. Θεοφάνης 364, 13-15. Βλ. Μ. Γρηγορίου-Ἰωαννίδου, «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰουστινιανῶ Β' κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Σλάβων (668)», *Βυζαντιακά* 2 (1982) 113-124· πρβλ. Θεοχαρίδης, *ὁ.π.*, σ. 189-202. Γιὰ τοὺς Σλάβους πού μετεγκατέστησε ὁ Ἰουστινιανός Β' στὴν Βιθυνία, βλ. Ἡ. Ἀναγνωστάκης, «Περιοῦσιος λαός», σὲ *Οἱ σκοτεινοὶ αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου*, σ. 325-346. 11. Θεοφάνης 430, 21-22. 12. Θεοφάνης 456, 26. Πρβλ. Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινὴ Ἱστορία*, Β'1, σ. 361-373.

Γενικές Αρχές*

Μακαριστοῦ Μητροπ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου Νικοδήμου

Μέ αφορμή τή δημοσίευση τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Πρωτοκόλλου ἐθιμοτυπίας (Καλαμάτα 1966, ἀνάτυπο ἀπό τό περ. Διδαχή), πού συντάχθηκε ἀπό τήν ὑπό τοῦ Σεβ. Μητρ. Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμου [Θέμελη] Συνοδική Ἐπιτροπή, θεωρήσαμε σκόπιμο νά προσθέσουμε συναφή συμβολή μας, πραγματευόμενοι θέματα πού ἀναφέρονται στήν κρατοῦσα στήν Ἐκκλησία μας Κανονική τάξη καί ἐθιμοτυπία, ὑπό τόν ἐνδεικτικό τίτλο «Ζητήματα Ἐκκλησιαστικῆς Δεοντολογίας».

Ἡ χρήση τοῦ ὄρου δεοντολογία γίνεται ἐδῶ κατά πλήρη κυριολεξία. Ἐξετάζεται δηλαδή τό δέον, ἀπό χριστιανική, νομοκανονική καί ἐθιμοτυπική ἄποψη.

Τοῦτο ἀποτελεῖ ρητή ἀπαιτήση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, πού ἀξιῶνει, διά τοῦ

θείου Ἀποστόλου Παύλου, νά γνωρίζουμε «πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφονται, ἥτις ἐστίν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καί ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α΄ Τιμ 3:15). Δεδομένου ὅτι αὐτή ἡ ἀπαιτήση ἀπευθύνεται πρὸς τόν Τιμόθεο, ἐπίσκοπο πού καταστάθηκε ἀπό τόν Παῦλο στήν Ἐφεσο, ἡ ὁποία μάλιστα περιελήφθη στήν φερώνυμη ποιμαντορική ἐπιστολή τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου, συμπεραίνεται εὐλόγως ὅτι ἡ δεοντολογία στήν Ἐκκλησία δέν ἔχει μικρή σημασία.

Ὡστόσο, ἡ ἴδια ἡ διατύπωση αὐτῆς τῆς σύστασης ἀπό τόν Ἀπόστολο ἐκφράζει σαφῶς ὅτι τό ζήτημα τοποθετεῖται ὄχι σέ τυπικές ἀλλά σέ οὐσιαστικές βάσεις. Ὅταν ὁ Ἀπόστολος τονίζει τήν ἀνάγκη νά συνειδητοποιηθεῖ ὅτι πρόκειται περὶ

* Σημ. τῆς Συντάξεως. Ὅφειλουμε θερμές εὐχαριστίες στόν Σεβ. Μητροπολίτη Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ κ. Δανιήλ, γιά τήν πρότασή του νά ἀναδημοσιεύσουμε, σέ συνέχειες τό ἐκτενές μελέτημα τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Νικοδήμου Βαλληνδρᾶ (1915-2008), μέ γενικό τίτλο «Ζητήματα Ἐκκλησιαστικῆς Δεοντολογίας», τό ὁποῖο συνέγραψε τήν περίοδο τῆς διακονίας του ὡς Μητροπολίτης Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου. Τό κείμενο δημοσιεύθηκε σέ συνέχειες στό περιοδικό Ἐκκλησία ἀπό τήν 1 Ὀκτωβρίου 1965 μέχρι τήν 1 Νοεμβρίου 1967. Πραγματεύεται πλειάδα θεμάτων ἐθιμοτυπίας, τελετουργίας, κανονικῆς τάξεως, κοινωνικῶν σχέσεων κ.λπ., μέ γνώμονα πάντα τό χριστιανικό πνεῦμα καί τό κατά Χριστόν φρόνημα. Γιά νά εἶναι πιο προσιτό τό κείμενο στόν σύγχρονο ἀναγνώστη, ἀποφασίστηκε ἡ μεταγραφή του στή σημερινή δημοτική γλῶσσα.

ἀναστροφῆς «ἐν οἴκῳ Θεοῦ» καί περὶ «ἐκκλησίας – στύλου καὶ ἐδραιώματος τῆς ἀληθείας», εἶναι πρόδηλο ὅτι ἀπευθύνει ἐκκληση στό χριστιανικό αἶσθημα περὶ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ καί περὶ τῆς Ἐκκλησίας-στύλου τῆς ἀληθείας.

Ὡς συνέπεια τῶν ἀνωτέρω ἀκολουθεῖ ὁ κανόνας καί ἡ θεμελιώδης προϋπόθεση ὅτι ὅλη ἡ ἐκκλησιαστική δεοντολογία πρέπει νά ἀπορρέει ἀπό χριστιανικές ἀρχές. Πρώτιστα, δηλαδή, κάθε ἐκδήλωση, ἐνέργεια, διάταξη, πράξη, κ.λπ., τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν ὀφείλει νά συνάδει – καί κυρίως νά ἐκφράζει καί νά προβάλλει τό χριστιανικό πνεῦμα, τό κατά Χριστόν φρόνημα, καί νά ἀποτελεῖ ἐπιστολή Χριστοῦ «γινωσκομένη καί ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων» (Β΄ Κορ 3:2), γιά νά μαρτυρεῖται-πρός πᾶσα κατεύθυνση ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες «νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν» (Α΄ Κορ 2:16).

Εἶναι δεδομένο καί βέβαιο ὅτι οἱ Κανονικές διατάξεις προϋποθέτουν πάντα τίς εὐαγγελικές ἀρχές καί ποτέ δέν ἀποκλίνουν ἀπό τό πνεῦμα τους. Ἀλλά γιά κάθε ἄλλη διάταξη καί καθεστῶς καί ἐθιμοτυπική κατάσταση πρέπει νά ἐξετάζεται ἡ συμφωνία τους ἢ ὄχι μέ τό ἀληθινό χριστιανικό πνεῦμα. Τό χριστιανικό δέον προηγεῖται κάθε ἐθιμοτυπικοῦ πρωτοκόλλου. Καί, ἀντίστοιχα, τό πρωτόκολλο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐθιμοτυπίας καί δεοντολογίας δέν πρέπει νά εἶναι μόνο κενό γράμμα καί τύπος, ἀλλά ὀφείλει νά ἐμπεριέχει κάποια οὐσιαστικότερη χριστιανική ἀπαίτηση. Ἦς μή λησμονοῦμε ὅτι ὁ Κύριος ἀξίωσε νά «περισεύση ἢ δικαιούνη ὑμῶν πλεῖον

τῶν γραμματέων καί Φαρισαίων» (Μτ 5:20). Ἐπομένως, εἶναι στοιχειῶδες χριστιανικό χρέος ἡ ὅποιαδήποτε ἐκκλησιαστική ἐθιμοτυπία νά μήν ἔχει φαρισαϊκό χρῶμα, νά μήν ἀποτελεῖ δηλαδή ἀπλῶς ἐξωτερικό φτιασίδι, ἀλλά νά ἀντιστοιχεῖ στόν ψυχικό πλοῦτο καί τήν περίσσεια τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, «καθὼς πρέπει ἀγίοις» (Εφ 5:3).

Ἡ κοσμική ἐθιμοτυπία εἶναι ἀπλῶς συμβατική καί κατά συνθήκην. Γι' αὐτό καί περιλαμβάνει πολλά κατά συνθήκην ψεύδη. Πολλές φορές, μάλιστα, τά συλλυπητήρια ἢ τά συγχαρητήρια κατήντησαν ἀπλός τύπος καί κατά συνθήκην ψεῦδος, χωρίς νά ἔχουν καμμία σχέση μέ τό «χαίρειν μετὰ χαιρόντων καί κλαίειν μετὰ κλαίωντων». Καί αὐτή ἡ συμμετοχή τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων σέ ἕνα γάμο ἢ σέ μιὰ κηδεῖα ἢ μνημόσυνο συνήθως ἀποτελεῖ γι' αὐτούς ἀπλή κοινωνική ὑποχρέωση, γιά νά μήν ποῦμε ὅτι καί ἡ ἴδια ἡ τέλεση ἑνός μνημοσύνου, π.χ., συχνά πραγματοποιεῖται ἀπλῶς γιά νά τηρηθεῖ ἕνας κοινωνικός τύπος. Δέν νοεῖται ὅμως μιὰ τέτοια ἐκκοσμικευση νά εἰσχωρήσει καί στήν ἐκκλησιαστική δεοντολογία καί νά μεταβάλλει σέ φιλό γράμμα, σέ ἀδιάφορη λεπτομέρεια, πλεῖστες ὅσες ἐκδηλώσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν, ἐφ' ὅσον «τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιῶν» (Ιω 6:63)· «τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτέννει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ» (Β΄ Κορ 3:6).

Ἀπό τήν ἄλλη, δέν εἶναι ὀρθό νά καταργήσουμε ὅλους τούς τύπους καί νά ἀδιαφορήσουμε γιά τίς διατυπώσεις καί τίς λεπτομέρειες τῆς ἐκκλησιαστικῆς

δεοντολογίας, δῆθεν γιά νά ἐστιάσουμε μόνο στήν οὐσία. Διότι, σκοπός τῶν τύπων εἶναι ἡ περιφρούρηση τῆς οὐσίας. Ἡ διά τῶν πραγμάτων καί τῆς οὐσίας δικαίωση τῶν τύπων εἶναι ἡ χρυσή μεσότητα ἀνάμεσα στήν τυποποίηση τῶν πάντων, ἀφ' ἑνός, καί στήν κατάργηση καί ἀγνόηση παντός τύπου, ἀφ' ἑτέρου. «(Καί) ταῦτα δέ ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ ἀφιέναι» (Μτ 23:23). Τύποι καί οὐσία, παραλλήλως καί συγχρόνως καί συνδυασμένα κατά λόγον, σέ μιά σχέση ὅπως ἐκείνη τοῦ φλοιοῦ μέ τόν καρπό.

Προκειμένου περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεοντολογίας, ἕνα μόνο εἶναι ἀπαραίτητο: νά ἐξεταστεῖ, ὡς πρός τά ἐπιμέρους, μήπως τυχόν εἰσχωρεῖ κάπου τό κοσμικό πνεῦμα καί μετατρέπει τά στοιχεῖα

τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεοντολογίας στά μέτρα τῆς ἀντίστοιχης κοσμικῆς. Ἡ ἀποκάθαρση ἀπό τέτοια στοιχεῖα εἶναι ἐπιβεβλημένη καί γιά ἄλλους λόγους καί γιά νά διακρίνεται σαφῶς ἡ ὑπεροχή καί ἡ ἀνωτερότητα τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, πού ἔκδηλα προβάλλεται μέσα ἀπό κάθε ἐνέργεια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν «πρός οἰκοδομήν» (Ρωμ 15:2. Α΄ Κορ 14:26). Πάντως, σέ καμία περίπτωση δέν ἐπιτρέπεται τέτοιου εἴδους σύγχυση καί ἀνάμιξη διατυπώσεων ἑτερόκλητων καί ξένων πρός τό χριστιανικό πνεῦμα, ὥστε νά προκαλεῖται ἡ ἐντύπωση καί ἡ εὐλογία ἀντίδραση τοῦ κοινῶ αἰσθήματος «οὐκ οἶδατε ποίου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς» (Αχ 9:55).

(συνεχίζεται)

Edvard Munch, Χιόνι στόν δρόμο (1906)
Munchmuseet, Ὁσλο (Νορβηγία)

Ὁ Ὅσιος Γέρων Βησσαρίων ὁ Ἀγαθωνίτης. Ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα στὴ μοναχικὴ ζωὴ (α)

Ἰωάννου Π. Μπουγά

Δρος Νεώτερης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ Φιλοσοφίας

Τὸν Ἰούνιο 2022 ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποφάσισε τὴν ἀναγραφή στὸ Ἀγιολόγιο τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Βησσαρίωνος (Κορκολιάκου), μοναχοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἀγάθωνος, καὶ στίς 31 Αὐγούστου 2022 ἔλαβε χώρα ἡ ἐπίσημη ὑπογραφή ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Συνοδικῆς Πράξεως ἀγιοκατατάξεώς του.

Ὁ Ὅσιος Ἱερομόναχος Βησσαρίων (Κορκολιάκος) ὁ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἀγάθωνος Φθιώτιδος ἐγκαταβίωσας, κατὰ κόσμον Ἀνδρέας, γεννήθηκε στὸ Πεταλίδι Μεσσηνίας τὸ ἔτος 1905 ἢ τὸ 1907, ὅπου καὶ ἔζησε τὰ παιδικὰ του χρόνια.

Νεαρός, ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριὸ τοῦ γιὰ τὴν Καλαμάτα, ὅπου μαθήτευσε πλῆσιον τοῦ Ἱεροκλήρου Μεσσηνίας Πολυκάρπου Ἀνδρώνη μαζί με ἄλλους νέους, ὅπως οἱ μετέπειτα Ἀρχιμανδριῖτες Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος ὁ Ἱεραπόστολος, Ἰωὴλ Γιαννακόπουλος ὁ γνωστός γιὰ τὸ πλούσιο συγγραφικὸ του ἔργο, Εὐσέβιος Θεριακῆς καὶ ἄλλοι,

οἱ ὁποῖοι εἶχαν σχέση με τὸν ἀσκητὴ Ἥλια Παναγουλάκη καὶ ὁ ὁποῖος ἐκοιμήθη τὸ 1917. Στὴν σκῆτη του ὅμως καὶ μετὰ τὸν θάνατό του ἐξακολουθοῦσαν νὰ προσέρχονται νέοι, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ὁποίων ἀκολούθησαν τὴν μοναστικὴ βιοτή.

Ὁ Ἀνδρέας Κορκολιάκος προσῆλθε ὡς δόκιμος στὴν ἱστορικὴ Ἱερά Μονὴ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Δημιόβης στὸν Ταῦγετο, ἀνατολικά τῆς Καλαμάτας.

Κατωτέρω παρατίθενται μερικὰ ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς μοναχικῆς ζωῆς τοῦ Ὀσίου πατρὸς Βησσαρίωνος τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἀγάθωνος ἐγκαταβίωσαντος, εὐρισκόμενα στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας.

Σύμφωνα με τὸ μοναχολόγιο ἡ κουρὰ τοῦ Ἀνδρέα Κορκολιάκου πραγματοποιήθηκε στὴν Ἱερά Μονὴ Δημιόβης στίς 15 Δεκεμβρίου 1929 καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Βησσαρίων, ὅπως ἀναγράφεται καὶ στὸ κληρικολόγιο τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μεσσηνίας, ὅπου ἀναφέρεται ὡς ἀπόφοιτος τῆς Α΄ τάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου σὲ ἡλικία 24 ἐτῶν, ἄρα ἀπὸ τὴν ἀναγραφή αὐτὴ προκύπτει ὅτι ὁ Ὅσιος γεννήθηκε τὸ ἔτος 1905. Τὸ αὐτὸ

προκύπτει καί από τό βιβλίον πρωτοκόλλου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Δημιόβης. Ἡ κουρά τοῦ Ἀνδρέου Κορκολιάκου πρέπει νά πραγματοποιήθηκε μετά τίς 30 Νοεμβρίου 1929 καί μέχρι τίς 16 Δεκεμβρίου 1929. Στά εἰσερχόμενα (30 Νοεμβρίου 1929) ἀναγράφεται: «Ὁ Μητροπολίτης Μεσσηνίας. Ἐγκρίνει τήν κουράν εἰς Μοναχόν τοῦ Δοκίμου τῆς Μονῆς Ἀνδρέου Κορκολιάκου», καί στά ἐξερχόμενα (16 Δεκεμβρίου 1929): «Μητροπολίτην Μεσσηνίας. Γνωρίζομεν τήν κουράν τοῦ Βησσαρίωνος Κορκολιάκου».

Ὅπως ἐμφαίνεται στό βιβλίον πρωτοκόλλου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Δημιόβης στίς 7 Νοεμβρίου 1930 ὁ Μητροπολίτης Μεσσηνίας ἀπέστειλε ἔγγραφο πρός τήν Μονή καί ἡ περίληψή του ἔχει ὡς ἐξῆς: «γνωρίζει ἡμῖν τόν διορισμόν ὡς συμβούλου τῆς Μονῆς τοῦ Βησσαρίωνος Κορκολιάκου». Ἄρα τόν Νοέμβριο τοῦ 1930 ὁ Βησσαρίων εὐρίσκεται στήν Μονή καί μάλιστα ὡς σύμβουλος στό Ἱγουμενοσυμβούλιο.

Χειροτονεῖται Διάκονος στίς 12 Δεκεμβρίου 1931 ἀπό τόν Μητροπολίτη Μεσσηνίας Μελέτιο Σακελλαρόπουλο καί τοῦ ἀνατέθηκε τό διακόνημα τοῦ μαγείρου, σύμφωνα μέ τόν κανονισμό τῆς Μονῆς, ὡς καί αὐτό τοῦ τραπεζάρη. Στό βιβλίον πρωτοκόλλου τῆς Μονῆς ἀναγράφονται τά διακονήματα τῶν μοναχῶν: «Ἱεροδιάκονον Βησσαρίωνα Κορκολιάκον. Τῷ ἀνατίθεται τό διακόνημα τοῦ μαγείρου, κατά τόν κανονισμόν ὡς καί τό τοῦ τραπεζάρη» (20 Ἰουνίου 1932).

Στίς 11 Ὀκτωβρίου 1932 δίνει ἐνυπόγραφο κατάθεση στόν διενεργοῦντα ἀνακρίσεις, κατ' ἐντολή τοῦ Μητρο-

πολίτου Μεσσηνίας Μελετίου Σακελλαροπούλου, στόν ἀνακριτή Οἰκονόμο Κωνσταντῖνο Καίσαρη, ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ ἔρευνα γιά τήν συμπεριφορά τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Δημιόβης Γρηγορίου Τυροκόμου, ὁ ὁποῖος ἐκήρυτε ὑπέρ τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου. Ἡ κατάθεση, εὐρισκόμενη στό Ἱστορικό Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας, φέρει τήν ὑπογραφή τοῦ Ὁσίου.

Ἀπό τούς λόγους τοῦ Ὁσίου κατά τήν κατάθεσή του προκύπτει ὅτι ἀπό τά πρῶτα μοναχικά του βήματα ἦταν ὑπάκουος στήν ἐκκλησιαστική του ἀρχή, δηλαδή τόν Ἐπίσκοπό του.

Πρεσβύτερος χειροτονεῖται στίς 15 Σεπτεμβρίου 1933 ἀπό τόν Μητροπολίτη Τριφυλίας καί Ὀλυμπίας Ἀνδρέα Τριανταφύλλου, ἐπειδή ἡ Μητρόπολη Μεσσηνίας ἦταν σέ χρεῖα.

Στό βιβλίον Διαβατηρίων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Μεσσηνίας στίς 3 Ὀκτωβρίου 1935 ἀναγράφεται: «Ἱερομόναχον Βησσαρίων Κορκολιάκον. Πατρίς ἱερά Μονή Δημιόβας. Ἐπάγγελμα: Ἱερεῦς 20/ἡμέρος Τόπος ὅπου διευθύνεται Ἀθήνας. Ἀρχομένη ἀπό 5-10-1935».

Ἀπό αὐτήν τήν ἡμερομηνία καί ὕστερα δέν ἐπιστρέφει στήν Ἱερά Μονή Δημιόβης, ἀλλά εὐρίσκεται στήν Μητρόπολη Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων, ὅπου πῆγε στίς 24 Ὀκτωβρίου 1935 (βλ. Δημοσθένους Κ. Λέμα, *Ἀρχιμανδρίτης Βησσαρίων Κορκολιάκος, ἕνας ἀφανῆς ἐργάτης τοῦ Εὐαγγελίου*, Βόλος, χ.χ., σ. 11).

Στό βιβλίον πρωτοκόλλου στίς 12 Ἰανουαρίου 1936 ἀναφέρεται ὡς ἀπὼν ἀπό τήν Μονή Δημιόβης ὁ Βησσαρίων:

«Διορίζει τόν μοναχόν Εὐθύμιον Γεωργανᾶν ὡς σύμβουλον ἀντί τοῦ ἀπόντος Βησσαρίωνος Κορκολιάκου».

Στά ὑπάρχοντα ἀρχεῖα δέν ἀνευρέθη ἄλλη ἀναφορά στό ὄνομα Βησσαρίων Κορκολιάκος.

Ἄν ἀληθεύει δέ ἡ μαρτυρία τῆς ἀνιψιᾶς του ὅπως καταγράφεται στήν συνέντευξη, πού θά δημοσιευθεῖ δεύτερο μέρος τῆς παρούσας μελέτης, ὁ Βησσαρίων φεύγει ἀπό τήν Μονή Δημιόβης ὄχι γιά τήν Ἀθήνα, ἀλλά γιά ἄλλοῦ, ἐνδέχε-

ται γιά τήν σκίτη Παναγουλάκη, ὅπου τά νεανικά του χρόνια εἶχε συναντήσει τήν χριστιανική νεανική συντροφιά τοῦ Πολυκάρπου Ἀνδρόνη καί παραμένει ἄγνωστο πόσο –προφανῶς τό διάστημα ἀπό 5 μέχρι 24 Ὀκτωβρίου 1935– καί μετὰ ἀναχωρεῖ γιά τά μέρη τῆς Καρδίτσας τῇ προσκλήσει τοῦ συμπατριώτου Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων Ἰεζεκιήλ Στρούμπου τοῦ ἐπονομαζομένου Βελανιδιώτη.

(συνεχίζεται)

Wassily Kandinsky, Χειμωνιάτικο τοπίο στή Βαυαρία (1909)
Μουσεῖο Ἐρμιτάζ, Ἁγία Πετρούπολη (Ρωσία)

Ἡ Κίνηση «Ἐγώ Εἰμι» (I AM) Μιά Σέκτα μέ διεθνή παρουσία

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργόπουλου
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ιδρυτές τῆς κίνησης «Ἐγώ Εἰμι» ἦταν ὁ Guy W. Balland (1878- 1939) καί ἡ σύζυγός του E. Balland (1886-1971).¹ Ἀμφότεροι εἶχαν θητεύσει προηγουμένως στόν χώρο τῆς Θεοσοφίας, ἀπ' ὅπου καί παρέλαβαν τίς ἀντιλήψεις γιά τούς «Ἀναληφθέντες διδασκάλους», τή «Μεγάλη Λευκή Ἀδελφότητα» κ.ἄ.²

Σέ ἔντυπα τῆς ὀργάνωσης, ὁ G.W. Balland καί ἡ σύζυγός του διαφημίζονται ὡς οἱ «ἔμπιστοι ἀγγελιοφόροι» τοῦ ἀναληφθέντος Κυρίου Ἁγ. Γερμανοῦ (Saint Germain). Ὁ S. Germain ἦταν Γάλλος ἀποκρυφιστής καί τυχοδιώκτης τοῦ 18^{ου} αἰ. Διέδιδε ὅτι ἦταν ἡλικίας 1000 καί πλέον ἐτῶν καί ὅτι στό παρελθόν εἶχε μετενσαρκωθεῖ πολλές φορές, καλλιεργώντας γύρω ἀπό τόν ἑαυτό του ἀπίστευτα φαντασιοκοπήματα. Τούς μύθους σχετικά μέ τό πρόσωπό του υἰοθέτησαν καί ἀναπαρήγαγαν πολλές ἀποκρυφιστικές ὀργανώσεις.

Κατά τίς ἀπόψεις τῆς ὀργάνωσης ὁ ἀναληφθεῖς Κύριος Ἅγιος Γερμανός, ὕστερα ἀπό ἑκατονταετίες ἀναζήτησης καί σιωπῆς ἤρθε σέ ἐπαφή, τό 1930, μέ τό ζεῦγος Balland. Λόγω τῆς ἀφοσίωσης τους, τῆς ὑπακοῆς, καί τοῦ ζήλου τους, τούς ἐμπιστεύτηκε νά διαδώσουν στήν

ἀνθρωπότητα τήν «Ἐγώ Εἰμι» διδασκαλία τῶν Ἀναληφθέντων Κυρίων.

Σχετικά μέ τήν κίνηση ἀποκαλυπτικά εἶναι καί ὅσα ἐπισημαίνονται ἀπό ἕνα χώρο μή χριστιανικό: «Ἄλλοι πάλι, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὀδηγοῦνται ἀπό τόν Ἁγ. Γερμανό, ἀναπτύχθηκαν σέ ὅ,τι ὀνομάζεται δραστηριότητα τοῦ "Ἐγώ Εἰμαι". Αὐτά τά κινήματα δέν ἀξιῶνουν ὅτι εἶναι θρησκείες μέ τήν παραδοσιακή ἔννοια, ἄν καί ἔχουν τούς δικούς τους κώδικες. Εἶναι μᾶλλον ἀποκρυφιστικές κοινότητες, πού ἀπό κοινού πιστεύουν ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ζωῆ ὀδηγεῖται καί κατευθύνεται ἀπό Κοσμικά ὄντα ἢ Μυστικές Ἀδελφότητες πού δέν φαίνονται»³.

Ὁ Guy W. Balland, μέ τό ψευδώνυμο Godere Ray King, ἔγραψε τά βιβλία *Unveiled Mysteries*, *Magic Presence* καί *The "I AM" Discourses*, πού ἀποτελοῦν θεμελιώδη κείμενα ἀρχῶν καί πιστεύω τῆς κίνησης.

Οἱ ἀντιλήψεις τῆς κίνησης διαδίδονται μέσω τοῦ ἰδρύματος Saint Germain Foundation, τό ὁποῖο λειτουργεῖ ὡς κανάλι πού διοχετεύει στούς ἀνθρώπους τή διδασκαλία τῆς κίνησης «Ἐγώ Εἰμι» / I AM. Σέ ἐλληνικό φυλλάδιο τῆς κίνη-

σης διαβάζουμε σχετικά με τούς ιδρυτές της: «Καί ὁ κύριος καί ἡ κυρία Balland εἶναι τώρα ἀνώτερες κοσμικές ὑπάρξεις, μιά καί ἔχουν πετύχει νά ἀναληφθοῦν εἰς τήν Ὀκτάβα τοῦ Φωτός, καί τώρα ἐργάζονται σέ κοσμικά ἐπίπεδα μέ τόν Ἀγαπητό Ἰησοῦ, Ἀγαπητό Ἅγιο Γερμανό καί τό Μέγα Πλήθος τῶν Ἀναληφθέντων Κυρίων γιά τήν ἐλευθερία καί τήν νίκη τῆς Ἀμερικῆς καί τοῦ κόσμου»⁴.

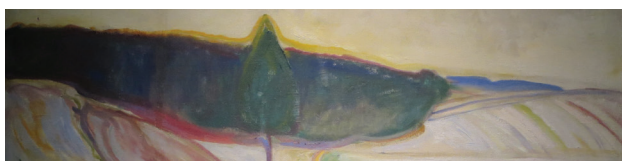
Ἡ ὀνομασία τῆς ὀργάνωσης παραπέμπει στό Ἐξόδ 3:14. Ἡ ἀναφορά στό συγκεκριμένο χωρίο καί ἡ κατανόησή του εἶναι μόνο τυπική, ἐξωτερική, καθώς εἶναι ἀποκρυφιστικοῦ χαρακτήρα, μέ θεοσοφικές ἀφετηριακές προϋποθέσεις. Σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις τῆς κίνησης, πρὶν ἀπό τήν παροῦσα ἐποχή πού ζοῦμε, εἶχαν ὑπάρξει ἄλλες ἔξι μεγάλες ἐποχές, κατὰ τίς ὁποῖες ἡ ἀνθρωπότητα γνῶριζε τή σημασία τοῦ «Ἐγὼ Εἶμι» ὡς δημιουργικοῦ Λόγου. Προϊόντος τοῦ χρόνου οἱ ἐποχές αὐτές ἐξαφανίστηκαν, γιατί οἱ ἄνθρωποι ἀγνόησαν τόν «Ἐγὼ Εἶμι» τρόπο κατανόησης τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Οἱ διάφορες θρησκευτικές διδασκαλίες, ἡ θρησκευτικότητα τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, ἡ Θεοσοφία καί οἱ διάφορες πνευματικές ὀμάδες δέν προσφέρουν

ἐπαρκῆ δυνατότητα κατανόησης «τοῦ Ἀνώτερου Νόμου τῆς Ζωῆς».

Κατά τούς ἰσχυρισμούς τῆς σέκτας, μόνο ἡ Κίνηση «Ἐγὼ Εἶμι» δίνει τή δυνατότητα στοὺς ἀνθρώπους «νά ἐλευθερώσουν τούς ἑαυτοὺς τους ἀπὸ τὰ γήινα δεσμά καί νά τούς βοηθήσει νά πετύχουν τήν Ἀνάληψη εἰς τήν ὀκτάβα τῶν Ἀναληφθέντων Κυρίων τοῦ φωτός». Ἡ σημερινή ἀνθρώπινη κακοδαιμονία ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι δέν εἶχε παρουσιαστῆ συστηματικά στόν κόσμο ἡ διδασκαλία τῆς Κίνησης. Ἡ γῆ ἔχει εἰσέλθει στήν τελευταία χρυσή ἐποχή της, γι' αὐτό ἡ διάδοση τῆς διδασκαλίας τῆς κίνησης «Ἐγὼ Εἶμι» / I AM σήμερα εἶναι ὑπερεπίγουσα, γιά νά ἔλθει ἡ μόνιμη ἐποχή τῆς αἰώνιας τελειότητας, πού δέ θά εἶναι τίποτα ἄλλο παρά ἡ μόνιμη ἐποχή τοῦ «Ἐγὼ Εἶμι». Ἡ κίνηση δραστηριοποιεῖται καί στήν Ἑλλάδα, ἀλλά ἡ παρουσία της εἶναι πρὸς τό παρόν πολύ μικρή.

Το δικό μας τελικό σχόλιο. Βρισκόμαστε γιά μία ἀκόμη φορά μπροστά στό γεγονός πού ἔχει ἐπισημάνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καί γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χειρόν, πλανῶντες καί πλανώμενοι» (Β΄ Τιμ 3: 13).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. John Michael Greer, *Enzyklopädie der Geheimlehren*, 2005, σ. 99-100. Michael York, *Historical Dictionary of New Age Movements*, 2004, σ. 96-97. 2. Michael York, ὁ.π., σ. 96. 3. Κιπράλ Σίνγκ, *Τὰ συστήματα τῆς Γιόγκα. Ἡ Κορόνα τῆς Ζωῆς*, 1980, σ. 274. 4. Τό ἀπόσπασμα προέρχεται ἀπὸ ἑλληνικό φυλλάδιο τῆς κίνησης «Ἐγὼ Εἶμι».

Edvard Munch, Χειμωνάτικο τοπίο στή Θουριγγία (1906), λεπτομέρεια, Bergen Kunstmuseum (Νορβηγία)

Γάμος μεταξύ δευτεροεξαδέλφων
(Σχολιασμός στο «περὶ συνοικεσιῶν»
κεφάλαιο τοῦ Πηδαλίου)

Πολλές φορές Ἀρχιερεῖς ἀλλά καί πνευματικοὶ καλοῦμαστε νά δώσουμε ἄδεια ἢ εὐλογία γιά τήν τέλεση τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου μεταξύ δευτεροεξαδέλφων. Παρά τή σαφῆ θέση τῆς Ἱ. Συνόδου ὅτι δέν ὑφίσταται κώλυμα οὔτε κατά ἀκριβεία γιά τόν γάμο αὐτό,¹ πολλοί πιστοί ἐκφράζουν τίς ἀντιρρήσεις τους, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ ἐκκλησιαστική παράδοση δέν τόν ἐπιτρέπει. Μάλιστα, στηρίζουν τήν ἀποψή τους αὐτή στό Ἱ. Πηδάλιο, τό ὁποῖο στήν «σύντομον ὁμοῦ καί ἀκριβῆ διδασκαλία περὶ συνοικεσιῶν»² χαρακτηρίζει ὡς «ἐμποδισμένον» τόν γάμο μεταξύ δευτεροεξαδέλφων.

Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν ἡ Ἐκκλησία νά ἐπιτρέπει τόν Γάμο, τόν ὁποῖο τό Πηδάλιο θεωρεῖ ἀπαγορευμένο;

1. Γιά τά κωλύματα τοῦ γάμου λόγῳ συγγενείας ἐξ αἵματος ἢ Ἐκκλησία ἔχει ἀποφανθεῖ σέ Ἱερούς Κανόνες Οἰκουμενικῶν Συνόδων (συνοπτικός ὁ Στ-54), σέ ἀποφάσεις Τοπικῶν Συνόδων καί ἀποφάσεις πατριαρχῶν καί ἐπισκόπων. Ἐπίσης, ἡ Ἐκκλησία ἐφαρμόζει τό κατά καιρούς κοσμικό (αὐτοκρατορικό ἢ κοινοβουλευτικό) δίκαιο, ὅπως αὐτό τροποποιεῖται καί ἰσχύει σέ κάθε ἐποχή.

Γιά τόν γάμο μεταξύ δευτεροεξαδέλφων δέν ὑπάρχει ἀπόφαση ἢ Κανόνας Οἰκου-

μενικῆς Συνόδου πού νά τόν ἀπαγορεύει! Ἡ Ἐκκλησία ἀπεφάνθη ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ὅτι ὁ γάμος λόγῳ συγγενείας ἐξ αἵματος ἀπαγορεύεται μέχρι τά πρωτοεξαδέλφρα (4^{ος} βαθμός συγγενείας ἐξ αἵματος). Μετά τόν 4^ο βαθμό δέν ὑφίσταται κώλυμα λόγῳ συγγενείας! Μέχρι τήν ἐποχή τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων (τέλος 8^{ου} αἰ.) ἡ Ἐκκλησία οὔτε σέ Οἰκουμενική οὔτε σέ Τοπική Σύνοδο ἢ ἀπόφαση πατριάρχου νομοθέτησε ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ γάμος πέραν τοῦ 4^{ου} βαθμοῦ.³

Ὅμως αὐτοκρατορικές διατάξεις –ὄχι ἐκκλησιαστικές ἀποφάσεις– ἐπέκτειναν τά κωλύματα τοῦ γάμου καί πέραν τοῦ 4^{ου} βαθμοῦ.⁴ Ἡ ἐπέκταση ἀπαγορεύσεως γάμου μεταξύ δευτεροεξαδέλφων (6^{ος} βαθμός) ἔγινε ἀπό τούς εἰκονομάχους αὐτοκράτορες Λέοντα καί Κωνσταντῖνο τό 740 μ.Χ. στήν Ἐκλογή καί στή συνέχεια στόν Πρόχειρο⁵, τήν Ἐπαναγωγή καί τά Βασιλικά⁶, πού εἶναι νόμοι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ἀργότερα, μετά τόν 8^ο αἰ., στή βυζαντινή καί μεταβυζαντινή ἐποχή, ἔχουμε καί ἀποφάσεις Τοπικῶν Συνόδων καί Πατριαρχῶν (πού δέν ἔχουν ἐπικυρωθεῖ ἀπό Οἰκουμενική Σύνοδο) οἱ ὁποῖες, ἀκολουθώντας τούς βυζαντινοῦς-αὐτοκρατορικούς νόμους, ἀπαγορεύουν τόν γάμο μεταξύ δευτεροεξαδέλφων ἐπεκτείνοντας τά κωλύματα στόν 5^ο, 6^ο, 7^ο ἀκόμα καί 8^ο βαθμό.⁷ Παράλληλα ὅμως ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἐκδώσει καί πολλές ἄδειες γιά

κατ' οικονομία τέλεση γάμων μετά τόν 4^ο βαθμό.⁸ Στίς σλαβικές καί ρουμανικές Ἐκκλησίες ἀπαγορεύεται μέχρι 4^ο βαθμοῦ ὁ γάμος (πρωτοεξάδελφα).⁹

Σήμερα τί ἰσχύει τελικά;

• Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία μέ κανόνα Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Στ-54)¹⁰ καθὼς καί ἡ τοοπική Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀποφανθεῖ ὅτι κωλύματα τοῦ γάμου ὑφίστανται μέχρι 4^ο βαθμοῦ συγγενείας ἐξ αἵματος (πρωτοεξάδελφα),¹¹

• Ἐπειδὴ καί τό κοσμικό δίκαιο (ἄρθ. 1356 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικα) δέν ἀπαγορεύει τόν γάμο μετά τόν 4^ο βαθμό συγγενείας ἐξ αἵματος,

• Ἐπειδὴ καί ἡ θεωρία τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου σχεδόν ὁμόφωνα δέχεται ὡς κώλυμα μόνο μέχρι τόν 4^ο βαθμό συγγενείας ἐξ αἵματος (πρωτοεξάδελφα)¹²,

δέν ὑπάρχει πρόβλημα ἀπό ἐκκλησιαστικῆς-πνευματικῆς ἀπόψεως γιά τήν τέλεση γάμου μεταξύ δευτεροεξαδέλφων.

2. Γιατί τό Πηδάλιο ἀπαγορεύει τόν γάμο μεταξύ δευτεροεξαδέλφων στήν ἐνότητα «περὶ συνοικεσίων»;¹³ Δέν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ὡς Ὁρθόδοξοι πιστοὶ νά σεβαστοῦμε τήν ἀπαγόρευση αὐτῆ τοῦ Πηδαλίου;

α) Στήν εἰσαγωγή τοῦ Πηδαλίου (σ. λστ) οἱ συγγραφεῖς του σημειώνουν: «Ἐν τῷ τέλει δὲ τῶν ἱερῶν Κανόνων ἐπροσθέσαμεν καί τήν περὶ συνοικεσίων διδασκαλίαν ὡς ἀναγκαίαν». Συνεπῶς ἡ διδασκαλία αὐτῆ δέν εἶναι τμήμα τῶν ἱερῶν κανόνων.

Ἄλλωστε, στό Πηδάλιο ὑπάρχουν πολλά κείμενα, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἅγ. Νικόδημος γράφει στήν εἰσαγωγή (σ. λδ), τά ὁποῖα ἂν καί ἀναφέρονται σ' αὐτό δέν ἔχουν

«οἰκουμενική ἰσχύ» οὔτε ἔχουν συνταχθεῖ «τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Ἅγ. Πνεύματος»: κανόνες Πατέρων πού δέν ἐπικυρώθηκαν ἀπό Οἰκουμενική Σύνοδο (Ἅγ. Νικηφόρου, Νικολάου Κων/πόλεως, Ἰωάννου Κίτρου, Νικήτα καί Πέτρου διακόνου, Ἰωάν. Νηστευτοῦ) «ἀλλά καί τὰ θεσπίσματα καί νόμους βασιλέων, μάλιστα δὲ Ἰουστινιανοῦ, καί Διγγέστα καί Κώδικάς τε καί Ἰνστιτοῦτα καί Νεαράς καί ἀπλῶς εἰπεῖν τοὺς πολιτικούς νόμους φιλοκαλήσαντες, ἐρρανίσθημεν ἐξ αὐτῶν». Εἶναι προφανές ὅτι ὅλα τά ἀνωτέρω δέν εἶναι θεόπνευστα καί δέν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τά ἐφαρμόσουμε ὅπως τοὺς ἱερούς Κανόνες «μόνους τοὺς ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς Στ' Συνόδου βεβαιωθέντας καί ἀκολούθως οἰκουμενικὴν ἰσχὴν ἔχοντας καί παρὰ τῶν ἐρμηνευτῶν καί τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καθολικοὺς κανόνας ἀποδεχθέντας τε καί ἐρμηνευθέντας»¹⁴. Ὁ Ἅγ. Νικόδημος εἶναι σαφής: μόνο οἱ κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἔχουν οἰκουμενική ἰσχύ καί μόνο αὐτοὺς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τηροῦμε!

β) Ἄν προσέξουμε τά εἰσαγωγικά πού ἀναφέρουν οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου στό κεφάλαιο «περὶ συνοικεσίων» θά καταλάβουμε τόν λόγο καί τὴ βαρῦτητα τῆς ἀπαγορεύσεως γιά τόν γάμο τῶν δευτεροεξαδέλφων: «ἐπειδὴ καί οἱ ἱεροὶ Κανόνες, Ἀποστολικοί, Συνοδικοί τε καί Πατρικοί, εἰς διάφορα μέρη ἀναφέροντες περὶ νομίμων καί παρανόμων γάμων [σ.σ.: ἀναφέρουν τοὺς ἱερούς κανόνες]... διὰ τοῦτο καί ἡμεῖς εὐλογον ἐκρίναμεν μετὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἱερῶν κανόνων νά καταστρώσωμεν εἰς χωριστὸν τόπον πρὸς σαφεστέραν τῶν

ἀπλουστέρων κατάληψιν, μίαν σύντομον ἐν ταυτῷ καὶ ἀκριβῆ διδασκαλία, τόσον τῶν συγκεχωρημένων γάμων ἀπὸ τοὺς νόμους, ὅσον καὶ τῶν ἐμποδισμένων, μὲ τὸ νὰ εἶναι αὐτὴ ἀναγκαία καὶ εἰς ὅλους μὲν ἀπλῶς, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ἀγίους Ἀρχιερεῖς καὶ Πνευματικούς καὶ Ἱερεῖς, οἵτινες ἔχουν χρέος νὰ ἐξετάζουν ἀκριβῶς περὶ τούτων»¹⁵. Δηλαδή ὅταν τὸ Πηδάλιο χαρακτηρίζει ὡς «ἐμποδισμένον» τὸν γάμο μεταξὺ δευτεροεξαδέλφων δὲν εἶναι λόγῳ ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ –τότε κρατικοῦ– νόμου.

Δέν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ὁ γάμος ἐκτός ἀπὸ Μυστήριον μὲ πνευματικὴς συνέπειες εἶναι καὶ νομικὴ πράξις –ἀστικοῦ δικαίου– ἢ ὅποια ἔχει σοβαρὴς ἔννομες συνέπειες (π.χ. οἰκογενειακό, κληρονομικό δίκαιο). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος πού δίνει τὴν ἄδεια γάμου καὶ ὁ ἱερέας πού τελεῖ τὸν γάμον εἶναι ὑπόλογος ὄχι μόνον ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας, ἀν παραβεῖ διάταξιν τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῆς ἀρμόδιας κρατικῆς ἐξουσίας, ἀν παραβεῖ διάταξιν νόμου πού σχετίζεται μὲ τὸ δίκαιο τοῦ γάμου. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ κληρικοί ὑποχρεοῦνται νὰ ἐφαρμόσουν καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνες καὶ τὸ κοσμικὸ δίκαιο γιὰ τὸν γάμον. Αὐτὸ ἴσχυε καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγ. Νικόδημου. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος γράφει¹⁶, θέλοντας νὰ διευκολύνει τοὺς κληρικούς καὶ νὰ καταστήσει προσιτὸ σὲ ὅλους τὸ τί ἴσχυε στὴν ἐποχὴ του, ἐντάσσει στὸ Πηδάλιο τίς ἰσχύουσες τότε διατάξεις, πού ἦταν ὑποχρεωμένοι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ὡς πιστοὶ ἀλλὰ καὶ ὡς πολῖτες τοῦ κράτους νὰ τηροῦν: καὶ τοὺς ἱεροὺς κα-

νόμους καὶ τοὺς κοσμικοὺς νόμους (τὸ *Jus Graecoromanum*).

Μέ ἄλλα λόγια, πολὺ ὀρθῶς ὁ Ἅγ. Νικόδημος συμπεριέλαβε στὸ Πηδάλιο τίς διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος τότε *Jus Graecoromani* καὶ ἔγραψε ὅτι τὰ δευτεροεξαδέλφα δὲν μποροῦν νὰ ἔλθουν σὲ γάμον κοινωνία, γιὰ τὸ τότε ἰσχύον (κοσμικό) δίκαιο δὲν ἐπέτρεπε αὐτόν τόν γάμον βάσει τῶν βυζαντινῶν-αὐτοκρατορικῶν διατάξεων. Θὰ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνον καὶ παραπλανητικὸ ὁ Ἅγιος νὰ δημοσίευε ἔργο πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κληρικῶν καὶ νὰ ἔγραφε ὅτι ὁ γάμος αὐτός ἐπιτρέπεται, τὴ στιγμὴ πού τὸ τότε ἰσχύον δίκαιο τὸν ἀπαγόρευε. Προφανῶς, ἀν ὁ Ἅγ. Νικόδημος δημοσίευε σήμερα τὸ Πηδάλιο, θὰ ἐνέτασσε σὲ αὐτὸ, μαζί μὲ τοὺς ἱεροὺς Κανόνες καὶ τίς σημερινὲς ἀποφάσεις τῆς τοπικῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ τίς διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικα (ἄρθρον 1356), ὅπως σήμερα ἰσχύουν, δηλ. θὰ ἐπέτρεπε τὸν γάμον τῶν δευτεροεξαδέλφων.

γ) Τὰ ἀνωτέρω ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὴν ὑποσημ. 1 τῆς σ. 739 (βλ. καὶ ὑποσ. 1, σ. λστ), ὅπου ὁ ἴδιος ὁ Ἅγ. Νικόδημος γράφει ὅτι τὸ «περὶ συνοικεσίων» κεφάλαιον τοῦ Πηδαλίου δὲν εἶναι προσωπικὴ του ἐργασία ἐπὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀλλὰ «*συνερανήσθη ἐκ τῆς βίβλου τῆς καλουμένης Γιούρις, ἧγουν νομίμου Γραικορωμαϊκοῦ*». Στὰ λατινικά «*Γιούρις*» σημαίνει δίκαιο, νόμος.

Τὸ Γιούρις, ἧγουν νόμιμον Γραικορωμαϊκὸ εἶναι ἔργο τοῦ προτεστάντη Johannnes Leunclavius (1541-1594) πού ἐκδόθηκε στὴ Φρανκφούρτη τὸ 1596 ἀπὸ τὸν Marquardus Freherus.¹⁷ Δέν εἶναι ἐκ-

κλησιαστικό έργο αλλά πρωτίστως νομικό. Είναι συλλογή κανόνων και κυρίως βυζαντινών νόμων. Ο πρώτος τόμος περιλαμβάνει (σ. 1-77) μεταξύ άλλων και την «Επιτομή των ιερών Κανόνων» του Βυζαντινού δικαστικού αξιωματούχου και νομικού συγγραφέα Κων. Αρμενοπούλου μεταφρασμένη στα λατινικά, ενώ ο δεύτερος αποκλειστικά νομικά κείμενα. Στο Γιούρις, αν και είναι έργο προτεσταντών, παραπέμπει πολλές φορές ο Άγ. Νικόδημος στο Πηδάλιο, διότι δεν υπήρχαν τότε άλλες αξιόπιστες συλλογές κανόνων και βυζαντινών νόμων.

Μέ άλλα λόγια, η «περι συνοικεσίων» διδασκαλία του Πηδαλίου βασίζεται και στο Γιούρις και αποτυπώνει τί ίσχυε από νομικής απόψεως την εποχή εκείνη για τα κωλύματα γάμου. Ασφαλώς, επειδή σήμερα δεν ισχύουν οι βυζαντινοί νόμοι, έμεις ως Όρθόδοξοι είμαστε υποχρεωμένοι να εφαρμόζουμε μόνο τους κανόνες των

Οικουμενικών Συνόδων και όχι τίς λοιπές πολιτικές διατάξεις που περιλαμβάνονται στο «νόμιμον Γραικορωμαϊκόν»!

Συμπερασματικά: επειδή σήμερα τόσο ο πολιτικός νόμος (Άστικός Κώδικας), όσο και η αρμόδια εκκλησιαστική αρχή (Ι. Σύνοδος της Έκκλησίας της Ελλάδος) δέν απαγορεύουν τον γάμο μετά τον 4^ο βαθμό (πρωτοεξάδελφα), δέν υφίσταται από εκκλησιαστικής-πνευματικής απόψεως πρόβλημα για την τέλεση γάμου μεταξύ δευτεροεξάδελφων. Ίσως από κοινωνικής πλευράς ή από ανθρώπους που δέν γνωρίζουν και δέν μελετούν τά ζητήματα αυτά νά υπάρχουν κάποιες ένστάσεις και αντιρρήσεις. Νομίζω όμως ότι όποιος προσεγγίζει τό ζήτημα μέ μοναδικό κριτήριο τί λέει ή αυθεντική παράδοση της Έκκλησίας θά καταλήξει στό συμπέρασμα της παρούσης μελέτης.

π. Αναστάσιος Κ. Γκοτσόπουλος
Εφημέριος Ι.Ν. Άγ. Νικολάου Πατρών

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. την από 14.8.2002 απάντηση (άρ. πρωτ. 2530, διεκπ. 1436/14.8.02) της Ι. Συνόδου. Επίσης, Ι. Σύνοδος της Έκκλησίας της Ελλάδος, *Εύρετήριο Νομοκανονικών αποφάσεων της Ι. Συνόδου της Έκκλησίας της Ελλάδος*, Αθήνα 2007, σ. 71. 2. Άγαπίου ιερομονάχου και Νικοδήμου μοναχού, *Πηδάλιον της νοητής νηός της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Άποστολικής των Όρθόδοξων Έκκλησίας*, ακριβής ανάτυπωση της γ' έκδ. του 1864, Θεσσαλονίκη: έκδ. Β. Ρηγοπούλου 1991, σ. 741. 3. Χριστοδούλου (Μελισσηνού), Μητρ. Μαρωνείας, *Τά κωλύματα του Γάμου εν τη Ανατολική Όρθοδόξω Έκκλησία*, Αθήνα 1938, εγκρίσει της του Χριστού Μ. Έκκλησίας σ. της Ι. Συνόδου της Έκκλησίας της Ελλάδος, σ. 124-125. 4. Κων. Πιτσάκης, *Τό κώλυμα Γάμου λόγω συγγένειας έβδόμου βαθμού έξ αίματος στό Βυζαντινό Δίκαιο*, Αθήνα/Κομοτηνή: έκδ. Ά. Σάκκουλα 1985, σ. 539. 5. Ι. Ζέπου – Π. Ζέπου, *Jus Graecoromanum*, τ. Ζ', σ. 5, 9, 61, 66, 68, 80. 6. Χριστοδούλου, Μητρ. Μαρωνείας, *ό.π.*, σ. 100. 7. *Αύτ.*, σ. 101-111, 116 κ.έ. 8. *Αύτ.*, σ. 108-111. 9. *Αύτ.*, σ. 112. 10. *Αύτ.*, σ. 112, 114, 117, 124. 11. Βλ. την από 14.8.2002 απάντηση (άρ. πρωτ. 2530, διεκπ. 1436/14.8.02) της Ι. Συνόδου. Επίσης, Ι. Σύνοδος της Έκκλησίας της Ελλάδος, *Εύρετήριο Νομοκανονικών αποφάσεων...*, *ό.π.*, σ. 71. 12. Ένδεικτικά αναφέρουμε μελέτες Κανονικού Δικαίου από έγκριτους κανονολόγους και νομικούς: Χριστοδούλου Μητρ. Μαρωνείας, *ό.π.*, σ. 112-114, 116. Κων. Μουρατίδης, *Κανονικό Δίκαιο*, πανεπ. παραδόσεις, Αθήνα 1975, σ. 238. Παν. Μπούμης, *Κανονικό Δίκαιο Α'*, Αθήνα 1989, σ. 152. Παν. Μπούμης, *Ό κανονικός Γάμος*, Αθήνα 1994, σ. 102. Παν. Χριστινάκης, *Οίκογενειακό Δίκαιο και ισότητα δύο φύλων*, πανεπ. παραδόσεις, Αθήνα 2005, σ. 15. Στ. Παπαδάτου, *Η επισκοπική άδεια Γάμου*, Αθήνα 1973, σ. 164. Σπ. Τρωιάνος, *Παραδόσεις Έκκλησιαστικού Δικαίου*, Αθήνα/Κομοτηνή 1985, σ. 355. 13. *Πηδάλιο*, σ. 741. 14. *Αύτ.*, σ. *λδ.* 15. *Αύτ.* σ. 739. 16. *Αύτ.* 17. Παύλου (Μενεβίσογλου), Μητρ. Σουηδίας, *Αί έκδόσεις των Ίερών Κανόνων κατά τόν 16ο και 17ο αιώνα (1531-1672)*, έκδ. Έπέκταση 2007, σ. 42-43.

Χαραλάμπους Γ. Σωτηρόπουλου (Όμοτ. Καθηγ. τής Θεολογικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α.), *Χριστιανικά Κελεύσματα. Α΄ Θεολογική και έρμηνευτική προσέγγισης των Κυριακών Εύαγγελικών περικοπών. Β΄ Διαλέξεις Χριστιανικής και κοινωνικής ζωής. Έρμηνεία των Μακαρισμών. Όμιλίες στους Χαιρετισμούς τής Θεοτόκου. Περί των όκτώ τής κακίας λογισμών, Λουτράκι: Έρα Άνδρῶα Κοινοβιακή Μονή Άναστάσεως του Χριστού.* Τό δίτομο έργο περιλαμβάνει έπιλεγμένες όμιλίες και κείμενα του συγγραφέα σε διάφορες περιστάσεις και άφορμές. Στόν πρώτο τόμο, συγκεντρώνονται όμιλίες στίς Εύαγγελικές περικοπές των Κυριακών, πού άναπτύσσονται θεολογικά και έρμηνευτικά, μέ βάση τά Πατερικά κείμενα. Στόν δεύτερο τόμο, περιλαμβάνονται δεκαπέντε διαλέξεις, ποικίλης θεματικής πού δόθηκαν σε ένοριακούς ναούς και συνάξεις σε διάφορες Μητροπόλεις, καθώς και σε ιερές μονές.

Βιβλία πού λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Η Άκολουθία τής Θείας Μεταλήψεως, Άθήνα: Άδελφότης Θεολόγων «Ό Σωτήρ» 2023

Είς ένδειξιν εύγνωμοσύνης. [π. Νήφων Θωμαδάκης (1927-2023). Κτίτωρ και πνευματικός πατήρ του Ίεροῦ Ήσυχαστηρίου Τιμίου Σταυροῦ Κορινθίας], χ.τ.έ. 2023 (Ό έπικήδειος λόγος, πού έκφωνήθηκε από τόν Θεοφιλ. Έπ. Κεγχρεῶν κ. Άγάπιο, μέ πρόλογο τής Καθηγουμένης Ίλαρίας και φωτογραφικό ύλικό)

Θεοπόλος μνησίθεος και άξιόμνηστος. Μνηματίτης λόγος, χ.τ.έ 2023 (Ό έπικήδειος λόγος στην έκδημία του άρχιμ. Άνθίμου Δρίτσα, έκφωνηθείς υπό του Θεοφιλ. Έπ. Κεγχρεῶν κ. Άγαπίου, μέ πρόλογο του ίδιου και φωτογραφικό ύλικό)

Άρχιμ. Γεννάδιος Κ. Κουτσόπουλος, Όταν μιλοῦν τά παιδιά μας. Άληθινές ιστορίες από τόν κόσμο των παιδιών, Άθήνα: Άδελφότης Θεολόγων «Ό Σωτήρ» 2023

Γεώργιος Φωτ. Παπαδόπουλος, Κρουνοί Θείας Χάριτος. Απαντήσεις, αναλύσεις, σχολιασμός επί θεολογικών θεμάτων και ερωτημάτων, Χίος 2023

Ελένη Τ. Τζιάσου, Ο πιο ακριβός θησαυρός (με δραστηριότητες), εικονογράφηση Εύα Καραντινού, Άθήνα: Άδελφότης Θεολόγων «Ό Σωτήρ» 2023 (παιδικό)

Συνταξιοδοτικά θέματα

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γεν. Αρχιερ. Έπιτρ. Ι.Μ. Ζιχνών και Νευροκοπίου
Αντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Από τό παρόν τεύχος του Έφημέριου ενημερώνουμε τούς αγαπητούς έν Χριστώ αδελφούς συμπρεσβυτερουσ μας σχετικά μέ τίς συντάξεις σύμφωνα μέ τίς τελευταίες ενημερώσεις από τή Διεύθυνση του ΕΦΚΑ. Τά νέα είναι πλέον ευχάριστα, άφοϋ ή έπεξεργασία των συντάξεων προχωρά μέ γρήγορους ρυθμούς και μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθει όλες οι αιτήσεις των δικαιούχων μέχρι τόν Αύγουστο του 2023. Έπίσης ευχάριστα είναι και τά νέα για τή χορήγηση του έφάπαξ έπίδοματος, άφοϋ αυτό χορηγείται πλέον ευθύς άμέσως από τήν καταβολή τής σύνταξης και όχι σε χρονικό διάστημα 6 μέ 8 μηνών, όπως συνέβαινε μέχρι πρότινος. Τό ίδιο ασφαλώς ισχύει και για τήν επικουρική σύνταξη, ή όποία επίσης χορηγείται μέ άμεσο και γρήγορο ρυθμό. Τέλος ενημερώνουμε τούς αδελφούς μας ότι τό Δ.Σ. του Ι.Σ.Κ.Ε. σε συνεργασία μέ τήν Ένωση Κληρικών Κρήτης καταβάλλει όσον τό δυνατόν περισσότερες προσπάθειες για τήν εξασφάλιση τόσο του έφάπαξ όσο και των συντάξεων σε ακόμη γρηγορότερο χρόνο. Ταυτόχρονα, σε συναντήσεις μέ Υπουργούς και φορείς τής Πολιτείας προωθεί και προβάλλει όλα τά θέματα που άφορούν τούς έφημερίους.

Έλπίζουμε ότι οι αδελφοί μας κληρικοί τής Ελλάδος θα εκτιμήσουν τίς προσπάθειες του συλλογικού τους όργάνου και θα στηρίξουν μέ τήν έγγραφή τους και τή συνδρομή τους τόν Έερό Σύνδεσμο Κληρικών Ελλάδος. Όλοι οι Κληρικοί τής Κρήτης είναι έγγεγραμμένοι στο ανάλογο συλλογικό όργανο των Κληρικών τής Κρήτης. Γιατί αυτό νά μή συμβαίνει και μέ τόν Σύνδεσμο Κληρικών Ελλάδος; Είναι ένα έρώτημα που μάς άπασχολεί έντονα, σε μία χρονική στιγμή που τό παρόν Δ.Σ. του Ι.Σ.Κ.Ε. έχει άποκαταστήσει τίς σχέσεις του τόσο μέ τήν Έερά Σύνοδο όσο και μέ τούς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτες τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, πολλοί εκ των όποιων είναι πλέον επίτιμα μέλη του Έερού Συνδέσμου.

Radi Nedelchev, Χειμωνιάτικη
νύχτα (1971), λεπτομέρεια,
ιδιωτική συλλογή

Έκπομπές που προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στους όρους της πίστεως.

Μέ τον Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακή μουσική.

Μέ τον Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Άποσπάσματα από κείμενα Πατέρων με μουσικές γέφυρες.

Μέ την Κυριακή Αϊλιανού.

Οι εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Έκκλησίας της Ελλάδος 89,5 αναμεταδίδονται από τους δικτυωμένους σταθμούς των Ίερών Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνās 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203